

Muži na rodičovské dovolené

Bc. Eva Váňová

Diplomová práce
2011

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2010/2011

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Eva VÁŇOVÁ**
Osobní číslo: **H090100**
Studijní program: **N 7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Muži na rodičovské dovolené**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.
Vymezení pojmů a teoretických východisek z oblasti problematiky mužů na rodičovské dovolené.
Příprava metodiky výzkumné části.
Realizace kombinovaného výzkumu (kvalitativní a kvantitativní výzkum).
Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.
Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

SEDLÁČEK, L. PLESKOVÁ K. (ed.) Aktivní otcovství. Brno: Nesehnutí, 2008. ISBN 978-80-903228-9-1.

BURDOVÁ, E., SCHMIED, Z., ŽENÍŠKOVÁ, M. Těhotenství, mateřská a rodičovská dovolená. Praha: ASPI, 2008. ISBN 978-80-7357-371-3.

SOKAČOVÁ, L. (ed.) Kariéra, rodina, rovné příležitosti: výzkumy postavení žen a mužů na trhu práce. Praha: Gender studies, 2006.

NEŠPOROVÁ, O. Harmonizace rodiny a zaměstnání: rodiny s otci na rodičovské dovolené. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2005.

KŘÍŽKOVÁ, A. (ed.) Práce a péče: proměny "rodičovské" v České republice a kontext rodinné politiky Evropské unie. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2008. ISBN 978-80-86429-94-6.

Vedoucí diplomové práce:

Mgr. Radana Kroutilová Nováková, Ph.D.

Ústav pedagogických věd

Datum zadání diplomové práce:

21. ledna 2011

Termín odevzdání diplomové práce:

29. dubna 2011

Ve Zlíně dne 21. ledna 2011

prof. PhDr. Vlastimil Švec, CSc.
děkan

Mgr. Soňa Vávrová, Ph.D.
ředitelka ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3²⁾;
- podle § 60³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 24. 4. 2011

.....
Přítomá

¹⁾ zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídá k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Abstrakt česky

„Mamínek“. Toto nové slovo můžeme v poslední době slyšet čím dál častěji, protože rodičovská dovolená přestala být doménou žen. A právě na otázku, jak „mamínci“ zvládají svoji roli, hledá odpověď tato diplomová práce. Ale nejenom na ni, informuje také, jaké jsou legislativní možnosti této změny, další část je věnována historii otcovství a vývoji mateřské a rodičovské dovolené, pohledu do zahraničí. V praktické části této diplomové práce jsou zkoumány osobní zkušenosti otců na rodičovské dovolené v konfrontaci s názory mužské části veřejnosti na danou problematiku.

Klíčová slova:

Otcovství, mateřství, otec, rodina, mateřská dovolená, rodičovská dovolená, rodičovství, kombinovaný výzkum.

ABSTRACT

"Mum-dad". This new word seems to be heard ever more frequently at the recent time, and namely due to the maternity leave having ceased to be the exclusive domain of women. This thesis looks for answers how the mum-daddies can cope with this specific role. And more than that; it also informs about legal options accompanying such change. Yet another part focuses upon the history of fatherhood and the development of the leave of absence granted to mothers and parents, with a glimpse at the situation abroad. The practical part of the thesis investigates personal experience of fathers during their parental leave, as confronted with the opinions concerning this issue among the prevailing masculine population.

Keywords:

Fatherhood, motherhood, father, family, maternity leave, parental leave, parenthood, combined research.

Touto cestou si dovoluji upřímně poděkovat vedoucí mé diplomové práce, paní Mgr. Radaně Kroutilové Novákové, Ph.D., za pomoc při odborném vedení, cenné rady, připomínky, ale především za ochotu, trpělivost a podporu.

Zvláštní poděkování patří nejbližším členům mé rodiny za pomoc, pochopení a psychickou podporu během celého mého studia.

Motto:

Život je někdy velmi skoupý, uplynou dny, týdny, měsíce a roky, aniž člověk zažije něco nového. Ale pak se otevřou dveře a dovnitř se vřítí lavina. V jednu chvíli nemáte nic, a na jednu máte víc, než dokážete přijmout.

Paulo Coelho

Obr. 1: Jan Saudek, Život, 1966

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	9
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1 HISTORIE OTCOVSTVÍ	11
1.1 PREHISTORIE	11
1.2 ANTIKA A MÝTUS	12
1.3 NOVOVĚK A DEKADENCE	13
1.4 OTCOVÉ V DNEŠNÍ SPOLEČNOSTI.....	14
2 RODINA	16
2.1 FUNKCE RODINY	16
2.2 VÝCHOVNÉ STYL Y V RODINĚ	18
3 VZNIK A VÝVOJ MATEŘSKÉHO A RODIČOVSKÉHO PŘÍSPĚVKU	22
4 LEGISLATIVNÍ RÁMEC	25
4.1 MATEŘSKÁ DOVOLENÁ	25
4.2 OTCOVSKÁ DOVOLENÁ.....	26
4.3 RODIČOVSKÁ DOVOLENÁ	26
4.4 RODIČOVSKÝ PŘÍSPĚVEK	26
5 MUŽI POBÍRAJÍCÍ RODIČOVSKÝ PŘÍSPĚVEK V ČR	28
6 EVROPSKÝ KONTEXT	31
6.1 TYPOLOGIE RODINNÉ POLITIKY	31
6.1.1 Liberální (anglosaský) model.....	31
6.1.2 Sociálnědemokratický (skandinávský) systém	31
6.1.3 Konzervativní (bismarkovský) model.....	32
6.1.4 Prorodinný (latinský) model	32
6.2 ZÁPADNÍ EVROPA.....	32
6.2.1 Portugalsko.....	32
6.2.2 Rakousko.....	32
6.2.3 Německo	34
6.3 SKANDINÁVSKÉ ZEMĚ	34
6.3.1 Švédsko	34
6.3.2 Norsko.....	36
6.3.3 Island	37
6.4 STŘEDNÍ A VÝCHODNÍ EVROPA	38
6.4.1 Chorvatsko	38
6.4.2 Slovinsko.....	38
6.4.3 Makedonie.....	39
6.4.4 Itálie.....	39
7 SOUVISEJÍCÍ POJMY	42
II PRAKTICKÁ ČÁST	44
8 VÝZKUM V OBLASTI MUŽŮ NA RODIČOVSKÉ DOVOLENÉ	45

8.1	ČERPÁNÍ RODIČOVSKÉHO PŘÍSPĚVKU MUŽI V ČESKÉ REPUBLICCE	45
8.2	DRUH VÝZKUMU	47
8.3	CÍL VÝZKUMU	47
9	KVANTITATIVNÍ ČÁST VÝZKUMU	48
9.1	CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO VZORKU	48
9.2	CÍL KVANTITATIVNÍHO VÝZKUMU	48
9.3	METODIKA ZPRACOVÁNÍ DAT.....	48
9.4	STANOVENÉ HYPOTÉZY	49
9.5	ANALÝZA ÚDAJŮ.....	49
9.6	STATISTICKÉ ZPRACOVÁNÍ ÚDAJŮ	66
10	KVALITATIVNÍ ČÁST VÝZKUMU	70
10.1	CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO VZORKU	70
10.2	CÍL KVALITATIVNÍHO VÝZKUMU	74
10.3	METODIKA ZPRACOVANÝCH ROZHOVORŮ.....	74
10.4	ANALÝZA ROZHOVORŮ	74
11	SHRNUTÍ VÝSLEDKŮ KVANTITATIVNÍHO A KVALITATIVNÍHO VÝZKUMU	83
	ZÁVĚR	87
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	89
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	92
	SEZNAM OBRÁZKŮ	93
	SEZNAM TABULEK.....	94
	SEZNAM PŘÍLOH.....	95

ÚVOD

Stejně jako v jiných zemích na světě patří péče o malé děti i u nás tradičně převážně ženám. Celý systém funguje jako začarovaný kruh: žena je vnímána jako kompetentnější k péči o dítě, navíc má nižší příjem na trhu práce, takže logicky odchází na rodičovskou dovolenou právě ona. Péče a výchova dětí je nerovnoměrně rozdělena mezi obě pohlaví: ženy věnují dětem mnohem více času než muži, své mateřské roli přizpůsobují svou kariéru a veškerý volný čas. Na druhou stranu muži své rodiny zabezpečují finančně a tím mají pocit, že se o rodinu vlastně starají. Jenže tím, že ve svém zaměstnání tráví mnoho hodin denně, mají málo času na rodinu a jejich přímý podíl na péči o děti a o domácnost je nepatrný. Tento systém mužům odpírá aktivní podíl na péči o děti a ženy se nemohou plně realizovat v pracovní oblasti. Rodičovská dovolená je jednou z příležitostí, jak tuto skutečnost změnit. Pokud by muži více využívali možnosti čerpání rodičovské dovolené, došlo by k narušení zažitého stereotypu, že žena je jen pečovatelka. Tím by přestaly ženy být diskriminované na trhu práce a zároveň by se muži mohli aktivně podílet na výchově svých dětí. V souvislosti s rodičovskou dovolenou otců můžeme hovořit o prosazování rovných příležitostí mužů a žen ve společnosti, o měnící se roli otce v rodině a o podmínkách sladění rodiny a zaměstnání.

Ve své diplomové práci se zaměřuji na zajímavý jev naší společnosti – otce na rodičovské dovolené. Tento jev nabourává klasické pojetí o rozdělení mužských a ženských rolí.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 HISTORIE OTCOVSTVÍ

V historii naší společnosti otcové zaujímali v rodinách nejrůznější postavení. Se změnou role otce se měnil jeho význam a taky normy otcovství. Sociální úloha otce byla definována a utvářena mnoha společenskými a kulturními hledisky.

„Počátky otcovství leží někde na hranici přírody a kultury. Patriarchální monogamní rodina převládající v historických společnostech je produktem kultury; zdá se, že v přírodě se nevyskytuje. Na rozdíl od matky, která dítěti dává život zcela jednoznačně, muž k pochopení svého podílu na plození, a tedy k proměně v otce, potřebuje určitý rozumový potenciál. Nejenže nám kultura dala otce, ale možná právě otcovství nám přineslo kulturu – definitivní vymanění ze zvířecího světa. (Zoja, 2005, s. 20)“

Otcovství je programem, posláním a výběrem. Svým otcovstvím si může být každý muž jistý daleko méně než matka. Každý muž se v průběhu života otcovství teprve učí.

1.1 Prehistorie

„S pestrostí vývojových možností stouply šance na přežití druhu, ale naskytly se i problémy, které nás zaměstnávají dodnes: svět se navždy rozdělil na mužský a ženský. Role samice se vymezovala a stabilizovala výrazněji než role samce. Na cestě ke zdokonalování života evoluce stále více potlačovala otce. (Zoja, 2005, s. 27)“

„Před asi 70 miliony let se objevili primáti, jejichž novorozenci nejsou vůbec schopni samostatného života. Dvojice matka-dítě se uzavírá okolnímu světu. Sociální život opic se nyní již neomezuje jen na fyziologické funkce. Zde leží základ kultury, která následuje výhradně mateřskou cestu. Prodloužená doba kojení lidopů neslouží jen růstu, ale má i sociální funkce. Ze vztahu mezi opičí samicí a jejím mládětem vyplývají způsoby chování, které již nejsou vymezené přírodou: první nit, z níž se utvářela kultura, tedy probíhá po vzestupné i sestupné linii. Samčí podíl na zachování rodu se naproti tomu v průběhu evoluce zřejmě stále zmenšuje. Samci nadále dodávají jen to nejjednodušší: sperma. (Zoja, 2005 s. 29)“

V rozmezí několika milionů let, během nichž opice opustili zvířecí svět a z nejasné historie nakonec vystupují jako člověk, se nemění pouze jejich fyzické složení. Za dlouhou dobu svého vývoje položil pračlověk základy společnosti. Tak vznikla sociální základna psychického života. V paleolitu lidstvo vynalezlo monogamní rodinu a otcovství, a tím ukončilo svou zvířecí existenci. (Zoja, 2005, s. 34)

„Zvířecí společenství se proměňuje v lidskou společnost tím, že přejde od nepravidelného páření k prvotní formě párových vztahů. Stává se pravidlem, že všichni mužští jedinci ploidí potomstvo. Zrod lidské společnosti je v tomto smyslu vlastně mužskou revolucí, počátkem individuální funkce mužů. Všichni muži mají děti, ale výběr zvýhodňuje ty, kteří jsou nejen mužem, ale umějí být i otcem. (Zoja, 2005, s. 37)“

„V průběhu přechodu od opic k lidem evoluce zvýhodnila změny, které prospívaly rodinným vazbám. Ochrana potomků se stala úlohou celého společenství. (Zoja, 2005, s. 45)“

Ženy pochopily, že pomocí jednoho stálého partnera získají pro své děti větší zabezpečení než pomocí několika dočasných sexuálních partnerů. Stálý partner poskytuje jistotu, protože zajišťuje potravu, hledá přístřeší, hájí území a ochraňuje děti. (Bakalář, 2002, s. 124)

Postupně, po malých krůčcích, se muž přibližoval ke svým dětem.

1.2 Antika a mýtus

„Pokud na začátku našich dějin stála patriarchální společnost, pak psychiku jejích patriarchů ovládaly kromě mužských vzorů i četné a neobyčejně mocné obrazy ženství. Patriarchát – vláda otců v rodině a ve společnosti – se pravděpodobně mohl prosadit pouze tím, že si muži podmanili matky a učinili ženu objektem pověřeného zájmu. (Zoja, 2005, s. 64)“

Nevíme, jak vypadala společnost a rodina v minulosti. V neolitu převažovala postava matky, postava otce se však ještě neobjevila. „Patriarchát nepřímým způsobem utiskoval otce, oblékl je do uniforem a odstupňoval hodnosti. (Zoja, 2005, s. 66)“

„Pro porozumění modernímu otci musíme věnovat pozornost antickému Řecku, neboť tam sahají jeho kořeny a také tehdy nastala krize otcovství. Historický horizont západního otcovství je řecký. Na antické Řecko navazuje Řím. (Zoja, 2005, s. 7)“

Jako první odvodil manželskou a otcovskou autoritu muže Aristoteles a to z filozofického hlediska. Tato autorita byla založena na přirozené nerovnosti mezi lidmi – otec rozkazuje ostatním členům rodiny. V antickém Římě pokračovala tradice otcovské nadřazenosti a muži zde měli absolutní moc nad svými dětmi, dokonce měli právo je prodat do otroctví nebo je zabít. V té době měly matky jen omezená práva. Po mnoho dalších století přetrvávala otcovská nadřazenost, ale postupně docházelo k jejímu oslabení. Ten, kdo rozhodoval téměř o všem ohledně dětí, byl otec. Mnoho zemí však prostřednictvím svých zákonů ukládalo otcům povinnost se o děti starat a živit je. (Sedláček, Plesková, 2008, s. 26)

„Řecká demokracie tvrdila, že mateřské lůno je jen teplou stájí nebo polem, které je třeba zorat, ale jediným a pravým rodičem dítěte je otec. (Zoja, 2005, s. 107)“

Pověra o jediném rodiči se nejvíce projevila v řecké kultuře. „Mateřské lůno mělo jedinou funkci: živit dítě, které do něj vložil otec, pravý rodič. (Zoja, 2005, s. 111)“

1.3 Novověk a dekadence

Renesance a reformace znamenaly ve vývoji otcovství velkou změnu. „Ze sociologického hlediska patriarchální nukleární rodina stále sílí až do 20. století a otcovská autorita se udržela až do Francouzské revoluce. (Zoja, 2005, s. 152)“

„Od začátku novověku probíhala ve Francii radikální proměna společnosti. Vzdělané a ekonomicky dobře situované ženy se v 18. století stále více emancipovaly a začaly se účastnit intelektuálního dění. (Zoja, 2005, s. 155)“

Teprve od 18. století začala být otcovská autorita něčím neobyčejným. V postavení otců začalo docházet k oslabení vlivem historických, kulturních a sociálních proměn v celé evropské společnosti. Ještě v 17. a 18. století pracoval muž po boku své ženy v hospodářství, na trhu nebo v obchodě. U všech činností byly přítomny děti, které postupně převzaly hospodaření svých rodičů. Všichni členové rodiny se podíleli na zajištění potřeb rodiny. „Společná práce umožňovala otci aktivně se zapojovat do výchovy dětí. Otec měl také připravit děti pro život ve světě, tedy mimo domov. Matky tuto roli vykonávat nemohly, protože byly příliš izolovány od společnosti a navíc potřebovaly ochranu mužů. Ženy byly považovány za pasivní nádoby, ve kterých roste dítě. (Sedláček, Plesková, 2008, s. 28)“

Práva, která otec kdysi postoupil monarchovi, zůstala státu, a stát začal od rodiny přebírat zodpovědnost za výchovu dětí. Dítě už se nepodřizovalo jen otcově autoritě. (Zoja, 2005, s. 158)

Velká změna nastala s příchodem průmyslové společnosti. Během posledních dvou století ztratil muž téměř všechny své tradiční role. Otec už nebyl tím nenahraditelným ochráncem a pečovatelem, ale přestal děti vychovávat a předávat jim morální zásady, čímž přišel o postavení hlavy rodiny. Koncem 18. století začíná narůstat zodpovědnost matky za domácnost, výchovu dětí a péči o ně. Během 19. století dochází důsledkem ekonomického rozvoje, který nutil otce pracovat po celý den mimo domov, k důraznému odtržení prostředí pracovního od domácího a taky k jasnému oddělení pohlaví a rolí v rodině. Rodina dostává zcela nový ráz. Díky nepřítomnosti otce děti o jeho práci téměř nic neví. Domácnost,

výchova a péče o děti začínají být výhradní oblastí matky. Během pár let tedy došlo k rozdělení soukromé a pracovní oblasti, kde muž ztrácí kontakt s dětmi a nemá téměř žádný vliv na výchovu dětí. Matka získala postavení pečovatelky a vychovatelky. (Sedláček, Plesková, 2008, s. 29)

Rodičovství bylo považováno stále za doménu žen. Muži se starali o finanční zajištění rodiny, byli hlavně jejími živiteli, a samotné je ani nenapadlo, že jsou také rodiči. Pouze snad v situacích, kdy bylo třeba řešit špatné chování dítě nebo při poučení syna v oblasti mužských aktivit. Centrem zájmu se stala nejranější fáze vývoje dítěte a vztah matky a dítěte. Tímto intimním vztahem však došlo k vyloučení otce. Trvalo dlouhou dobu, než si společnost uvědomila významnost otce i v raných fázích života dítěte. Tehdejší společnost byla přesvědčena o tom, že mateřství je přirozená, instinktivní a genová záležitost, na rozdíl od otcovství. (Sedláček, Plesková, 2008, s. 30)

S nástupem první světové války se pro děti normálním světem stal svět ženský. Shovívavost žen měla být odškodněním za to, že návrat otce byl nejistý.

Fašismus se kromě tvorby nového politického a ekonomického systému soustředil na vytváření mužského vzoru pro své syny, vzoru, který měl zaplnit prázdné místo po otcích.

„Fašismus a národní socialismus sice formálně vyzdvihovaly tradiční otcovské ctnosti, prakticky si však nárokovaly syny do vlastních služeb. (Zoja, 2005, s. 181)“

Konec druhé světové války představuje definitivní zúčtování s ideálem otce.

Vývoj otcovství ve 20. století lze stručně shrnout: Otcovský obraz se rozbil nejrychleji tam, kde byl otec zapleten do společenské politické události. V zemích, kde hrůzovládu znali jen v podobě představ a vyprávění, zanikal ideál otcovství postupně. (Zoja, 2005, s. 186)

1.4 Otcové v dnešní společnosti

Civilizace evropských zemí získala svět, a zdálo se, že otec také. Ve skutečnosti ale ve značném počtu případů přestal otec existovat. Svět si toho všímá teprve až už je pozdě. Otec se stal vzácností. Jeho materiální povinnosti přejímá matka, případně instituce. Tento vývoj pokračuje stále rychlejším tempem. Ze Západu se rozšířil i do dalších zemí světa. Otec má pro své děti čím dál více peněz, ale o to méně času. (Zoja, 2005, s. 191)

„Model nepřítomného otce se šíří z Ameriky do Evropy a dál do třetího světa, proniká z metropolí až na venkov, od horních sociálních tříd směrem dolů. Otcovství začalo být v úpadku už před staletími. Největší část otců si toho dlouho vůbec nevšimla, až došlo k úplnému zániku otcovství. (Zoja, 2005, s. 203)“

Dnes bychom chtěli konečně vyvážit postavení otce a matky.

„Kdysi otec provázel dítě především obecně stanovenými stupni přechodu k dospělosti, dnes má více osobnostní roli: podporuje individualitu dítěte. Tento obtížný úkol bohužel mnohé muže od otcovství odrazuje. (Zoja, 2005, s. 233)“

V 60. a 70. letech 20. století ženy dostaly možnost kontrolovat své mateřství a začaly ve většině případů nastupovat do zaměstnání, tím pádem muži nad nimi začali ztrácet kontrolu a přestávali být výhradními živiteli rodin. Můžeme mluvit o „krizi mužství“. „Noví otcové“ jsou více zapojeni do každodenní péče o dítě, jsou více aktivní. Otec získává stejné pravomoci v péči o dítě jako matka, čímž se postupně dostává do intimního prostředí rodiny. Ženy jsou více zapojené do pracovního procesu. Na mateřství a otcovství se začalo nahlížet z jiného úhlu pohledu. (Sedláček, Plesková, 2008, s. 33)

Ve druhé polovině dvacátého století se ukázalo, že česká rodina může fungovat i jinak, než jen podle klasického modelu, v němž se o děti stará výhradně žena. Začalo docházet k boření tradiční rodiny, kde žena má funkci pečovatelky a muž živitele rodiny. Vše začalo být jen a jen na rozhodnutí rodičů. Zjišťuje se, že muž i žena jsou schopni postarat se o dítě naprosto srovnatelně.

Před revolucí v roce 1989 bylo velmi nezvyklé, aby muž šel na procházku s dítětem v kočárku. Tatínci se za něco takového styděli. Dnes už to taková ostuda není. Muži se postupně učí své děti milovat. Sociologové začali pro porevoluční tatínky používat výraz „noví otcové“. Tito bez problémů přijímají pečovatelskou roli. O své děti se zajímají naprosto stejně jako o své povolání. Ženy stále více vyžadují rovnoprávné rozdělení všech povinností týkajících se výchovy dětí, péče o děti a taky o domácnost. Muži stále více uvažují o svém vztahu k dítěti a o možnostech vedoucích ke kvalitnímu vztahu s dítětem. I když je v současnosti takových mužů hodně, nenachází mnoho pochopení u svých vrstevníků stejného pohlaví.

Lze vůbec sloučit otcovství s mateřstvím? Ano, lze, protože i muži přece mají schopnost starat se o dítě. Mateřství přece neznamená jen kojení, ale taky blízkost, lásku, vztah, který k dítěti cítí rodič.

2 RODINA

Rodina je primární sociální skupina. Jedná se o sociální skupinu, která je nejvýznamnější v životě každého z nás. Ve své rodině se každý může chovat opravdu přirozeně. V rodině máme bezprostřední a důvěrné kontakty, společné zájmy, cíle a plánování budoucnosti, vzájemně si pomáháme. Každá rodina má jedinečnou a neopakovatelnou atmosféru.

„Důležitost rodiny pro vývoj osobnosti jedince vyzdvihl A. Adler, protagonista tzv. individuální psychologie, který upozornil na to, že kořeny lidského chování leží v dětství. Rodina umožňuje jedinci vytvořit pevné vazby, je „tréninkovým prostředím“ pro psychosociální vývoj. V rodině se vytváří důvěra v sebe sama, motivačně volní charakteristiky, postoj k sobě samému, k okolí. Formují se modely chování, dochází k předávání a ztotožnění se s určitými normami, jedinec se seznamuje se sankcemi, učí se komunikovat. (Celá, 2006, s. 69)“

2.1 Funkce rodiny

„V prostředí rodiny probíhají nejrůznější aktivity – rodina zabezpečuje své členy hmotně, pečuje o zdraví, výživu a kulturní návyky svých členů, vytváří specifické socializační a výchovné prostředí pro děti, předává jim kulturní dědictví, vštěpuje jim morální postoje, ovlivňuje je, usměrňuje, chrání a podporuje. Rodina plní určité role i ve vztahu ke společnosti – je to především reprodukce obyvatelstva, a to jak biologická, tak i kulturní. (Kraus, Poláčková, 2001, s. 79)“

Funkce rodiny se postupně vyvíjejí a mění se. Mění se obsah funkcí rodiny, některé ztrácejí svůj původní význam, některé se vytrácejí, u jiných je naopak jejich význam větší.

Kraus, Poláčková (2001, s. 79) mezi funkce současné rodiny řadí **biologicko-reprodukční, sociálně-ekonomickou a socializačně-výchovnou funkci**.

Biologicko-reprodukční funkce rodiny je významná pro společnost i pro jednotlivé členy každé rodiny. Stát zasahuje do oblasti péče o rodinu celou řadou sociálních opatření. Význam biologicko-reprodukční funkce rodiny je pro jedince nejen v uspokojování biologických a sexuálních potřeb, ale také v uspokojování potřeby pokračování rodu každého jedince.

Jako další funkci rodiny uvádí Kraus, Poláčková (2001, s. 79) **sociálně-ekonomickou funkci**, která obsahuje spoustu hledisek. Rodina je velmi důležitá pro ekonomický rozvoj

společnosti, protože členové rodiny se do této oblasti zapojují výkonem svého povolání a hlavně rodina je významným spotřebitelem současného trhu. V rámci systému rodiny se rozhoduje o využití finančních prostředků.

Rodina jako první sociální skupina učí dítě přizpůsobovat se sociálnímu životu, osvojovat si základní návyky a vhodné způsoby chování. Tuto oblast rodiny označujeme **za funkci socializačně-výchovnou**. „Socializací v rodině rozumíme především proces působení rodiny na své členy v celém souhrnu jevů a procesů: ekonomických, sociálních, kulturních, mravních, estetických, zdravotních a jiných. (Kraus, Poláčková, 2001, s. 80)“

Celá (2006, s. 69) uvádí funkce rodiny následovně: „Obecně se hovoří o čtyřech základních funkcích rodiny – tradičně jsou mezi ně řazeny následující: 1. reprodukční, 2. materiální, 3. výchovná a 4. emocionální funkce (Šulová, 1998 in Celá, 2006). Knotová, 2002 in Celá, 2006 uvádí jako základní funkce rodiny funkci reprodukční (biologickou), socializační (výchovnou), ekonomickou, funkci zachování nepřetržitosti kulturního vývoje a přenosu kulturních vzorců. Třídění, které podává Střelec, 2005, hovoří o pěti funkcích: ekonomicko-zabezpečovací, biologicko-reprodukční, odpočinek a regenerace tělesných a duševních sil, emocionálně-ochranná a funkce výchovně socializační.“

V souvislosti s **funkcí biologicko-reprodukční** lze říct, že děti jsou pokračováním života rodiny a také společnosti jako takové. Jsou nositeli hodnot, pokračovateli tradice. Manželství je navíc jedinou institucí, kde je společensky (právně i eticky) uznávaný pohlavní styk.

Funkce ekonomicko-zabezpečovací znamená, že rodiče jsou zodpovědní za materiální zabezpečení svých dětí, za vytvoření podmínek pro jejich zdravý a plnohodnotný vývoj. Běžnými potřebami rodina přispívá ke stabilitě ekonomického systému společnosti. Členové rodiny se podílí na výrobní či nevýrobní sféře různých profesí.

Funkce výchovně-socializační spolu s emocionálně-ochrannou je považována za nejdůležitější v období dětství. Je to právě rodina, kdo stojí na počátku všeho – má tedy možnost ovlivňovat vývoj dítěte. Dítě si v rodině uspokojuje své psychické potřeby. Dítě je ovlivněno mezilidskými vztahy v rodině, což ho ovlivní i v budoucnosti. Citové zázemí a výchova rodičů má rozhodující vliv na vývoj dítěte. Rodina nejenom uspokojuje potřeby svých členů, ale připravuje jedince na vstup do společnosti.

Funkce emocionálně ochranná spočívá v uspokojování potřeb bezpečí, jistoty, přijetí a lásky, pochopení, citové podpory, intimity a uznání a to nejen dětí, ale i rodičů a dalších členů rodiny. Rodiče vytváří emocionální zázemí pro harmonický vývoj osobnosti jejich

děti, i oni sami toto prostředí plné porozumění a lásky potřebují pro svoji vnitřní pohodu a vyrovnanost. (Celá, 2006, s. 69)

Poslední z uvedených funkcí rodiny je odpočinek a regenerace tělesných a duševních sil. „Význam této funkce vlivem změn života členů rodiny narůstá. Mění se hodnotové orientace, vlastnické vztahy, invaze techniky do života rodiny, rostou možnosti trávení volného času. (Celá, 2006, s. 69)“

Podle uvedeného vymezení funkcí rodiny od různých autorů lze funkce rodiny shrnout do několika bodů následovně: ekonomika, reprodukce, výchova, socializace, regenerace sil, citová podpora.

2.2 Výchovné styly v rodině

Důležitou součástí rodinného života, v případě že budeme uvažovat o úplné rodině, je výchova dětí. Zvláště pak, když hlavním článkem výchovy je muž, který může mít na danou problematiku částečně odlišný názor od ženy. Z tohoto důvodu budou v této části diplomové práce popsány některé výchovné styly.

„Výchovný styl rodičů je významný pro formování sebepojetí dítěte, jeho charakterových vlastností, ovlivňuje emoční stabilitu. Atmosféra v rodině, výchovný styl a postoje rodičů ovlivňují osobnost dítěte v celé jeho složitosti a jsou zásadními a nezastupitelnými skutečnostmi v životě každého člověka. (Celá, 2006, s. 84)“

Kopřiva (2008, s. 258) uvádí typy výchovy ve srovnání s uspořádáním nějaké společnosti: **autoritativní model** (diktatura různého typu, totalita, monarchie), **anarchie** (to, co můžeme pozorovat, jsou to spíše tendence k anarchii, nedá se hovořit o anarchickém modelu) a **demokratický model**. Demokracie je velmi obtížná záležitost. Podstatou demokracie je společné vytváření norem a pravidel soužití, která jsou přijatelná pro všechny strany.

Autoritativní styl představuje spíše než pravidla velké množství příkazů, zákazů a povinností, které určují ti, kteří mají moc. Platí především pro druhou stranu, tedy pro ty, kdo moc nemají.

Anarchie („vše dovolující“ styl) obsahuje nepřesná pravidla a normy, příp. tato pravidla a normy vůbec neexistují. Není jasné, kdo je určuje, vznikají náhodně. Nejsou ničím závazná.

Demokratický styl uznává smysluplné normy a pravidla odrážející skutečné potřeby společnosti a respektující základní lidské potřeby. Základních pravidel soužití není mnoho. Na jejich vytváření mají možnost se podílet všichni členové společnosti, jsou výsledkem dohody. Platí pro všechny stejně.

Podle tohoto přehledu výchovy je jasné, že demokratický styl výchovy nelze považovat za „zlatou střední cestu“, navíc se jedná o jiný směr výchovy než autoritativní styl a anarchii. Základním rysem demokratické výchovy je spoluúčast dětí na věcech, které se jich týkají.

Oproti tomu Čačka (1996) uvádí ve své publikaci Psychologie dítěte následující výchovné přístupy k dětem:

Přístup laissez-faire se projevuje ústupností či lhostejností, shovívavostí nebo nezúčastněností vychovatele. Tyto projevy ve výchově mívají nejrůznější příčiny, jejich původ však spočívá nejčastěji ve specifických kvalitách osobnosti samotného vychovatele. Zatímco autoritativní vychovatel má tendenci dětem neomezeně vládnout, tento typ zasahuje do jejich výchovy jen minimálně, vyhýbá se i jakémukoliv rozhodování, případně je jimi až ovládán. (Čačka, 1996, s. 103)

Jestliže je dítěti vše dovoleno, později neumí ovládat svá přání, nezíská návyk plnit si své povinnosti a neosvojí si vhodné chování. Důsledkem častých ústupků ve výchově je to, že dítěti omezujeme kontakt s běžným reálným světem. Dítěti způsobujeme, že je šťastné jen teď, v tomto okamžiku, díky čemuž vychováme dítě nesamostatné, závislé a nepřizpůsobivé. Děti, které byly vychovány tímto způsobem, mohou zneužívat důvěru a dobrou vůli ostatních lidí ve svém okolí. (Čačka, 1996, s. 103)

„Pokud se dítěti nedostává ze strany vychovatele tolik citů, kolik potřebuje, hledá citové uspokojení jinde, mimo rodinu, například v partě. Chová-li se rodič k dítěti způsobem, že jej podceňuje, zesměšňuje, vyhýbá se odpovědím na zvědavé otázky, dítě se začne chovat vzdorovitě a reaguje přesně naopak, než po něm vyžaduje rodič. (Čačka, 1996, s. 103)“

V **autoritativním přístupu** je vychovatel přesvědčen, že čím bude přísnější, tím bude jeho výchova účinnější. Pokus o vyslovení vlastního názoru je považován za odmlouvání. Je-li jeho nařízení porušeno, následuje trest. Většinou tyto vychovatelé jednájí uvedeným způsobem proto, že v dětství sami zažili velmi přísnou výchovu, kterou v dospělosti uplatňují na svých dětech. (Čačka, 1996, s. 104)

Důsledkem autoritativní výchovy bývá dvojí chování dítěte – buď se této výchově přizpůsobí nebo začne vzdorovat. Odpor projevuje různě – dítě týrá zvířata, přepisuje známky, svaluje vinu na druhé, používá hrubé výrazy, lže apod.

Chceme-li dosáhnout **optimálního přístupu**, měli bychom se vyvarovat všech negativ uvedených v předchozích dvou přístupech. „Chyby většinou vyplývají z nedostatků osobností samotných vychovatelů. Psychologické výzkumy ukázaly, že nejcennějšími vlastnostmi dobrých vychovatelů jsou: přirozená láska k dětem, trpělivost, porozumění, přiměřené požadavky, důslednost, optimismus a sebedůvěra. Pokud má dítě to štěstí a jeho rodič disponuje uvedenými vlastnostmi, má největší naději vstupovat do života s důvěrou, citově vyrovnané, veselé, podnikavé, přátelské, dobře spolupracující, snaživé, vytrvalé a poctivé. (Čačka, 1996, s. 106)“

Dalo by se říct, že Kopřivův styl „anarchie“ odpovídá Čačkově přístupu „laissez-faire“ a Kopřivův demokratický styl je srovnatelný s Čačkovým optimálním přístupem.

Kraus (2008) rozšířil výchovné styly ještě o další. Ve svém díle *Základy sociální pedagogiky* uvádí na s. 83 tyto výchovné přístupy: liberální, hýčkájící, perfekcionista, hypochondrizující, autoritativní, tvrdý, demokratický.

Liberální styl znamená, že dítěti je vše dovoleno. **Hýčkájící výchovný přístup** představuje rozmazlování dítěte. Rodiče, kteří dítě neustále usměřňují ve všech detailech, uplatňují podle Krause **perfekcionista styl**. Naopak když rodiče projevují o dítě nepřiměřené obavy, jedná se o **přístup hypochondrizující**. **Autoritativní styl** byl již zmíněn u předchozích dvou autorů. Kraus dále styly doplňuje o **tvrdý styl**, kdy je použito fyzického násilí. **Demokratický styl**, který je založen více na vztahu partnerství a připouští diskuzi, označuje Kraus jako optimální.

“Je však vůbec možné přecházet chybám ve výchově? Každé dítě má dobré i špatné rysy a schopnosti, stejně tak jako každý dospělý člověk. Jaká je tedy zásada optimálního rozvoje normální osobnosti dítěte? Dozvědět se co nejvíce o samotném dítěti, abychom byli schopni přiměřeně reagovat v nejrůznější situaci. K tomu je ovšem zapotřebí určitých kvalit osobnosti každého vychovatele. Vychovávat děti znamená v podstatě vychovávat i sám sebe. Teprve pak může platit: ‘Méně zásad a více dobré vůle a tvořivosti’. (Čačka, 1996, s. 107)“

Pro výchovu kvalitního jedince je důležitý nejen správně zvolený výchovný styl, ale neméně důležité jsou také faktory rodinného prostředí. Celá (2006, s. 85) uvádí, že se jedná zejména o tyto faktory: „atmosféra v rodině, vzájemné vztahy mezi členy rodiny, soulad mezi rodiči, porozumění dítěte s otcem, porozumění dítěte s matkou, smysl rodičů pro spravedlnost, celkové vnímání dětství jako šťastného, u starších jedinců zájem rodičů o partnera, soulad se základními názory rodičů, zdravotní stav rodičů, životní úroveň rodiny. Dalšími podstatnými faktory je skutečnost, zda rodina poskytuje bezpečné útočiště a zda rodiče projevují zájem o osobní problémy svých dětí.“

3 VZNIK A VÝVOJ MATEŘSKÉHO A RODIČOVSKÉHO PŘÍSPĚVKU

Do roku **1984** muži vůbec neměli nárok na poskytnutí žádného příspěvku ze systému nemocenského ani sociálního zabezpečení při péči o dítě. Od 1. ledna 1985 do 30. září 1990 měl nárok na pobírání tehdejšího mateřského příspěvku pouze muž, který pečoval alespoň o jedno dítě do dvou let věku dítěte. Tento muž však musel být svobodný, ovdovělý, rozvedený nebo z jiných vážných důvodů osamělý a nesměl žít se svou družkou, příp. jeho partnerka nemohla ze závažných důvodů (např. zdravotních) o dítě sama pečovat. (Křížková, 2008, s. 31)

V České republice byla zavedena možnost péče o nejmenší dítě pro muže k **1. 7. 1987**, kdy došlo ke změnám v Zákoně č. 51/1987 o nemocenském pojištění a v roce 1988 nastaly změny v nemocenském zabezpečení (Zákon č. 103/1988 Sb.). Zákon ošetřil pouze závažné případy a situace, kdy v rodině chyběla matka. (Křížková, 2008, s. 31)

Příspěvek na péči o dítě následující po mateřské dovolené se až do roku **1990** jmenoval „mateřský příspěvek“ a byl určen výhradně ženám. Poprvé byl zaveden v roce **1970** (do té doby matky, které zůstaly po 18týdenní mateřské dovolené s dítětem doma, nepobíraly vůbec nic). Mateřský příspěvek měl nahrazovat příjem matce, které pečovala o dítě do 1 roku věku. V roce **1971** byl nárok rozšířen na dva roky, dále v roce **1988** byl nárok na mateřský příspěvek rozšířen na tři roky, ale jen tehdy, pečovala-li žena o další starší dítě. S prvním dítětem měla matka nárok jen na jeden rok, s každým dalším již na tři roky mateřského příspěvku. Tato podmínka naváděla rodiny k tomu, aby měly více dětí. Až do roku **1990** žena nesměla mít další příjmy během pobírání mateřského příspěvku. Od roku **1985** mohl mateřský příspěvek pobírat i osamělý otec, pokud neměl partnerku nebo matka dítěte se nemohla o dítě ze závažných důvodů starat. (Křížková, 2008, s. 31)

Teprve **1. 10. 1990** byl mateřský příspěvek v České republice nahrazen rodičovským příspěvkem. Tím nastalo zrovnoprávnění muže a ženy v péči o dítě v souvislosti s pobíráním dávky. Tato dávka ve výši 900,- Kč měsíčně měla pokrýt náklady rodiče, který pečuje o dítě do 3 let věku. Výdělečná činnost byla možná pouze v omezeném rozsahu. Jednalo se o dávku univerzální, její výše nebyla závislá na počtu dětí v rodině ani na výši příjmu rodiny.

V roce **1995** byl celý zákon o rodičovském příspěvku zrušen a přesunut do zákona o státní sociální podpoře. Jeho délka byla prodloužena na čtyři roky. Od roku **1998** mohl rodič po-

bírat rodičovský příspěvek i za podmínky, že dítě navštěvovalo jesle či školku po dobu tří dnů v měsíci, od října **2001** to bylo 5 dní. Výše příspěvku v roce **2001** činila 2 552,- Kč. Rodič mohl mít příjmy v určité omezené výši. Novelizací Zákoníku práce, platnou k **1. 1. 2001**, došlo k rozšíření možnosti čerpání rodičovského příspěvku na všechny pracující muže bez ohledu na jejich rodinný stav. Zaměstnavatel musí svého zaměstnance uvolnit, aby mohl pečovat o dítě max. do 3 let jeho věku. Tímto krokem byli zrovnoprávněni nejen muži mezi sebou (osamělost již nehraje roli), ale také muži se ženami.

V roce **2004** byl rodičovský příspěvek ve výši 3 635,- Kč. Od **1. 1. 2004** rodič mohl mít při rodičovském příspěvku neomezený příjem, pokud péči o dítě zajistil jinou zletilou osobou. (Křížková, 2008, s. 31)

Jediná podmínka rodičovského příspěvku, která nebyla za celou dobu změněna, je povinnost osobně, celodenně a řádně pečovat o dítě.

Tab. 1: Přehled vývoje mateřského a rodičovského příspěvku

Název dávky	Platnost od r.	Výše dávky měsíčně	Doba čerpání	Možnost příjmu	Matka/otec	Návštěva školky/měs.
Mateřský příspěvek	1970	nezjištěno	do 1 r. věku	ne	matka	ne
	1971	nezjištěno	do 2 let věku	ne	matka	ne
	1988	nezjištěno	do 3 let věku	ne	matka	ne
	1985	nezjištěno	do 3 let věku	ne	otec pouze osamělý	ne
Rodičovský příspěvek	1990	900,-	do 3 let věku	pouze omezeně	otec pouze osamělý	ne
	1994	1 740,-	do 3 let věku	pouze omezeně	otec pouze osamělý	ne
	1998	nezjištěno	do 4 let věku	pouze omezeně	otec pouze osamělý	3 dny
	2001	2 552,-	do 4 let věku	pouze omezeně	oba rodiče	5 dní nebo 4 hod. denně
	2004	3 635,-	do 4 let věku	neomezeně	oba rodiče	5 dní nebo 4 hod. denně
	2007	7 582,-	do 4 let věku	neomezeně	oba rodiče	5 dní nebo 4 hod. denně
	2008	11 400,-	do 2 let věku	neomezeně	oba rodiče	5 dní nebo 4 hod. denně
		7 600,-	do 3 let věku	neomezeně	oba rodiče	5 dní nebo 4 hod. denně
		3 800,-	od 22 měs. do 4 let	neomezeně	oba rodiče	5 dní nebo 4 hod. denně
	2011	11 400,-	do 2 let věku	neomezeně	oba rodiče	5 dní nebo 4 hod. denně
		7 600,-	do 3 let věku	neomezeně	oba rodiče	5 dní nebo 4 hod. denně
		3 800,-	od 10 měs. do 4 let	neomezeně	oba rodiče	5 dní nebo 4 hod. denně

(zdroj: Křížková, 2008)

4 LEGISLATIVNÍ RÁMEC

Tato kapitola se zmiňuje o zákonech České republiky, které se přímo dotýkají úpravy mateřské a rodičovské dovolené, a dále pobírání rodičovského příspěvku. Jedná se hlavně o Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře a Zákoník práce, č. 262/2006 Sb., ve znění pozdějších předpisů.

4.1 Mateřská dovolená

Mateřskou dovolenou a peněžitou pomoc v mateřství upravuje Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění.

Zaměstnané ženě náleží v souvislosti s porodem dítěte mateřská dovolená. Během mateřské dovolené je poskytována peněžitá pomoc v mateřství (PPM).

PPM se poskytuje za kalendářní dny, její výše je 70% redukovaného denního vyměřovacího základu a vyplácí se od prvního dne nástupu na PPM. Výše denního vyměřovacího základu se zjišťuje z rozhodného období stanoveného ke dni nástupu na PPM.

Podmínkou nároku na tuto dávku je účast na nemocenském pojištění alespoň po dobu 270 kalendářních dnů v posledních dvou letech před nástupem na PPM. Pro OSVČ přitom platí ještě jedna podmínka pro získání PPM, a to, že její nemocenské pojištění jako OSVČ musí trvat alespoň 180 kalendářních dnů v posledním roce před začátkem podpůrčí doby.

PPM mohou čerpat také muži. Týká se to zejména otců dětí či manželů matek, a to tehdy, když PPM nepobírá matka dítěte, protože onemocněla anebo uzavřela písemnou dohodu s otcem dítěte o převzetí dítěte do péče (lze ji uzavřít nejdříve od počátku 7. týdne po porodu dítěte). Tato podmínka se týká zaměstnanců i OSVČ. Pro OSVČ muže platí ještě jedna výše uvedená podmínka, která je stejná jako u OSVČ ženy.

Podpůrčí doba (doba poskytování dávky) u PPM začíná nástupem na PPM, který si žena volí v rozmezí mezi počátkem 8. až 6. týdne před očekávaným dnem porodu. Pokud si žena nástup v tomto období neurčí, nastává nástup na PPM počátkem 6. týdne před očekávaným dnem porodu. Podpůrčí doba činí 28 týdnů u ženy, která porodila, a to i v případě, že se jedná o zaměstnankyni, která je neprovdaná, ovdovělá, rozvedená či z jiných vážných důvodů osamělá. U ženy, která porodila zároveň dvě nebo více dětí činí podpůrčí doba

37 týdnů, přičemž po uplynutí 28 týdnů podpůrní doby PPM náleží jen tehdy, pečuje-li žena dále alespoň o dvě z těchto dětí.

U muže, pokud převzal dítě do péče (na základě rozhodnutí příslušného orgánu, z důvodu úmrtí matky, z důvodu dlouhodobého závažného onemocnění matky nebo na základě dohody), činí podpůrní doba 22 týdnů. Pokud tento muž pečuje zároveň o dvě nebo více dětí, činí podpůrní doba 31 týdnů, přičemž po uplynutí 22 týdnů podpůrní doby PPM náleží, jen jestliže muž dále pečuje alespoň o dvě z těchto dětí.

(Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění)

4.2 Otcovská dovolená

V české legislativě dosud neexistuje nárok na otcovskou dovolenou. Oproti tomu některé evropské země jsou v tomto směru vyspělejší a umožňují mužům čerpání otcovské dovolené. Jedná se například o Švédsko, Norsko, Island, Slovinsko a částečně Itálii. V tomto směru má tedy Česká republika ještě stále co dohánět. Podrobněji se o této problematice zmiňuje kapitola Evropský kontext.

4.3 Rodičovská dovolená

Rodičovská dovolená byla v České republice zavedena až od 1. ledna 2001. Tímto krokem došlo ke zrovnoprávnění žen a mužů v péči o malé děti.

Podle zákona č. 262/2006 Sb., Zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, má matka či otec nárok na rodičovskou dovolenou v rozsahu, o jaký požádají, maximálně však do tří let věku dítěte. Nárok na rodičovskou dovolenou má matka po skončení mateřské dovolené, otec po narození dítěte. Na rodičovskou dovolenou mohou nastoupit oba rodiče zároveň, rodičovský příspěvek je ale vyplácen pouze jednomu rodiči, a to na nejmladší dítě v rodině.

4.4 Rodičovský příspěvek

S účinností od 1. října 1990 nahradil předchozí „mateřský příspěvek“. Nárok na rodičovský příspěvek má rodič, jestliže celodenně a řádně pečuje alespoň o jedno dítě ve věku do čtyř let. (Zákon 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře)

Od 1.1.2008 byl zaveden tzv. třírychlostní systém čerpání rodičovského příspěvku. Rodiče si mohou vybrat ze tří možností čerpání rodičovského příspěvku:

- **rychlejší varianta:** rodičovský příspěvek ve výši 11 400,- Kč měsíčně je poskytován do dvou let věku dítěte.
- **klasická varianta:** rodičovský příspěvek ve výši 7 600,- Kč je poskytován do tří let věku dítěte.
- **pomalejší varianta:** po dobu 9 měsíců činí rodičovský příspěvek 7 600,- Kč měsíčně, dále do 4 let věku dítěte je poskytován ve výši 3 800,- Kč měsíčně.

U tohoto třírychlostního modelu MPSV upozorňovalo na možnost volby a zvýšenou flexibilitu v rozhodování rodičů, ve skutečnosti je však volba přístupná jen některým rodinám. U dvouleté varianty je podmínkou pobírání peněžité pomoci v mateřství alespoň ve výši 11 400,- Kč měsíčně a dále se musí rodič účastnit plateb na nemocenském pojištění. Znevýhodněné jsou např. ženy, kterým skončil pracovní poměr během první rodičovské dovolené, nebyla jim prodloužena smlouva a nyní budou mít druhé dítě, nemají možnost volby a musí přijmout čtyřletou variantu čerpání. Čtyřletou variantu musí rovněž přijmout ženy, které před porodem studovaly. Z toho důvodu, že se nepodílely na nemocenském pojištění, nemají nárok na volbu a automaticky jim náleží čtyřletá varianta čerpání rodičovského příspěvku. (Křížková, 2008, s. 31)

Další nevýhodou u třírychlostního modelu je skutečnost, že zvolení délky pobírání rodičovského příspěvku, tzv. volba, je věc neměnná. Jakmile rodič jednou volbu podá na příslušném úřadě, už se s tím nedá nic dělat. Jenže jak má rodič dopředu vědět, jaké bude jeho dítě ve dvou letech? Každé dítě v tomto věku má jiné schopnosti. Matka může využít v tomto případě i třetí rok čerpání rodičovské dovolené, ale již nemá nárok na žádný příspěvek. (Křížková, 2008, s. 31)

Záměrem zavedení třírychlostního modelu bylo navázat pobírání rodičovského příspěvku alespoň částečně na předchozí plat rodiče tak, aby nedocházelo ke zneužívání. Rodiče, kteří jsou špatně uplatnitelní na trhu práce, by volili dvourychlostní variantu a po jejím vyčerpání by se stejně ocitli v záchranné sociální síti státu.

Vysoký rodičovský příspěvek je pro stát nevýhodný – rodiče nic nemotivuje k dřívějšímu návratu na trh práce.

5 MUŽI POBÍRAJÍCÍ RODIČOVSKÝ PŘÍSPĚVEK V ČR

Od muže je stále očekáváno hlavně ekonomické zabezpečení rodiny. V naší společnosti stále převládá „tradiční kultura“, ve které je žena vnímána jako „strážkyně domácího krbu“, čímž je jí vlastně bráněno v uplatnění na trhu práce. Rovnováha v českých rodinách mezi profesním a soukromým životem je velkým problémem. Bez aktivního podílu muže to prostě nejde. Nestačí však pouze přítomnost otce u porodu.

Narození dítěte by pro ženu nemělo představovat handicap, který ji omezuje. I kdyby byla každá žena doma s dítětem „jen“ dva roky, v zaměstnání je to velká ztráta, obzvláště v dnešní uspěchané době a v době neustálých změn. Pro snížení tohoto handicapu by bylo vhodné zavést model rodičovské dovolené, při které by např. nejdříve s dítětem byla doma jeho matka a po nějaké době by mohla být její péče převedena na otce dítěte. Každý mladý otec by měl využít své právo uplatnit své schopnosti při péči o dítě. Mužům v tom brání hlavně obavy z poklesu příjmů a ohrožení jejich kariéry. Dále je to určitě konzervativní pohled na role v rodině.

Na tomto místě je velmi důležité uvědomit si rozdíly mezi dvěma zcela odlišnými pojmy, protože velké většině naší společnosti tyto pojmy splývají. Ve skutečnosti se jedná o dvě velmi rozdílné názvosloví.

Rodičovská dovolená se vztahuje k pracovně-právní oblasti a upravuje ji zákoník práce.

Oproti tomu institut **rodičovského příspěvku** je dávkou ze systému státní sociální podpory a jeho významem je finanční zabezpečení rodiče, který pečuje o dítě.

Oba pojmy jsou podrobněji vysvětleny v kapitole Související pojmy.

V seskupení „rodičovská + dovolená“ můžeme pozorovat snížení úsilí rodiče, který pečuje o dítě, na volnočasovou, zájmovou či rekreační aktivitu. Rovněž toto spojení neodpovídá významu péče pro společnost. Péče totiž neznamená ani práci, ani rekreaci, jde spíše o uskutečnění společenské zakázky. Toto naplnění by mělo být společností náležitě oceněno, protože rodičovství a péče o děti jsou jednou ze společenských hodnot.

Ve spojení rodičovská dovolená a rodičovský příspěvek mají rodiče v podstatě tři možnosti:

- na rodičovské dovolené může být rodič do tří let věku dítěte a přitom může pobírat rodičovský příspěvek, splňuje-li určité podmínky.
- rodič může být na rodičovské dovolené a nemusí pobírat rodičovský příspěvek (např. nesplňuje-li některou z podmínek pro přiznání rodičovského příspěvku).
- rodič může pobírat rodičovský příspěvek, ale nemusí být nutně na rodičovské dovolené (např. pokud podniká a péči o dítě zajistí jinou zletilou osobou).

Čerpání rodičovské dovolené a čerpání rodičovského příspěvku se tak nemusí vždy krýt, a to ať již z pohledu časového (může být rodiči zvolena jiná délka čerpání rodičovské dovolené a jiná délka čerpání rodičovského příspěvku), nebo i z pohledu osoby rodiče, který dovolenou nebo dávku čerpá.

Bohužel se v současné době statisticky nesleduje, kolik mužů je na rodičovské dovolené. Tyto údaje v dílčí podobě mají k dispozici pouze konkrétní zaměstnavatelé, kteří rodičovskou dovolenou zaměstnaným mužům poskytují.

Jako důkaz, že v České republice není mnoho mužů, kteří pobírají rodičovský příspěvek, je předložena následující tabulka (Tab. 2):

Tab. 2: Počet žen a mužů pobírající rodičovský příspěvek v letech 2001 – 2005

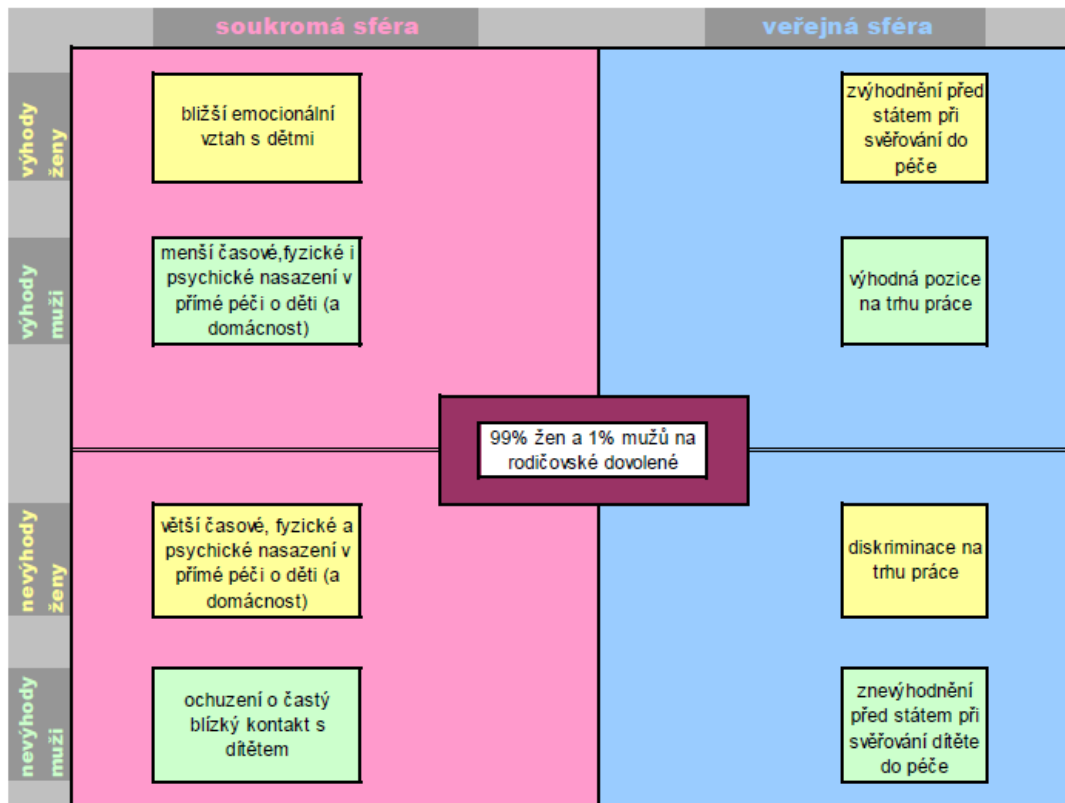
Rok	Počet žen	Podíl žen v %	Počet mužů	Podíl mužů v %
2001	257 064	99,22	2 017	0,78
2002	254 964	99,15	2 186	0,85
2003	253 802	99,09	2 334	0,91
2004	268 360	98,89	3 018	1,11
2005	282 210	98,66	3 845	1,34

(Kundra, 2009, s. 12)

K tomu, aby čeští muži více využívali možnosti být tátou na plný úvazek, nestačí jen zavedení legislativní možnosti. Náš stát by měl hledat další možnosti, jak učinit rodičovskou dovolenou pro muže atraktivnější. Jednou z možností je např. prodloužení délky rodičovské dovolené do doby déle než do tří let věku dítěte. Další variantou je zvýšení částky ro-

dičovského příspěvku a dále flexibilita rodičovské dovolené. Každému z rodičů by měla náležet určitá část rodičovské dovolené.

Následující graf shrnuje dopady a výhody/nevýhody současné situace, kdy je sféra péče o děti téměř výhradně doménou žen, pro oba rodiče jak v soukromé, tak ve veřejné sféře.

Obr. 2: Dopady současné situace žen a mužů na rodičovské dovolené pro oba rodiče

(Kundra, 2009, s. 5)

6 EVROPSKÝ KONTEXT

V západní Evropě se již v sedmdesátých letech minulého století začala dostávat do centra pozornosti problematika otcovství hlavně v souvislosti s proměnami postavení a role otce v rodině. Nárůst práv a postavení žen v rodině posilovala roli žen na úkor role otců.

Ve všech státech západní Evropy mohou rodičovskou dovolenou čerpat oba rodiče, z legislativního hlediska je tak rovný přístup umožněn matce i otci. Přesto v praxi je to tak, že rodičovskou dovolenou čerpají převážně ženy.

V České republice legislativa umožňuje otcům nastoupit na rodičovskou dovolenou od roku 2001. Stále této možnosti využívá jen velmi malé procento mužů.

Evropská unie definuje dosažení rovnováhy mezi zaměstnáním a rodinou jako jednu z klíčových priorit své sociální politiky.

6.1 Typologie rodinné politiky

Různé formy rodinné politiky souvisí s odlišnými hodnotami, kulturními tradicemi a rysy politické kultury různých civilizačních prostředí. V rámci Evropy nalézáme čtyři základní typy rodinné politiky rozlišené podle míry státní pomoci: liberální (anglosaský) model, sociálnědemokratický (skandinávský) systém, konzervativní (bismarkovský) model, proro-
dinný (latinský) model. (Křížková, 2008, s. 107)

6.1.1 Liberální (anglosaský) model

Mezi hlavní znaky můžeme řadit to, že pomoc státu je orientována k těm nejvíce potřebným, rodina je považována za soukromou oblast, ze které je vyloučena jakákoliv podpora státu. Ekonomická podpora rodin je ve srovnání s ostatními modely výrazně nižší. Tento systém je uplatňován ve Švýcarsku, Velké Británii. (Křížková, 2008, s. 107)

6.1.2 Sociálnědemokratický (skandinávský) systém

Vyznačuje se aktivní politikou zaměstnanosti, vysokým podílem žen na trhu práce, štědrá sociální politikou (ovšem zásluhou vysokých daní), skloubení pracovní a rodinné oblasti. Systém je typický pro země severní Evropy (Finsko, Švédsko, Norsko, Dánsko). (Křížková, 2008, s. 107)

6.1.3 Konzervativní (bismarkovský) model

Založen na pojistném principu. Důraz je kladen na zajištění minimální životní úrovně, je podporována tradiční dělba rolí mezi mužem a ženou, podpora slučitelnosti pracovní a rodinné oblasti je méně výrazná. Tento systém je uplatňován hlavně v oblasti střední Evropy (Německo, Rakousko, Belgie, Nizozemsko). (Křížková, 2008, s. 107)

6.1.4 Prorodinný (latinský) model

Podobný jako systém liberální, ovšem spoléhá hlavně na pomoc uvnitř rodiny, rodinné vazby jsou velmi silné, zaměstnanost žen je poměrně nízká, není nastaven soulad mezi pracovní a rodinnou oblastí, takže z tohoto důvodu ženy odkládají založení vlastní rodiny. Jedná se o země jižní Evropy (Řecko, Itálie, Španělsko a Portugalsko). (Křížková, 2008, s. 107)

V následujících podkapitolách je uveden přehled mateřské, rodičovské a otcovské dovolené ve vybraných evropských zemích.

6.2 Západní Evropa

Ve všech zemích Západní Evropy je umožněn přístup k čerpání rodičovské dovolené jak matce, tak i otci. Přesto této možnosti využívají hlavně ženy a muži na rodičovské dovolené tvoří nejčastěji zhruba 1-2 %. (Nešporová, 2005, s. 8)

6.2.1 Portugalsko

Státní politika velmi prosazuje rovnoprávnost mužů a žen ve společnosti. Otcové jsou státem finančně motivováni k využívání rodičovské dovolené hlavně zavedením tzv. otcovské kvóty, tedy 15-denní placené otcovské dovolené. Většinu dní rodičovské dovolené však samozřejmě stále čerpají ženy.

6.2.2 Rakousko

Stát podporuje zapojení otce do péče o děti a finančně zvýhodňuje rodiče, kteří se v péči o dítě střídají, příp. rodiny, kde každý z rodičů pečuje o dítě alespoň tři měsíce.

V Rakousku prošel systém rodičovské dovolené reformou, která zavedla změny platné od roku 2002. Do té doby byl rodičovský příspěvek přímo vázán na rodičovskou dovolenou. Od roku 2002 byl rodičovský příspěvek vystřídán tzv. příspěvkem na péči o dítě, který nemá přímou vazbu na rodičovskou dovolenou. Od roku 2008 si navíc rodiče mohou

vybrat mezi třemi možnostmi pobírání příspěvku – dlouhá, střední a krátká varianta. (Kundra, 2009, s. 16-26)

➤ **Mateřská dovolená**

Je poskytována v délce 16 týdnů, osm týdnů před porodem a osm týdnů po porodu. Během mateřské dovolené je poskytován mateřský příspěvek, který je poskytován ve výši 100% průměrného příjmu během tří měsíců předcházejících mateřské dovolené. Ženám samostatně výdělečně činným je poskytován fixní příspěvek ve výši cca 25 € denně, ženám nezaměstnaným před nástupem na mateřskou dovolenou pak příspěvek ve výši 180% předchozího příspěvku v nezaměstnanosti. (Kundra, 2009, s. 16-26)

➤ **Rodičovská dovolená**

Rodičovská dovolená (ve smyslu ochrany pracovního místa) je v Rakousku poskytována do dvou let věku dítěte. Nárok na ni mají všichni zaměstnanci.

Rodičovský příspěvek není přímo vázán na rodičovskou dovolenou, mohou jej pobírat i ti, kteří nečerpají rodičovskou dovolenou. Nárok na něj mají všichni zaměstnanci a ti, kteří byli před narozením dítěte v povinném pojišťovacím schématu. Jediným omezením při čerpání rodičovského příspěvku je maximální výše výdělku 16 200 € ročně při pobírání příspěvku.

Záměrem nastavení čerpání rodičovského příspěvku ve třech variantách je zvýšit podíl mužů podílejících se na péči o děti. Nicméně při čerpání delší možnosti čerpání u každé z uvedených variant není požadován důkaz, že druhý rodič se na péči o dítě podílí a vzhledem k tomu, že rodičovský příspěvek není vázán na rodičovskou dovolenou, nemusí otec pobírající rodičovský příspěvek ani být na rodičovské dovolené s dítětem. (Kundra, 2009, s. 16-26)

➤ **Otcové pobírající rodičovský příspěvek**

Možnost být na rodičovské dovolené s dítětem byla pro otce zavedena v roce 1990. V následujících letech tvořili otcové mezi 0,6% a 2% osob na rodičovské dovolené. Po zavedení rodičovského příspěvku nezávislého na rodičovské dovolené se podíl otců pobírajících rodičovský příspěvek pohybuje kolem 3,5%. Nelze ovšem jasně říci, zda všichni otcové pobírající rodičovský příspěvek byli zároveň na rodičovské dovolené. (Kundra, 2009, s. 16-26)

6.2.3 Německo

V Německu prošla koncepce rodičovské dovolené reformou a její nová podoba platí od ledna 2007. Reforma znamenala posun od politiky, která tradičně vycházela z modelu jednoho živitele rodiny (otce) k modelu dvoupříjmové rodiny a uplatňování rovných příležitostí. Reforma sice nezavedla otcovskou dovolenou, nicméně současný koncept rodičovské dovolené je nastaven tak, aby motivoval i otce. (Kundra, 2009, s. 16-26)

➤ **Mateřská dovolená**

V Německu má délku 14 týdnů - šest týdnů je čerpáno před porodem a osm týdnů po narození dítěte, čerpání těchto osmi týdnů je povinné. Mateřský příspěvek tvoří 100% předchozího platu, na jeho výši není stanoven žádný strop. Nárok na čerpání mateřské dovolené mají všechny zaměstnané ženy. (Kundra, 2009, s. 16-26)

➤ **Rodičovská dovolená**

Délka je do tří let věku dítěte, rodičovský příspěvek je ovšem poskytován pouze po dobu 12 měsíců. V případě, že otec čerpá alespoň dva měsíce rodičovské dovolené, prodlužuje se doba poskytování rodičovského příspěvku o další dva měsíce (tedy na 14 měsíců). Rodič pobírající rodičovský příspěvek může pracovat maximálně 30 hodin týdně. (Kundra, 2009, s. 16-26)

6.3 Skandinávské země

Ve skandinávských zemích je uplatňován tzv. sociálnědemokratický systém, který se vyznačuje nejen aktivní politikou zaměstnanosti, ale hlavně výrazným skloubením pracovní a rodinné oblasti. To všechno je zásluhou vysokých daní v těchto zemích.

6.3.1 Švédsko

Švédsko bylo první evropskou zemí, kde byla zavedena rodičovská dovolená, a to v roce 1974, tzv. Parentel Insurance Act. Dosavadní mateřský příspěvek byl nahrazen rodičovským příspěvkem, z čehož jasně vyplývá, že možnost starat se o dítě mají oba rodiče stejně.

Na švédském příkladu můžeme pozorovat, že nějakou dobu trvá, než muži začnou využívat možnosti být doma se svým dítětem. V roce 1974 bylo na rodičovské dovolené jen 3% otců, v roce 1994 to byla polovina otců. Muži však netráví doma s dítětem tolik času jako ženy většinou z důvodů vysokých finančních ztrát. (Maříková, in Gender, 2003, s. 7)

V roce 1995 zavedla švédská vláda v rámci již existující rodičovské dovolené měsíc vyhrazený pouze pro otce a další měsíc vyhrazený pouze pro matku. Pokud rodič tento měsíc nevyčerpá, nelze jej převést na druhého rodiče a nárok na něj tedy propadne. V roce 2002 byla část rodičovské dovolené rezervovaná pro každého rodiče prodloužena na dva měsíce. (Kundra, 2009, s. 16-26)

➤ **Mateřská dovolená**

Ve Švédsku není běžně poskytována mateřská dovolená, matkám je vyhrazena část rodičovské. Ženy mohou v období až 60 dnů před porodem nastoupit na rodičovskou dovolenou. (Kundra, 2009, s. 16-26)

➤ **Otcovská dovolená**

Otcové mohou čerpat desetidenní otcovskou dovolenou, na kterou mohou nastoupit během 60 dnů po narození dítěte. Během otcovské dovolené je poskytován příspěvek ve výši 80% předchozího platu. Aby měl otec nárok na příspěvek v této výši, musí být zaměstnán po dobu alespoň 240 dnů před narozením dítěte (nebo jeho adopcí), jinak má nárok na příspěvek ve výši cca 18 €. (Kundra, 2009, s. 16-26)

➤ **Rodičovská dovolená**

Placená rodičovská dovolená má dnes ve Švédsku celkovou délku 480 dní (16 měsíců). Z toho je 60 dní vyhrazených pro otce a dalších 60 pro matku, tuto část tedy nemůže čerpat druhý rodič. Zbýlých 360 dní mohou rodiče sdílet a čerpat dle vzájemné domluvy. Další dva měsíce (tedy do 18 měsíců věku dítěte) mohou rodiče čerpat neplacenou rodičovskou dovolenou. Na čerpání rodičovské dovolené mají nárok všichni rodiče, poskytovaný příspěvek se odvozuje od předchozího výdělků.

Řada zaměstnavatelů ve veřejném i soukromém sektoru kompenzuje svým zaměstnancům finanční ztráty během rodičovské dovolené. Zaměstnanci ve vládním sektoru mají zpravidla nárok na 80% předchozího platu i během 90 dní, kdy je poskytován příspěvek ve výši 180 SEK denně. V soukromém sektoru některé kolektivní smlouvy zajišťují zaměstnancům a zaměstnankyním dorovnání až do výše 90% předchozího platu, nebo do výše 80% předchozího platu převyšujícího strop pro výpočet příspěvku, často se to týká ale jen omezené doby několika měsíců.

Od července 2008 byl zaveden tzv. „bonus rovnosti“ pro rodiny, které sdílejí rodičovskou dovolenou rovnoměrně. Ty mají nárok na slevu na dani ve výši až 3000 SEK měsíčně (její výše závisí na tom, nakolik rovnoměrně sdílejí rodiče rodičovskou dovolenou). Sleva je

vyplacena rodiči, který čerpá rodičovskou dovolenou, ale až poté, co se vrátí do zaměstnání. Účelem je tedy motivovat toho rodiče, který by čerpal větší část rodičovské dovolené (zpravidla matka), k rychlejšímu návratu do zaměstnání a k vystřídání na rodičovské dovolené s druhým rodičem. (Kundra, 2009, s. 16-26)

➤ **Čerpání otcovské a rodičovské dovolené otci**

Otcovskou dovolenou čerpalo v roce 2004 80% otců, v průměru čerpali 9,7 dne (z 10 dnů, na které mají ze zákona nárok). Otcové ve Švédsku představují výrazný podíl ze všech osob čerpajících rodičovskou dovolenou - v roce 2004 to bylo 43,2%. Ve srovnání s matkami ale otcové čerpají méně dní rodičovské dovolené - v roce 2006 to bylo 20,6% z celkového počtu čerpaných dní rodičovské dovolené, toto číslo se nicméně od zavedení možnosti čerpat rodičovskou dovolenou otci stále zvyšuje. (Kundra, 2009, s. 16-26)

6.3.2 Norsko

Norsko bylo po Švédsku další zemí na světě, která už v 70. letech 20. století umožnila otcům zůstat s dítětem krátce po jeho narození - od roku 1977 mohl otec strávit dva týdny na otcovské dovolené po narození dítěte. Dnes se systém rodičovské dovolené v Norsku skládá z rodičovské dovolené (která obsahuje část rezervovanou pro matku po porodu a kvótu pro otce) a otcovské dovolené. (Kundra, 2009, s. 16-26)

➤ **Rodičovská dovolená**

Její celková délka je 54 týdnů. Z nich je devět týdnů vyhrazeno pro matku - tři týdny před porodem a šest týdnů po porodu. Šest týdnů je vyhrazeno pro otce. Zbýlých 39 týdnů si rodiče mohou rozdělit podle vlastního uvážení. Aby měli nárok na čerpání placené rodičovské dovolené, musí být rodiče zaměstnáni alespoň po šest z deseti měsíců předcházejících narození dítěte a vydělat alespoň polovinu roční základní sazby pojištění. Ženy, které nesplňují tyto podmínky, mají nárok na jednorázový příspěvek ve výši cca 3700 €. Rodiče mohou rodičovskou dovolenou kombinovat se zaměstnáním na částečný úvazek. Po placené rodičovské dovolené mají všichni rodiče nárok ještě na jeden rok neplacené rodičovské dovolené. (Kundra, 2009, s. 16-26)

➤ **Otcovská dovolená**

Otec má nárok na čerpání dvou týdnů otcovské dovolené po narození dítěte. Poskytování otcovského příspěvku nehradí stát a závisí na kolektivních dohodách nebo na individuální dohodě se zaměstnavatelem. (Kundra, 2009, s. 16-26)

➤ **Čerpání otcovské a rodičovské dovolené otci**

Otcovskou dovolenou čerpá podle statistik 89% otců. Stejný podíl otců čerpá také alespoň část rodičovské dovolené, většinou ovšem jen otcovskou kvótu v rámci rodičovské dovolené. Pouze 15% otců z těch, kteří čerpají rodičovskou dovolenou, je na ní déle než šest týdnů, které tvoří kvótu pro otce. (Kundra, 2009, s. 16-26)

6.3.3 Island

Na Islandu proběhla reforma rodičovské dovolené v roce 2000. Reforma prodloužila rodičovskou z šesti na devět měsíců a zavedla období vyhrazené pouze pro matku a pouze pro otce. Celková délka rodičovské dovolené je dnes devět měsíců, skládá se ze tří částí - jedné vyhrazené pouze pro matku (dále mateřská dovolená), další vyhrazené pouze pro otce (dále otcovská dovolená) a poslední částí, kterou mohou podle domluvy čerpat oba rodiče (dále rodičovská dovolená). Těchto devět měsíců může být čerpáno do 18 měsíců věku dítěte. (Kundra, 2009, s. 16-26)

➤ **Mateřská dovolená**

Má délku tří měsíců, z nichž jeden měsíc může být čerpán před porodem, dva týdny po porodu musí matka čerpat povinně. Mateřský příspěvek tvoří 80% průměrného platu ženy během 24 měsíců přecházejících porodu. (Kundra, 2009, s. 16-26)

➤ **Otcovská dovolená**

Otcovská dovolená má délku tří měsíců. Příspěvky jsou poskytovány za stejných podmínek jako mateřské příspěvky. Doba, která je vyhrazená pouze pro otce, jsou tři měsíce. (Kundra, 2009, s. 16-26)

➤ **Rodičovská dovolená**

Část, kterou může čerpat otec i matka nebo ji sdílet, má délku tří měsíců. Příspěvek je poskytován za stejných podmínek jako na mateřské dovolené. Mateřská, otcovská a rodičovská dovolená může být čerpána v jednom kuse, nebo po částech. Může být čerpána částečně s prací na částečný úvazek, nejdéle do 18 měsíců věku dítěte. Kromě placené rodičovské dovolené má každý z rodičů nárok na 13 týdnů neplacené rodičovské dovolené, které si může vybrat až do osmi let věku dítěte. (Kundra, 2009, s. 16-26)

➤ **Čerpání otcovské a rodičovské dovolené otci**

Podíl otců čerpajících alespoň část otcovské či rodičovské dovolené je na Islandu vysoký už od zavedení změn v roce 2001 a v následujících letech se dále zvyšoval. V roce 2005

to bylo 89,4% otců. S prodlužováním délky otcovské dovolené se také zvyšoval průměrný počet dní čerpaných otcí - od 39 dnů v roce 2001 až na 96 dnů v roce 2004. Většina otců čerpala pouze tři měsíce otcovské dovolené a nevyužívá další tři měsíce rodičovské dovolené určené pro matku i otce. (Kundra, 2009, s. 16-26)

6.4 Střední a východní Evropa

V postkomunistických zemích je velmi malý počet otců, kteří využívají rodičovskou dovolenou. Ženy pracují na plný úvazek, což ovšem neznamená, že péče o rodinu by byla stejným dílem rozdělena mezi otce a matku. Státy střední a východní Evropy se snaží o zrovnoprávnění žen a mužů.

6.4.1 Chorvatsko

Otcům, kteří využijí alespoň tři měsíce rodičovské dovolené, vzniká navíc individuální nárok na další dva měsíce placené rodičovské dovolené.

6.4.2 Slovinsko

Podoba rodičovské a mateřské dovolené prošla ve Slovinsku reformou, která začala platit v roce 2001. Reforma zavedla otcovskou dovolenou, jejíž délka byla postupně prodlužována a v plné délce může být čerpána od roku 2005. (Kundra, 2009, s. 16-26)

➤ **Mateřská dovolená**

Má délku 15 týdnů, z nichž čtyři jsou čerpány před porodem a zbylých 11 po narození dítěte. Příspěvek vyplácený během mateřské dovolené činí 100% průměrného měsíčního výdělku během 12 měsíců předcházejících nástupu na mateřskou dovolenou. Pro výpočet příspěvku poskytovaného na mateřské dovolené neexistuje žádný horní strop, nejnižší hranicí je 55% z minimální mzdy. (Kundra, 2009, s. 16-26)

➤ **Otcovská dovolená**

Otcovská dovolená je v délce 90 dní. Z toho 15 dní musí otec využít během mateřské dovolené své partnerky, která trvá celkem 15 týdnů. Zbylých 75 dní může otec využít kdykoliv do osmi let věku dítěte. (Kundra, 2009, s. 16-26)

➤ **Rodičovská dovolená**

Má délku 260 dní (cca 37 týdnů). Každý z rodičů má nárok na polovinu této doby, ale na základě dohody rodičů může dojít k přesunu této doby na druhého rodiče. Příspěvek na rodičovské dovolené tvoří 100% průměrného měsíčního výdělku během 12 měsíců

předcházejících nástupu na rodičovskou dovolenou. Rodičovská dovolená může být čerpána na poloviční bázi zároveň s částečným úvazkem, její délka se pak prodlužuje na 520 dní, v tomto případě je rodičovský příspěvek poloviční. Až 75 dní z rodičovské dovolené mohou rodiče čerpat kdykoliv do osmi let věku dítěte. Rodičovskou dovolenou lze čerpat po jednotlivých dnech, v tom případě se její délka zkracuje na 70%. (Kundra, 2009, s. 16-26)

➤ Čerpání otcovské a rodičovské dovolené otci

Od zavedení otcovské dovolené její čerpání otci stoupá. V roce 2003 čerpalo otcovskou dovolenou 63% mužů, v roce 2006 74,5%. Podle výzkumů ovšem většina z nich čerpá pouze patnáct dní z celkových 90 dní otcovské dovolené, tedy dobu, během níž otcovský příspěvek tvoří 100% platu. Podíl otců čerpajících rodičovskou dovolenou naopak zůstává stále relativně nízký - v roce 2003 to bylo 2,2%, nicméně před reformou rodičovské dovolené a zavedením otcovské dovolené byl tento podíl ještě nižší - 0,75% v roce 1995 a 0,6% v roce 1999. (Kundra, 2009, s. 16-26)

6.4.3 Makedonie

Legislativa je v podstatě od dob komunismu stále stejná. V této zemi existuje pouze mateřská dovolená, kdy otci je umožněno čerpání pouze ve výjimečných případech (matka zemře, opustí dítě nebo není schopna o něj pečovat).

6.4.4 Itálie

Každý z rodičů má nárok na šest měsíců rodičovské dovolené. (Kundra, 2009, s. 16-26)

➤ Mateřská dovolená

V Itálii má délku 20 týdnů, z nich musí být alespoň čtyři týdny čerpány před porodem.

Během mateřské dovolené je poskytován příspěvek ve výši 80% předchozího příjmu. Pro OSVČ je příspěvek ve výši 80% průměrné mzdy. Ženy pracující ve státním sektoru mají nárok na příspěvek ve výši 100% předchozího platu. Nárok na mateřskou dovolenou mají všechny zaměstnané ženy a ty, které jsou zapojeny do systému sociálního pojištění. (Kundra, 2009, s. 16-26)

➤ Otcovská dovolená

Není zavedena pro všechny otce. Otcovskou dovolenou v délce tří měsíců může otec čerpat v případě, že matka dítěte zemřela nebo je vážně nemocná, dítě opustila, nebo pokud je

dítě ve výhradní péči otce. Podmínky poskytování příspěvku jsou stejné jako u mateřské dovolené. (Kundra, 2009, s. 16-26)

➤ **Rodičovská dovolená**

Je poskytována jako individuální nárok každého rodiče - šest měsíců pro matku a šest měsíců pro otce. Oba rodiče nicméně nemohou čerpat dohromady více než 10 měsíců. Rodičovská dovolená může být čerpána do osmi let věku dítěte. Příspěvek na rodičovské dovolené činí 30% předchozího příjmu v případě rodičovské dovolené do tří let věku dítěte, bez příspěvku je dovolená čerpána od tří do osmi let věku dítěte. Zaměstnanci státního sektoru získávají po dobu prvních 30 dní rodičovské dovolené příspěvek ve výši 100% předchozího příjmu. (Kundra, 2009, s. 16-26)

Tab. 3: Mateřská, otcovská a rodičovská dovolená ve vybraných evropských zemích

	mateřská dovolená	otcovská dovolená	rodičovská dovolená
Itálie	- 20 týdnů - 80% předchozího platu	- 3 měs. (pouze v případě smrti nebo vážné nemoci matky) - 80% předchozího platu	- 6 měs. pro každého rodiče, celkem pouze 10 měs. - 30% předchozího příjmu, státní zaměstnanec 100%
Island	- 3 měs. - 80% platu	- 3 měs. - 80% platu	- 3 měs. - 80% platu
Německo	- 14 týdnů - 100% platu		- rodičovský příspěvek 12 měs. (14 měs. v případě čerpání části otcem), lze rozložit na 24 měs. - 67% platu - ochrana místa do 3 let dítěte
Norsko		- 2 týdny - otcovský příspěvek hrazen zaměstnavatelem	- 54 týdnů (9 týdnů mateřská kvóta) - 80% platu (nebo 100% platu po 44 týdnů) - pro nezaměstnané fixní příspěvek
Rakousko	- 16 týdnů - 100% platu		- do 2 let dítěte (ochrana pracovního místa) - rodičovský příspěvek 30 měs. (nebo 36 měs. v případě sdílení otcem)
Slovinsko	- 15 týdnů - 100% platu	- 90 dnů - 15 dní 100% platu, po 75 dní příspěvek odvozený z minimální mzdy	- 260 dní - 100% platu
Švédsko		- 10 dní - 80% platu	- 480 dní – 60 dní mateřská kvóta, 60 dní otcovská kvóta - 390 dní 80% platu, po 90 dní cca 18 € denně

(Kundra, 2009, s. 27)

7 SOUVISEJÍCÍ POJMY

Rodičovská dovolená je pojem zavedený od ledna 2001 z důvodu vytvoření rovnosti mužů a žen v pracovněprávních vztazích. Rodičovskou dovolenou je zaměstnavatel povinen poskytnout zaměstnankyni a zaměstnanci na jejich žádost k prohloubení péče o dítě. Rodičovská dovolená se poskytuje matce dítěte po skončení mateřské dovolené a otci dítěte od narození dítěte, a to v rozsahu, o jaký o ni požádají, maximálně však do doby, kdy dítě dosáhne věku tří let. Jedná se tedy o pojem z pracovně právní oblasti a upravuje jej zákoník práce.

Rodičovský příspěvek je dávkou ze systému státní sociální podpory a má na ni nárok rodič, který po celý kalendářní měsíc osobně, celodenně a řádně pečuje o dítě za splnění dalších podmínek daných zákonem.

„**Tradiční rodina** je rodinou, kde přetrvává striktní rozdělení mužskoženských rolí a vlastností. Muž je živitel, žena pečovatelka. Muž je dominantní, racionální, aktivní, žena emocionální, pasivní, submisivní atd. Muž reprezentuje rodinu ve sféře veřejné, žena zastává sféru soukromou. (Sedláček, Plesková, 2008, s. 54)“

„**Primární pečující osoba** vytváří s dítětem pevné pouto, vazbu (attachment), která se projevuje mj. tím, že dítě ve chvílích ohrožení či strachu vyhledává bezpečí a fyzický kontakt právě u této osoby. Novější psychologické studie poukazují na to, že děti jsou lhostejné k tomu, zda touto primární osobou je muž či žena, neboť děti posuzují zejména kvalitu vztahu a to, jak tato osoba dokáže uspokojovat primární potřeby dítěte. Děti nerozlišují pohlaví pečovatele, a pokud se o ně stará muž, chovají se k němu stejně jako k matkám. (Sedláček, Plesková, 2008, s. 52)“

„**Noví otcové** se liší od tradičního otce tím, že se angažují v péči o své děti a navazují s nimi emociální vztahy již od útlého miminkovského věku. Tito otcové disponují vlastnostmi, které jsou v naší kultuře jinak vyhrazeny matkám, proto se pro ně někdy užívá pojem „matkové“. Není to název posměšný, nýbrž má naopak poukázat na to, že i muži si mohou osvojit vlastnosti, které jsou typické pro osoby, které pečují o malé děti. Fakt, že v naší kultuře je primární pečující osobou většinou matka, není rozhodně univerzální a všeplatný: existují kultury, jak v současnosti, tak minulosti, kde tuto roli plní běžně muži. (Sedláček, Plesková, 2008, s. 52)“

„**Rovné příležitosti žen a mužů** je pojem, který zahrnuje neexistující bariéry na základě pohlaví pro účast na ekonomickém, politickém a sociálním životě – neexistenci přímé, či nepřímé diskriminace na základě pohlaví. Oproti tomu sexismus je diskriminace na základě pohlaví, v naší společnosti zejména znevýhodnění žen na základě jejich příslušnosti k ženskému rodu. (Sedláček, Plesková, 2008, s. 52)“

„**Gender** (česky rod, používán též výraz „sociální pohlaví“) je výrazem pro ty rozdíly mezi jedinci – ženami a muži, které nejsou dány základními fyzickými rozdíly, ale rozlišováním podle psychických a sociálních projevů (styl chování, oblékání, slovní i mimoslovní komunikace, apod.), které nejsou dány biologicky, ale výchovou v určité společnosti či kultuře – mohou se lišit jak v čase, tak v rámci jedné kultury i mezi kulturami. (Sedláček, Plesková, 2008, s. 54)“

„**Genderové stereotypy** označují předsudky a stereotypní představy o „správném“ a „přirozeném“ chování a posuzování jedinců na základě jejich příslušnosti k určitému pohlaví (vzory „ženskosti“ a „mužskosti“) bez toho, abychom se hlouběji zabývali tím, co je jim vrozené a co získali výchovou, jaké jsou jejich individuální schopnosti, potřeby, hodnoty. (Sedláček, Plesková, 2008, s. 54)“

II. PRAKTICKÁ ČÁST

8 VÝZKUM V OBLASTI MUŽŮ NA RODIČOVSKÉ DOVOLENÉ

V okamžiku, kdy jsme se rozhodli pro téma diplomové práce Muži na rodičovské dovolené, reagovalo okolí rozpačitě a velmi jednoznačně. Vyslechli jsme si názory, k čemu vlastně bude takový výzkum, když výsledek je přece předem jasný: muži volí tuto možnost pouze v případě, že matka dítěte přináší ze zaměstnání větší příjem než otec a pro rodinu je to tedy finančně výhodnější. Celou dobu jsme byli přesvědčeni, že určitě existují i jiné důvody než finance.

Institut rodičovské dovolené je jedním z prostředků, který by měl v běžném životě realizovat rovnost mezi pohlavími. Jedná se nejen o rovnoprávnost mužů mezi muži, ale hlavně o zrovnoprávnění mužů se ženami. Velkou změnou v této oblasti byla novelizace zákoníku práce s účinností od 1. 1. 2001. I do tohoto data mohli být muži s dítětem doma, jednalo se však převážně o osamělé muže. Základní otázkou tedy zůstává, jak se podařilo institut otců na rodičovské dovolené uvést do praxe za uplynulých 10 let. Co se změnilo zavedením institutu rodičovské dovolené pro muže? Zůstává po zavedení této možnosti více otců s dětmi doma? Kteří muži jsou ochotni být doma s malým dítětem a celodenně o něj pečovat? Jaké je k tomu vedou důvody, jakou mají vlastně motivaci? Na některé z těchto otázek bude zodpovězeno praktickou částí této diplomové práce.

8.1 Čerpání rodičovského příspěvku muži v České republice

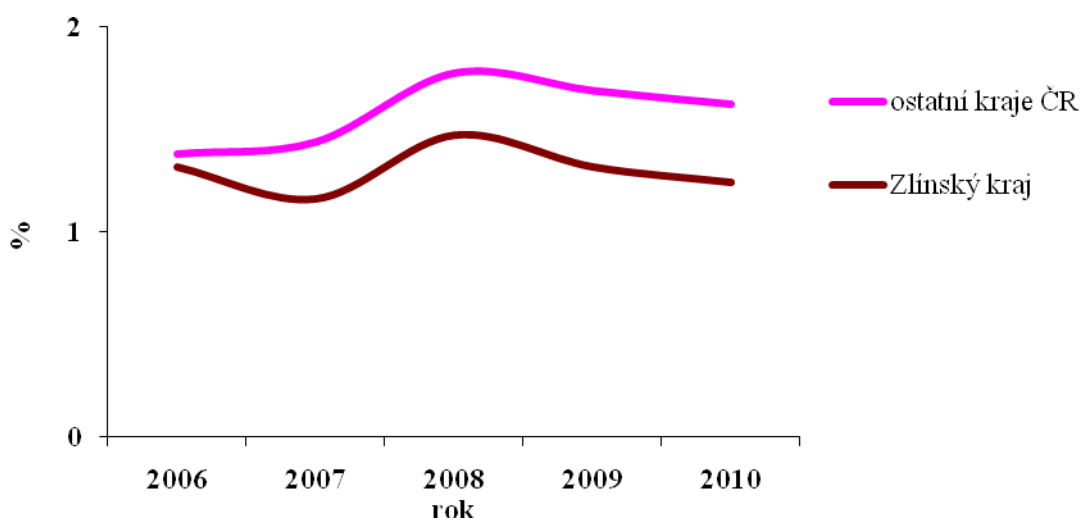
Na základě mého elektronického dotazu s žádostí o poskytnutí dat, zasláno dne 28. 2. 2011 na Ministerstvo práce a sociálních věcí, vedeného pod č.j. 2011/17631-21, jsem dne 21. 3. 2011 obdržela odpověď od PhDr. Miloslava Macely, ředitele odboru rodiny a dávkových systémů. Byla mi poskytnuta níže uvedená tabulka s daty z informačního systému MPSV s průměrnými počty příjemců rodičovského příspěvku ve Zlínském kraji s rozlišením podle pohlaví oprávněné osoby u dávek vyplacených v letech 2006 až 2010.

Tab. 4: Čerpání dávky Rodičovský příspěvek s rozlišením podle pohlaví oprávněné osoby v letech 2006 – 2010 v ČR

rok	Zlínský kraj				ostatní kraje ČR			
	muži	muži v %	ženy	ženy v %	muži	muži v %	ženy	ženy v %
2006	224	1,32	16 794	98,68	4 007	1,38	287 208	98,62
2007	216	1,16	18 414	98,84	4 647	1,43	319 272	98,57
2008	286	1,47	19 142	98,53	6 039	1,77	334 420	98,23
2009	253	1,32	18 958	98,68	5 794	1,69	337 491	98,31
2010	216	1,24	17 192	98,76	5 154	1,62	312 775	98,38

(zdroj: MPSV)

Z tabulky (Tab. 4) je patrné, že rodičovská dovolená je stále doménou žen, a v procentuálním zastoupení doposud u mužů nepřekročila hranici dvou procent a v případě analyzovaného kraje se k této hranici ani nepřiblížila. Na obrázku (Obr. 3) je znázorněný graf, který ukazuje procentuální zastoupení mužů v čerpání Rodičovského příspěvku v jednotlivých letech.

Obr. 3: Procentuální zastoupení mužů v čerpání Rodičovského příspěvku v jednotlivých letech

Z grafu (Obr. 3) vyplývá, že muži ve Zlínském kraji příliš nevyužívali v uplynulých letech možnosti být na rodičovské dovolené. Další zajímavá informace, kterou lze z obrázku vyčíst, je nárůst počtu tatínků čerpajících výše uvedenou dávku v roce 2008.

Co muže vede nebo co je případně odrazuje od rozhodnutí nastoupit na rodičovskou dovolenou, bude podrobně analyzováno v následujících výzkumech.

8.2 Druh výzkumu

Vzhledem ke zkoumané problematice je nejvhodnější **kombinovaný výzkum**, nebo-li kvantitativně-kvalitativní výzkum rozdělený do dvou fází.

První fáze výzkumu byla **kvantitativní**. Byla použita dotazníková metoda šetření, jejímiž respondenty byli muži, kteří dosud nemají osobní zkušenost s rodičovskou dovolenou.

Kvalitativní fáze výzkumu byla dalším krokem při zjišťování dat. Metodou byl polostrukturovaný rozhovor se čtyřmi muži, kteří po nějakou dobu celodenně a řádně pečovali o své dítě.

8.3 Cíl výzkumu

Cílem celého výzkumu bude systematizování poznatků o mužích na rodičovské dovolené, vytipování pozitivních a negativních faktorů, které ovlivňují čerpání rodičovské dovolené mužem v České republice a zjištění případných mýtů panujících mezi muži na čerpání rodičovské dovolené otcem a následná konfrontace s realitou.

Hlavní výzkumný cíl: *zjistit, jaké jsou rozdíly v postojích mužů na čerpání rodičovské dovolené otcem dítěte mezi muži, kteří nemají tuto zkušenost a u otců, kteří využili možnosti rodičovské dovolené.*

Cíl kvantitativního výzkumu: *zjistit, jaký názor mají muži na muže na rodičovské dovolené a zda stále u mužů přetrvává názor, že péče o děti je určena výhradně ženám.*

Cíl kvalitativního výzkumu: *zjistit, jaké jsou zkušenosti mužů, kteří byli s dítětem doma na rodičovské dovolené.*

9 KVANTITATIVNÍ ČÁST VÝZKUMU

Kvantitativní část výzkumu byla realizována pomocí dotazníků, které mají ukázat názor mužů na možnost, kterou jim od roku 2001 umožňuje legislativa České republiky, čili zůstat s dítětem na rodičovské dovolené místo matky dítěte.

9.1 Charakteristika výzkumného vzorku

Respondenty byli muži pouze ze Zlínského kraje ve věku 18 – 55 let, kteří nikdy nebyli na rodičovské dovolené, přičemž nebylo rozhodující, zda děti již mají nebo je teprve v blízké budoucnosti plánují.

Celkem dotazník vyplnilo 226 mužů ze Zlínského kraje. Vyhodnoceno tedy bylo 226 dotazníků.

K získání výše uvedeného počtu mužů bylo využito webového rozhraní, na kterém byl dotazník umístěn po dobu 14 dnů. Pomocí e-mailových adres byl distribuován odkaz na tuto internetovou aplikaci, přičemž byla použita metoda sněhové koule (Švaříček, Šedřová, 2007, s. 73).

9.2 Cíl kvantitativního výzkumu

Cílem v oblasti kvantitativního výzkumu bude prozkoumat, jaké panují mezi muži názory na péči o děti:

- Zjistit, jaké jsou představy mužů, kteří nepečovali celodenně o dítě, o mužích na rodičovské dovolené.
- Zmapovat názory na rozdíly ve výchově mezi otcem a matkou.
- Sledovat souvislosti vzhledem k věku, vzdělání a skutečnosti, zda se jedná o muže bezdětné nebo mající děti.

9.3 Metodika zpracování dat

Samotný dotazník obsahoval 14 otázek, z nichž část se přímo netýkala zkoumané problematiky, ale do dotazníku byly přidány z důvodu statistického vyhodnocení, které bude také součástí zpracování získaných dat. V první části analýzy získaných dat bude provedeno vyhodnocení jednotlivých otázek pouze sumarizací počtu odpovědí a v další části bude u vybraných otázek zkoumáno, zda existuje závislost mezi názory mužů na danou problematiku a vybranou zjišťovací otázkou z dotazníku.

V dotazníku byly použity polouzavřené otázky, které nabízely pevnou alternativu i otevřenou možnost. V případě, že se respondent neztotožňoval s žádnou z nabídnutých odpovědí, mohl napsat svou vlastní odpověď. Při vyhodnocování vlastních odpovědí byly prvotně vybrány ty odpovědi, které svým obsahem odpovídaly nabídnutým možnostem, ale byly pouze vyjádřeny jinými slovy a následně přidány k původním odpovědím. V případě, že se určitý názor opakoval vícekrát, byla ve vyhodnocení vytvořena nová možnost odpovědi a zahrnuta do vyhodnocení. V následující analýze bude vždy zmíněno, která odpověď nebyla v původním dotazníku, ale byla vytvořena na základě možnosti respondenta vyjádřit svůj vlastní názor.

9.4 Stanovené hypotézy

H1: Názor na důvody mužů pro rozhodnutí být s dítětem na rodičovské dovolené se s věkem mužů mění.

H2: Představa bezdětného muže o rodičovské dovolené je odlišná než představa muže, který děti má.

H3: Volba výchovného stylu je odlišná podle stupně vzdělání otce.

9.5 Analýza údajů

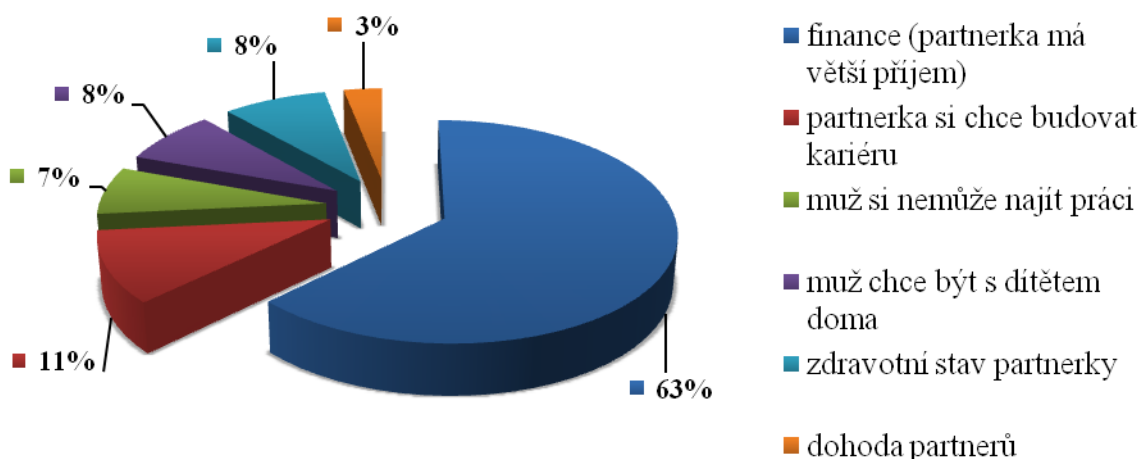
Jako první bude podrobena analýze otázka: „**Jaký hlavní důvod, podle vašeho mínění, vede muže k rozhodnutí být s dítětem na rodičovské dovolené?**“. Důvodem pro zařazení této otázky byla snaha o zjištění, který důvod je muži považován za hlavní pro rozhodnutí zůstat s dítětem doma na rodičovské dovolené.

V tabulce (Tab. 5) jsou zobrazeny nabízené odpovědi včetně počtu vybraných možností jednotlivých mužů. Pro snazší orientaci je provedeno seřazení od největšího počtu zvolených odpovědí po nejmenší. Odpověď „dohoda partnerů“ nebyla v dotazníku uvedena a do vyhodnocení byla přidána na základě získaných odpovědí, umožňující napsat svůj vlastní názor, jak je zmíněno výše.

Tab. 5: Hlavní důvod muže k rozhodnutí být s dítětem na rodičovské dovolené

odpověď	počet odpovědí	procentuální podíl (%)
finance (partnerka má větší příjem)	142	63
partnerka si chce budovat kariéru	24	11
muž si nemůže najít práci	16	7
muž chce být s dítětem doma	18	8
zdravotní stav partnerky	19	8
dohoda partnerů	7	3

Jak je z tabulky (Tab. 5) patrné, převážná většina mužů se domnívá, že hlavním důvodem pro rozhodnutí muže zůstat s dítětem na rodičovské dovolené jsou finance, čili ekonomická stránka rodiny. Tento fakt je také velmi dobře patrný z následujícího grafu (Obr. 4), kde jsou pro lepší orientaci zjištěné hodnoty uvedeny v procentech namísto v absolutním počtu zvolených odpovědí.

Obr. 4: Hlavní důvod muže k rozhodnutí být s dítětem na rodičovské dovolené

První skutečnost, která z grafu (Obr. 4) vyplývá, je propastný rozdíl mezi první a druhou nejčastěji zvolenou odpovědí. Tři čtvrtiny oslovených mužů se domnívají, že hlavním důvodem pro rozhodnutí být s dětmi na rodičovské dovolené jsou finance, respektive porovnání výše příjmu partnerů v neprospěch otce. Dalším zajímavým faktem, který by bylo dobré také zmínit, je skutečnost, že druhá i třetí nejčastěji zvolená možnost se vůbec netýká dětí jako takových, ale pouze ekonomické stránky rodiny. Pokud bychom nabízené otázky rozdělili na skupinu týkající se ekonomické situace (první tři nejčastěji zvolené) a zbývající, tak bychom zjistili, že pouze 8% dotázaných mužů nevidí za analyzovaným rozhodnutím ekonomický podtext, a tím nepřímo poukazuje na smutný fakt, že výchova

děť je v naší společnosti stále doménou žen a muži sebe pasují spíše do role živitelů než vychovatelů.

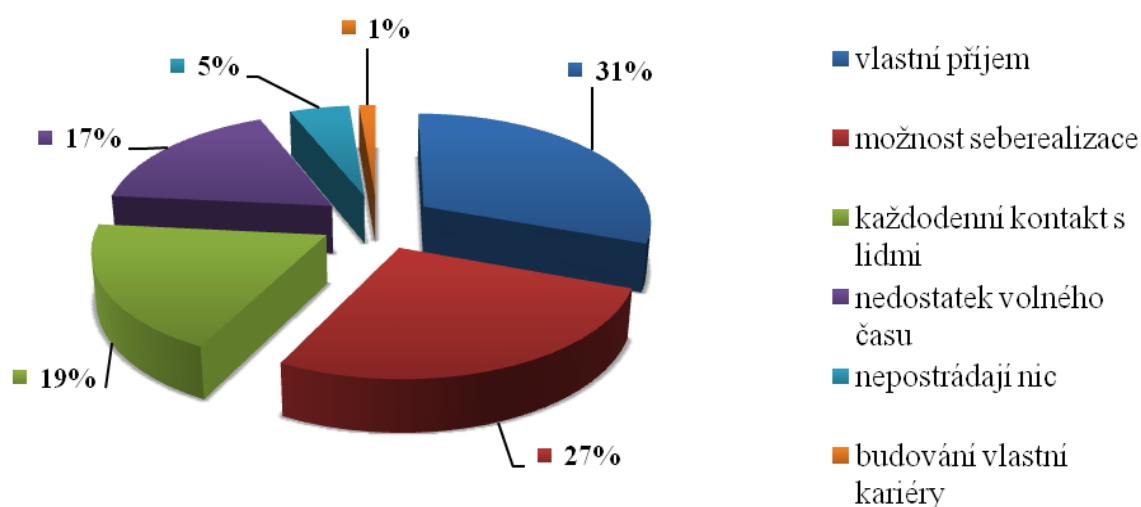
Další otázka, která byla v dotazníku: „**Co, podle vašeho názoru, otcové na rodičovské dovolené nejvíce postrádají, o co jsou ochuzeni?**“. Účelem zařazení této otázky bylo získat náhled mužů na samotný průběh rodičovské dovolené, z pohledu nutnosti zůstat doma a na určitý čas přerušit své zaměstnání, a tím pádem přijít o spoustu věcí, které byly doposud samozřejmostí.

V tabulce (Tab. 6) jsou znázorněny odpovědi na dotazovanou problematiku s tím, že v dotazníku původně nebyla nabídnuta možnost „budování vlastní kariéry“ a „nepostrádají nic“.

Tab. 6: Co otcové na rodičovské dovolené nejvíce postrádají, o co jsou ochuzeni

odpověď	počet odpovědí	procentuální podíl (%)
vlastní příjem	69	31
možnost seberealizace	61	27
každodenní kontakt s lidmi	43	19
nedostatek volného času	39	17
nepostrádají nic	11	5
budování vlastní kariéry	3	1

Z tabulky (Tab. 6) lze vyčíst, že ekonomické důvody znovu převládají v rozhodování mužů, i když již ne tak výrazně, jak tomu bylo v první zkoumané problematice.

Obr. 5: Co otcové na rodičovské dovolené nejvíce postrádají, o co jsou ochuzeni

Hlavním nedostatkem, kterým by muži po nástupu na rodičovskou dovolenou trpěli, by byly peníze, respektive vlastní příjem. Představa závislosti na příjmu partnerky je pro muže velmi nepříjemná a potvrzuje teorii nastíněnou v předchozí zkoumané otázce, že otec sám sebe vnímá více jako živitele a nikoliv jako vychovatele. Dotazníkovým šetřením bylo zjištěno, že 27% oslovených respondentů nechápe výchovu dítěte jako činnost, u které mají možnost se seberealizovat, ale spíše jako rutinní záležitost bez možnosti přesnějšího ověření dosažených výsledků.

Téměř shodný počet respondentů se vyjádřil, že by nejvíce postrádal každodenní kontakt s lidmi a nedostatek volného času. Dosažené výsledky 19% a 17% lze považovat za mírně překvapující, protože muži zřejmě vidí za dobou strávenou s dítětem pouze pravidelné návštěvy hřišť, mateřských center apod., kde sice dochází ke kontaktu s lidmi, ale jen do určité míry. Rovněž nelze považovat čas strávený dohlížením dítěte, hrajícího si na pískovišti, za volný, o čemž jsou muži naopak přesvědčeni. Z uvedeného vyplývá, že dotazovaní muži, kteří nemají zkušenost s celodenní péčí o dítě, si nejsou vědomi izolovanosti během rodičovské dovolené.

Dvě poslední odpovědi byly přidány na základě odpovědi mimo nabídku v dotazníku. U odpovědi, kde muži uvádějí, že by jim nechybělo nic, lze usuzovat, že některé z mužů výchova dětí naplňuje a berou ji jako samozřejmou věc. Druhým možným výkladem je skutečnost, že si nedokážou docela dobře představit všechna úskalí celodenní péče o dítě. A v neposlední řadě je faktem to, že muži, stejně jako ženy, po dobu čerpání rodičovské dovolené nemohou aktivně pokračovat v budování své profesní kariéry.

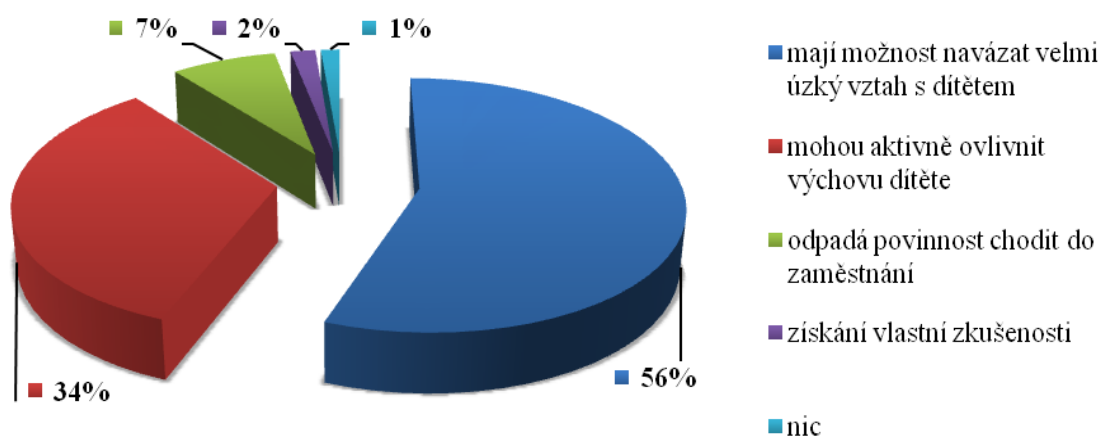
V předchozí otázce byli muži dotazováni na úskalí rodičovské dovolené. Pro zachování objektivit byla v dotazníku následující otázka formulována takto: „**Co je pro tatínky, kteří jsou doma s dítětem, největším přínosem?**“. Pouhé zachování objektivit nebylo jediným důvodem pro zařazení této otázky, ale také zde byla snaha zjistit, co muži považují za největší přínos na době strávené celodenně s dětmi.

Následující tabulka (Tab. 7) zobrazuje odpovědi, které byly v dotazníku a také sumarizace vlastních odpovědí respondentů, mezi které patří „nic“ a „získání vlastní zkušenosti“.

Tab. 7: Co je pro tatínky, kteří jsou doma s dítětem, největším přínosem

odpověď	počet odpovědí	procentuální podíl (%)
mají možnost navázat velmi úzký vztah s dítětem	126	56
mohou aktivně ovlivnit výchovu dítěte	76	34
odpadá povinnost chodit do zaměstnání	17	7
získání vlastní zkušenosti	4	2
nic	3	1

Dle zpracovaných údajů v tabulce (Tab. 7) je na první pohled zřejmé, že drtivá většina mužů považuje za hlavní benefit času stráveného s dítětem vytvoření určitého pouta mezi rodičem a potomkem. V následujícím grafickém znázornění (Obr. 6) je tato skutečnost lépe patrná.

Obr. 6: Co je pro tatínky, kteří jsou doma s dítětem, největším přínosem

Na obrázku (Obr. 6) je graf vyhodnocující přínosy, které dle mužů přináší čas strávený se svým dítětem. Nadpoloviční většina považuje za velmi důležité, že dojde k navázání úzkého vztahu mezi otcem a dítětem, což je bezesporu velmi pravdivé, ale je potřeba připomenout, že celodenní péče o dítě v sobě zahrnuje nejen pozitivní přístup k dítěti, ale také částečně negativní prvky, čili vyžadování určitých pravidel od dítěte a plnění určitých povinností. Na druhou stranu dítě přirozeně inklinuje k tomu z rodičů, který je s ním v okamžiku prvních úspěchů, ale také v době nemocí a problémů, z čehož plyne, že otcové vzdávající se příležitosti celodenně trávit čas s dítětem, se připravují o možnost navázání úzkého vztahu s dítětem. S tím úzce souvisí druhá nejčastěji zvolená odpověď, a to, že tím, kdo se největší měrou podílí na výchově dítěte, je právě celodenně pečující rodič. Tuto

skutečnost si uvědomuje třetina oslovených mužů a tímto argumentem nepřímou potvrzují pravdu o tom, že rodič, který netráví většinu času s dítětem, může ovlivňovat výchovu v raném věku jen do určité míry.

V pořadí dalším přínosem, který v dotazníku zvolilo pouze 7% oslovených respondentů, je fakt, že nástupem na rodičovskou dovolenou odpadá povinnost chodit do zaměstnání. Skutečnost, že tuto možnost zvolilo zanedbatelné množství oslovených respondentů, poukazuje na již výše zmíněný problém, že otec sebe spíše vidí v roli živitele, čili nenutnost chodit do zaměstnání je pro většinu neatraktivní vidinou nástupu na rodičovskou dovolenou.

Poslední dva přínosy, které nebyly v dotazníku původně nabídnuty, ale vyplynuly z vlastních odpovědí otců, lze právem považovat za extrémy. Odpovědi, které naznačovaly, že hlavním přínosem by bylo získání vlastních zkušeností, poukazují, že čas strávený s malým dítětem přinese spoustu nových poznatků, a lze jej považovat za prospěšný. Oproti tomu argument neshledávající na rodičovské dovolené nic, co by muže obohatilo, je právě přesným opakem a naznačuje, že čas strávený s dítětem je pro muže spíše povinností než přínosným obdobím.

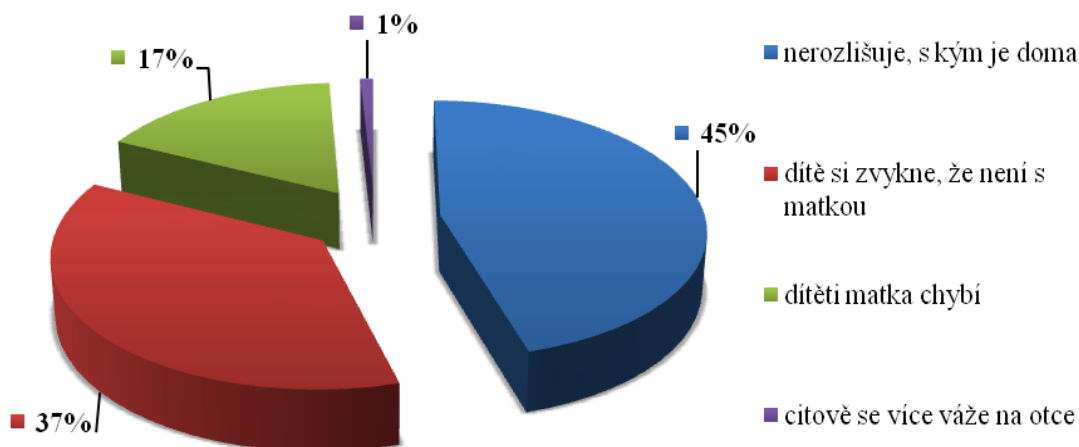
Z této otázky vyplývá, že mužům bezesporu není lhostejný vztah s dítětem, respektive možnost aktivně ovlivnit jeho výchovu, ale na druhou stranu je otázkou, kolik z nich by bylo ochotno pro výše uvedené možnosti opustit dočasně své zaměstnání.

Následující otázka v dotazníku zkoumá podobný fakt jako dvě předchozí, ale z jiného úhlu, z pohledu dítěte. Otázka byla formulována: „**Jak podle vás dítě vnímá skutečnost, že tráví více času s otcem a méně s matkou?**“. K původně nabízeným třem možnostem byla na základě osobních názorů přidána odpověď „citově se více váže na otce“. V tabulce (Tab. 8) je provedena sumarizace dosažených výsledků.

Tab. 8: Jak dítě vnímá skutečnost, že tráví více času s otcem a méně s matkou

odpověď	počet odpovědí	procentuální podíl (%)
nerozlišuje, s kým je doma	103	45
dítě si zvykne, že není s matkou	83	37
dítěti matka chybí	38	17
citově se více váže na otce	2	1

Z výše uvedených výsledků vyplývá, že většina otců nevidí problém v tom, že matka odchází do zaměstnání a celodenní starost o dítě je převzata otcem. V následujícím grafu (Obr. 7) je výše uvedená skutečnost lépe patrná.

Obr. 7: Jak dítě vnímá skutečnost, že tráví více času s otcem a méně s matkou

Podle téměř poloviny oslovených mužů dítě vůbec nepozoruje změnu čili vnímá nepřítomnost matky jako fakt. V tomto případě je na místě otázka, na kolik je muži vnímáno pouto, které se mezi matkou a dítětem vytvoří během těhotenství, kojení a během prvních týdnů života. Druhá nejčastěji zvolená odpověď připouští, že dítě může mít problém se změnou role matky, ale po čase si na nastalou situaci zvykne. Na druhou stranu je nutno připustit, že je poměrně problém správně identifikovat nebo alespoň pochopit pocity dítěte, které se svým okolím komunikuje jen velmi omezenou škálou dorozumívacích možností. Čili je také velmi složité určit, jestli 17% mužů, kteří zvolili možnost, že dítěti matka chybí, byli nejbližší skutečnosti. Pouze zanedbatelná část připustila, že by se dítě mohlo citově vázat na otce a tím by byl schopen zastoupit matku i v roli související s citovým poutem.

Důvodem pro zařazení této otázky byla snaha pokusit se zjistit, na kolik je otcům vnímán fakt, že by dítě mohlo postrádat matku, čili jestli lze vidět za tímto problémem důvod pro setrvání u klasického modelu, kdy automaticky o dítě nejvíce pečuje matka. Dle dosažených výsledků se názory mužů spíše přiklání k variantě, že dítě tuto změnu vůbec nepocítí.

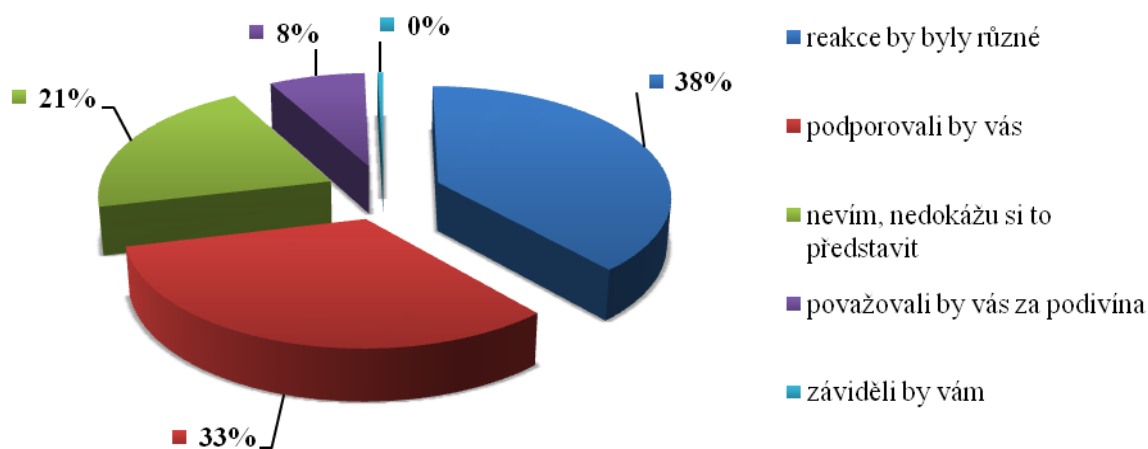
Následující sada otázek měla za úkol zjistit, jak by dle názoru mužů reagovalo jejich okolí na rozhodnutí nastoupit na rodičovskou dovolenou. Pro potřeby výzkumu bylo okolí rozděleno na tři skupiny, které se od sebe poměrně odlišují.

Jako první byly podrobeny výzkumu názory na reakci nejbližších, čili rodiny. Do dotazníku byla pro tento účel zařazena otázka: „**Jakým způsobem si myslíte, že by reagovala vaše rodina na vaše rozhodnutí nastoupit na rodičovskou dovolenou?**“. Nabízené alternativy odpovědí jsou zobrazeny v níže uvedené tabulce (Tab. 9). Nabízené možnosti byly pro respondenty dostačující a nebyla proto do vyhodnocení přidána žádná další odpověď na základě osobních názorů respondentů.

Tab. 9: Reakce rodiny na rozhodnutí muže nastoupit na rodičovskou dovolenou

odpověď	počet odpovědí	procentuální podíl (%)
reakce by byly různé	87	38
podporovali by vás	74	33
nevím, nedokážu si to představit	47	21
považovali by vás za podivína	17	8
záviděli by vám	1	0

V tabulce (Tab. 9) je možno vidět, že největší procento respondentů využilo ne příliš konkrétní odpovědi, respektive si nejsou jisti, zda by se názory rodinných příslušníků shodovaly. I když byla odpověď nejvíce zastoupena, nelze ji považovat za převažující, jak je patrné z grafického znázornění (Obr. 8).

Obr. 8: Reakce rodiny na rozhodnutí muže nastoupit na rodičovskou dovolenou

Jak již bylo zmíněno výše, největší podíl zvolených odpovědí se přiklání k variantě, že by rodina na nastalou situaci reagovala nejednotně. Na tomto místě by bylo správné připomenout, že za rodinu považujeme nejenom současnou generaci, ale také prarodiče. Je nutno vzít v úvahu, že se jedná o generaci, která takovou možnost neměla. Jistě by se mezi lidmi z nejbližšího okolí našlo mnoho těch, kteří by rozhodnutí podporovali, ale jistě by také zazněl silný hlas vyslovující pochyby o tom, zda muž dokáže dostatečně zastat úkol, který byl doposud výhradní doménou žen.

Pokud se pak dále podíváme na výše zobrazené výsledky výzkumu, tak odpověď přiklánějící se k tomu, že by rodina zkoumaný fakt přijala pozitivně, zaostala pouze o malý kousek, z čehož lze usuzovat, že muži vnímají své rodinné zázemí pozitivně. V případě, že by nastoupili na rodičovskou dovolenou, byl by tento jejich krok hodnocen rodinou pozitivně.

Další, v pořadí třetí nejčastěji zvolená odpověď, dávala možnost se k dané problematice konkrétně nevyjádřit, s tím, že je třeba stále mít na paměti, že většina z mužů nikdy svým blízkým nepředkládala tak neobvyklý návrh, a proto raději volili tuto neutrální možnost.

Poslední dvě otázky byly znovu spíše trošku extrémního zaměření, protože ať již možnost, že by rodina vůbec nepochopila navrhovaný záměr, tak i že by nastalou skutečnost vyhodnotila jako záviděníhodnou. Z posledně jmenovaného závěru lze také usoudit na to, že muži zatím nepovažují celodenní pobyt s dítětem za věc, kterou by okolí považovalo jako něco co je navíc, co si nemůže každý dovolit, protože možnost, že by jim rodina záviděla, zvolil pouze jeden dotazovaný muž.

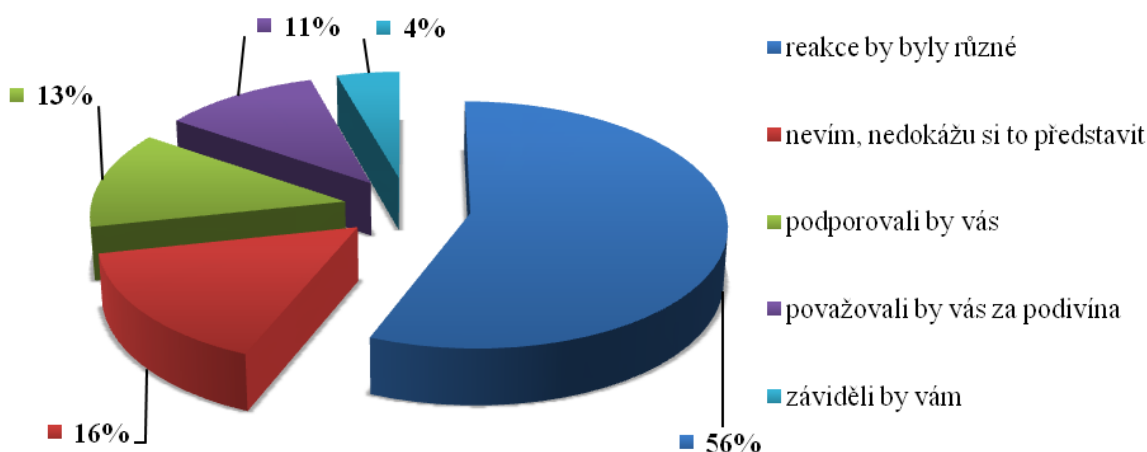
V pořadí druhá otázka v dotazníku zabývající se případnými reakcemi okolí na rozhodnutí otce nastoupit na rodičovskou dovolenou namísto matky, byla mířená k přátelům dotazovaných mužů a její doslovené znění bylo: „**Jakým způsobem si myslíte, že by reagovali vaši přátelé na vaše rozhodnutí nastoupit na rodičovskou dovolenou?**“. Zařazení této otázky do dotazníku bylo záměrné, protože přátele na rozdíl od rodiny si již lze vybrat. A za další, zde je již předpoklad, že ono české „co tomu řeknou lidi“, by jistě běželo mnoha mužům hlavou, když by zvažovali případný nástup na rodičovskou dovolenou.

Výsledky průzkumu jsou prezentovány v tabulce (Tab. 10) s tím, že nabízené odpovědi byly identické s předchozí otázkou z důvodu objektivního srovnání, na kolik rozdílně či stejně muži odhadují reakce těchto dvou skupin. I v tomto případě nebylo nutno přidávat odpovědi na základě vlastních názorů dotázaných.

Tab. 10: Reakce přátel na rozhodnutí muže nastoupit na rodičovskou dovolenou

odpověď	počet odpovědí	procentuální podíl (%)
reakce by byly různé	127	56
nevím, nedokážu si to představit	35	16
podporovali by vás	29	13
považovali by vás za podivína	25	11
záviděli by vám	10	4

Stejně jako v předchozí otázce byla nejčastěji zvolena odpověď ukazující, že by přátelé reagovali nejednoznačně s tím, že tuto variantu zvolila nadpoloviční většina dotázaných, jak je nejlépe patrné z níže zobrazeného grafu (Obr. 9).

Obr. 9: Reakce přátel na rozhodnutí muže nastoupit na rodičovskou dovolenou

Z grafu (Obr. 9.) je zřejmé, že nadpoloviční většina dotázaných se přiklonila k odpovědi naznačující rozporuplné reakce, a proto je na místě otázka, proč je to muži takto vnímáno, protože v případě rodiny je předpoklad velkých věkových rozdílů a s přibývajícím věkem se názory lidí mohou stávat více konzervativní. V této části dotazníku lze rozporuplnost reakcí spíše připsat rozdílnosti názorů dle pohlaví. Lze předpokládat, že většina žen by reagovala na informaci o rozhodnutí svého kamaráda pozitivně a spíše by ocenila snahu muže se aktivně zapojit do výchovy dětí. Reakce mužů na rozhodnutí svého kamaráda by zřejmě již nebyly tak pozitivní, protože tato skutečnost částečně nabourává zaseté role jednotlivých pohlaví.

Jako druhá nejčastěji zvolená odpověď byla vybrána možnost nekonkrétního vyjádření svého názoru, což lze považovat za pochopitelné, protože je velmi těžké v tomto případě odhadnout reakce okolí, jelikož zkoumané téma je v naší společnosti stále poněkud neobvyklé.

Jako částečně pozitivní lze vidět fakt, že 13% dotázaných si myslí, že by je okolí podpořilo, čili odpadá výše zmíněná obava z negativního názoru lidí. To, že se otec rozhodne dobrovolně zůstat s dítětem doma, by se tudíž do budoucna mohlo stát zcela běžnou součástí rodinného života v naší společnosti a pokud by začal sílit názor o tom, že to není nic neobvyklého, je možný předpoklad většího počtu takto rozhodných mužů.

Na druhou stranu pouze o dvě procenta méně respondentů, oproti předchozí možnosti, zvolilo opačný názor, čili že by jejich rozhodnutí nebylo přijato úplně pozitivně. Je to možná škoda, protože analyzovanou změnu lze vnímat jako pozitivní, byť jistě ne pro každého, ale pokud si budou muži myslet, že by jejich rozhodnutí nebylo pochopeno, bude to jistá překážka k jedné změně ve fungování rodiny a dá se říci, že nejenom rodiny, ale celé společnosti.

Možnost, která byla zvolena nejmenším počtem dotázaných stejně jako v předchozí otázce, byla ta, kterou měli dotázaní muži možnost připustit, že by jejich okolí přijalo rozhodnutí velmi pozitivně.

Z odpovědí týkající se reakce okolí na rozhodnutí muže o nastoupení na rodičovskou dovolenou poměrně jasně vyplývá, že naše společnost na tuto otázku nemá jednotný názor, respektive většina dotázaných si není jista tím, jak by na zkoumané rozhodnutí jejich okolí reagovalo.

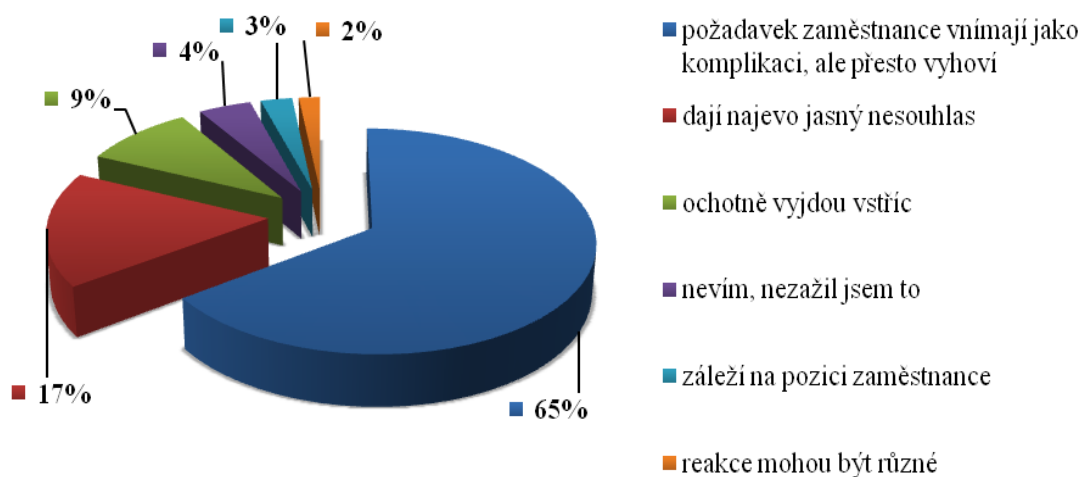
Další otázka v dotazníku se také týkala okolí muže, konkrétně se jednalo o zaměstnavatele. Otázka zněla: „**Jaké jsou podle vás reakce zaměstnavatelů na požadavek mužů nastoupit na rodičovskou dovolenou?**“. V tomto případě lze považovat situaci za jednodušší, protože pro své rozhodnutí má otec oporu v zákoně a zaměstnavatel je povinen požadavku vyhovět.

Na kolik je tato skutečnost o povinnosti zaměstnavatele vnímána dotazovanými muži, je znázorněno v tabulce (Tab. 11) s tím, že oproti dvěma předchozím otázkám byly na základě slovního vyjádření respondentů přidány tyto tři odpovědi: „reakce mohou být různé“, „záleží na pozici zaměstnance“ a „nevím, nezažil jsem to“.

Tab. 11: Reakce zaměstnavatelů na požadavek mužů nastoupit na rodičovskou dovolenou

odpověď	počet odpovědí	procentuální podíl (%)
požadavek zaměstnance vnímají jako komplikaci, ale přesto vyhoví	147	65
dají najevo jasný nesouhlas	38	17
ochotně vyjdou vstříc	21	9
nevím, nezažil jsem to	10	4
záleží na pozici zaměstnance	6	3
reakce mohou být různé	4	2

Z dosažených výsledků lze vyčíst, že dotázaní muži si dobře uvědomují, že zaměstnavatel je povinen jim umožnit nástup na rodičovskou dovolenou, ale předpokládají, že jejich rozhodnutí bude považovat za určitou komplikaci. Tento fakt je také podtržen procentuálním rozdělením následujících odpovědí, jak znázorňuje níže uvedený graf (Obr. 10).

Obr. 10: Reakce zaměstnavatelů na požadavek mužů nastoupit na rodičovskou dovolenou

Jak již bylo zmíněno výše, většina mužů si je jednak vědoma povinnosti zaměstnavatele umožnit rodičovskou dovolenou, ale také si uvědomuje fakt, že svým rozhodnutím částečně komplikuje situaci ve svém zaměstnání. Pravdou je, že pokud je na určitou pracovní pozici přijata žena kolem pětadvaceti let, je většinou kalkulováno s jejím odchodem na mateřskou dovolenou v horizontu pěti let a s touto situací je ať již vědomě či nevědomě počítáno. V případě, že se rozhodne odejít na rodičovskou dovolenou muž, je to pro většinu zaměstnavatelů překvapení a s touto situací není počítáno. Tuto hypotézu jistě také podtrhuje druhá nejčastější odpověď, ve které se dotázaní muži domnívají, že jejich zaměstna-

vatel by jasně nesouhlasil s jejich přerušením pracovního poměru na několik let, s předpokladem toho, že by zaměstnavatel využil všech zákonných možností k tomu, aby nemusel muži držet jeho pracovní místo. Na kolik je toto možné, je velmi komplikované určit, ale bezesporu většina mužů by své rozhodnutí zůstat s dítětem doma vnímala tak, že by to bylo ze strany zaměstnavatele přijato poměrně negativně s tím, že lze počítat v některých případech i s určitým způsobem postihů.

Pouze 9% dotázaných je přesvědčeno o tom, že by jim jejich zaměstnavatel vyšel ochotně vstříc a nijak by se nesnažil jim komplikovat návrat na jejich pozici. Je pravdou, že právě tak by to mělo ve skutečnosti vypadat, ale pokud se na to podíváme pohledem zaměstnavatele, tak je nutno objektivně přiznat, že jakýkoliv odchod na rodičovskou dovolenou, ať již muže nebo ženy, s sebou přináší nemalé komplikace, protože je nutno přijmout nového pracovníka, toho zaškolit, ale s vědomím, že není 100% předpoklad jeho setrvání. Navíc nelze vyloučit, že během rodičovské dovolené se partneři rozhodnou mít dalšího potomka, čili v okamžiku nástupu na mateřskou dovolenou nelze přesně stanovit, na jak dlouho se nový zaměstnanec přijímá.

Poslední tři odpovědi s nejmenším procentuálním zastoupením nebyly v dotazníku nabídnuty a jejich zařazení vyplynulo s vlastních názorů respondentů. Dvě z těchto možností jsou spíše vyjádřením neurčitého názoru, což je samozřejmě opodstatněné, protože dotazované téma je stále poněkud neobvyklé a předpovídat reakce někoho jiného je poměrně složité.

Poslední názor, který z dotazníku vyplynul, odkazuje na to, že by mohl být problém s odchodem zaměstnance na rodičovskou dovolenou v souvislosti s jeho pracovní pozicí. Je ale otázkou, pro kterou pracovní pozici je komplikovanější odejít, protože každá má svá specifika, která mohou komplikovat umožnění odchodu na rodičovskou dovolenou.

Závěrem lze pouze shrnout, že většina mužů by považovalo svůj případný odchod na rodičovskou dovolenou jako komplikaci pro svého zaměstnavatele a počítalo by s určitými problémy, ať již při odchodu nebo po návratu z rodičovské dovolené.

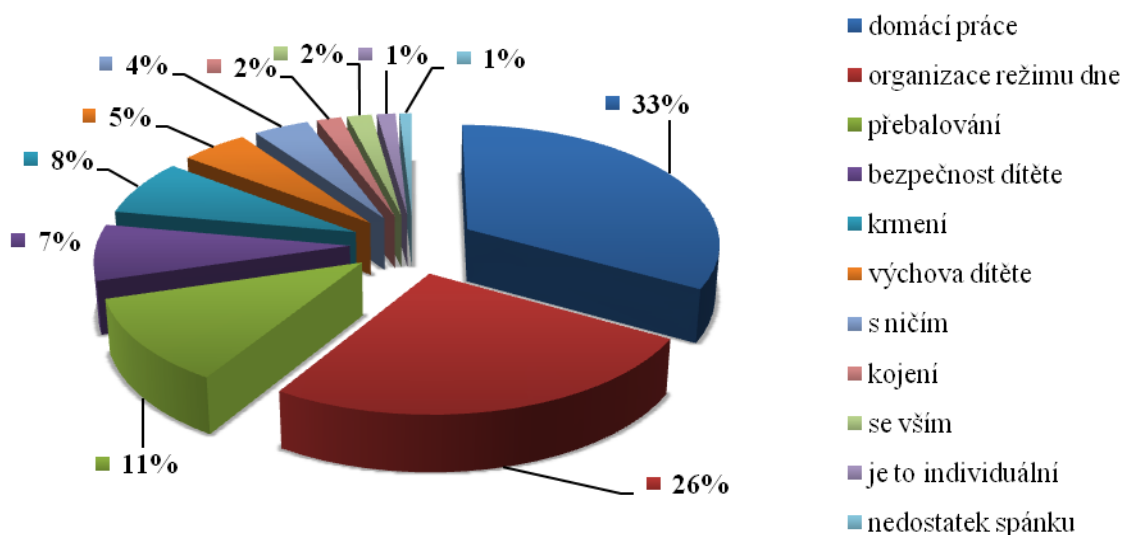
Další otázka v dotazníku se již nedotazovala na okolí, ale byla ryze pragmatického zaměření, protože jejím smyslem bylo zjistit, co by pro muže bylo největší komplikací v celodenní péči o dítě: „**S čím si myslíte, že mají muži na rodičovské dovolené největší problém?**“.

K původním šesti nabízeným odpovědím během vyplňování přibýlo dalších pět odpovědí, jmenovitě: „se vším“, „je to individuální“, „s ničím“, „kojení“, „nedostatek spánku“. Celkové výsledky odpovědí jsou shrnuty v následující tabulce (Tab. 12).

Tab. 12: S čím mají muži na rodičovské dovolené největší problém

odpověď	počet odpovědí	procentuální podíl (%)
domácí práce	75	33
organizace režimu dne	58	26
přebalování	26	11
bezpečnost dítěte	17	7
krmení	17	8
výchova dítěte	11	5
s ničím	9	4
kojení	4	2
se vším	4	2
je to individuální	3	1
nedostatek spánku	2	1

Celkový počet možných odpovědí je jedenáct a lepší představu o dosažených výsledcích jistě poskytne grafické znázornění (Obr. 11).

Obr. 11: S čím mají muži na rodičovské dovolené největší problém

I přes velký počet zvolených odpovědí lze z grafu vyčíst, že jedna možnost byla zvolena třetinou dotázaných, kteří se domnívají, že otcové mají největší problém se zvládnutím domácích prací. Tato skutečnost ukazuje na další fakt, že muž nevnímá sebe jako toho, kdo zodpovídá za chod domácnosti, protože předpokládá, že ten z partnerů, který je celý den

doma, má čas se o domácnost starat, čili v případě, že by muž zůstal s dítětem doma, předpokládá, že by byl nucen se aktivněji zapojit do chodu domácnosti.

Další nejčastěji zvolená možnost byla obava z organizace dne, protože jak je již uvedeno výše, muži vnímají povinnosti související s chodem domácnosti, mezi které nepatří pouze čas strávený s dítětem, ale i nutnost nákupu, příprava jídla a další. S touto problematikou také úzce souvisí další problém, a to určitý stereotyp, na který není každý z nás úplně zvyklý a pro většinu z nás začne být časem nepříjemný.

11% procent dotázaných zvolilo možnost přebalování. Tento výsledek je mírně zarážející a je s údivem jeho hodnota, s přihlédnutím k tomu, že většina dotázaných mužů již vlastní děti má, čili je předpoklad, že s touto částí péče o dítě mají zkušenosti, tudíž by jim neměla činit problém.

Mezi další překážky v péči o dítě, které muži uvedli, je krmení. Tato činnost bezesporu dělá problém i mnoha matkám, protože najít poměr mezi zdravým a chutným pokrmem je věčný problém, který řeší většina rodičů, hlavně pak tehdy, když děti objeví sladkosti.

Bezpečí dítěte, které uvedlo za největší problém 7% dotázaných, patří také k jednomu z hlavních úskalí péče o dítě, hlavně pak v okamžiku prvních nejistých krůčků, kdy dítě hledá oporu ve všem ve svém okolí. Na tomto místě je možné podotknout, na kolik je většina mužů schopna předvídat situaci, aby v dostatečném předstihu předešla úrazům. Na tento problém by jistě sofistikovaně odpověděla statistika úrazovosti dětí, ale tato problematika není zcela účelem této práce.

Výsledek další odpovědi lze označit za překvapující, protože pouze 5% dotázaných uvedlo, že by pro ně byla problémem výchova dětí. Zřejmě je tato problematika muži považována za určitou samozřejmost, kterou není nutno se více zabývat a vše plyne přirozenou cestou, nebo také by u některých mohl převládnout názor, že člověk má již od narození určitou genetickou výbavu, se kterou již nelze více manipulovat. Důvodů, proč muži nepovažují výchovu dítěte za problém, může být jistě více, přesto lze říci, že výchova dětí není v očích mužů považována za problém.

Další dvě odpovědi jsou již přidány na základě osobních názorů respondentů, a jedná se o dva nic neříkající protiklady, které není nutno podrobovat hlubší analýze stejně jako odpověď poukazující na individualitu každého z nás.

Následně byla také přidána možnost, že muži mohou mít na rodičovské dovolené problémy s kojením. V tomto případě lze předpokládat, že odpověď směřovala k nutnosti dopravit

dítě, které je stále kojeno, k matce do zaměstnání a s tím způsobené problémy: zajištění místnosti na kojení, vyjednání přestávek, a dále nutnost několikrát za den dítě obléci, což v zimních měsících může být problém. Na tomto místě by bylo jistě správné přiznat, že v případě, že na rodičovské dovolené zůstane pouze matka, tato problematika se stává bezpředmětnou.

Poslední odpověď, která také byla přidána na základě doplnění otců, se týkala nedostatku spánku. Je zarážející, jak malé množství mužů si uvědomuje, že celodenní péče o dítě zahrnuje i noc, kdy se může stát, že bude potřeba k dítěti několikrát vstát, obzvláště v případě, že je dítě nemocné.

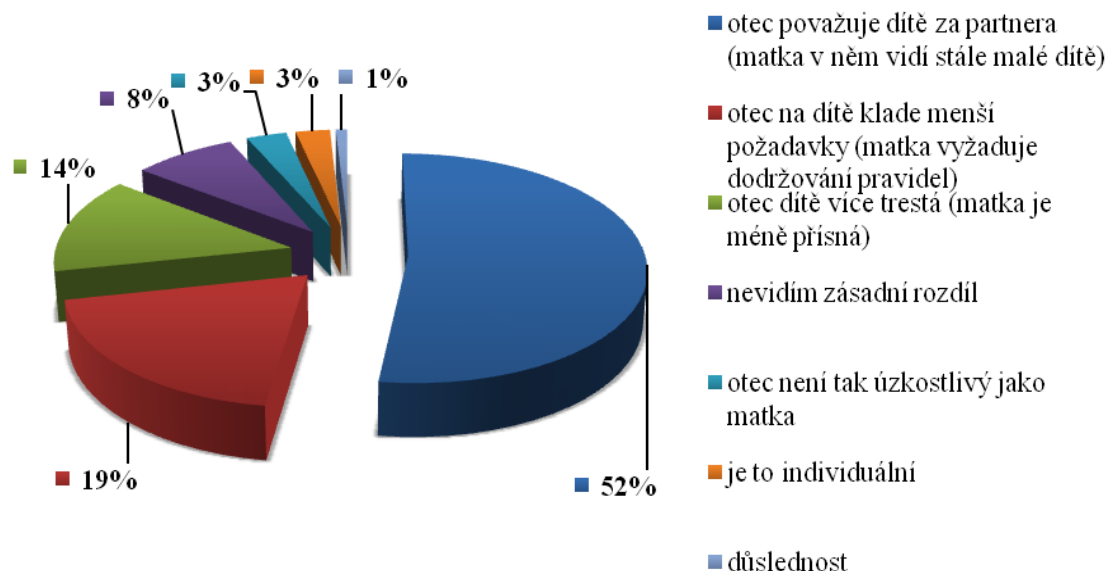
Poslední otázka dotazníku byla směřována k tomu, jak muži vnímají svoji roli vychovatele v porovnání se způsobem výchovy matky. Otázka byla formulována takto: „**Jaké vidíte výhody v přístupu otce k výchově dětí oproti přístupu matky?**“. K základnímu výběru odpovědí byly ještě přidány následující odpovědi na základě osobních názorů dotázaných: „otec není tak úzkostlivý jako matka“, „je to individuální“, „důslednost“, „nevidím zásadní rozdíl“.

V tabulce (Tab. 13) jsou zobrazeny výsledky četnosti jednotlivých odpovědí na tuto otázku:

Tab. 13: Výhody v přístupu otce k výchově dětí oproti přístupu matky

odpověď	počet odpovědí	procentuální podíl (%)
otec považuje dítě za partnera (matka v něm vidí stále malé dítě)	118	52
otec na dítě klade menší požadavky (matka vyžaduje dodržování pravidel)	44	19
otec dítě více trestá (matka je méně přísná)	32	14
nevidím zásadní rozdíl	18	8
otec není tak úzkostlivý jako matka	6	3
je to individuální	6	3
důslednost	2	1

Dle největšího počtu dotázaných otec považuje dítě více za partnera a dle toho s ním jedná, jak je patrné z dosažených celkových výsledků, které jsou zobrazeny v dalším grafu (Obr. 12).

Obr. 12: Výhody v přístupu otce k výchově dětí oproti přístupu matky

Jak již bylo uvedeno výše, nadpoloviční většina mužů považuje dítě více za sobě rovného a nevidí v něm malé dítě. Z tohoto pohledu lze výchovu otců považovat za takovou, kdy je jejich snahou vychovat sebevědomé dítě, které bude schopno se o sebe v životě lépe postarat. Na místě je ale otázka, nakolik je otec s tímto způsobem výchovy schopen prosadit různá pravidla, která jsou u dětí neoblíbená, ale je nutné, aby byla dodržována. Z výsledků lze usuzovat, že otec vidí svou roli spíše jako „starší kamarád“, který má být pro dítě vzorem.

Druhá nejčastěji zvolená odpověď potvrdila, že většina mužů se přiklání spíše k liberálnějšímu stylu výchovy, bez pevnějších pravidel. Dosažené výsledky poukazují na fakt, že muž sám sebe nepovažuje za hlavního vychovatele, protože vychovávat dítě způsoby, které byly nejčastěji zvoleny, lze pouze během hry, a bezesporu každý člověk, který se celodenně stará o dítě, je nucen přistoupit k určitým pravidlům.

Další výchovný způsob byl zvolen 14% dotázaných, je opakem k těm předchozím a přiklání se spíše k tomu, že otec je ten, kdo vyžaduje větší dodržování pravidel nutných k výchově.

Další odpovědi byly již přidány na základě názorů dotazovaných mužů. Nejčastěji se vyskytující odpověď se přiklání ke stanovisku, že mezi výchovným stylem muže a ženy není zásadní rozdíl. Tato myšlenka je opodstatněná a k potvrzení této ideje lze také přičíst další názor, podle kterého je způsob výchovy individuální. Je také pravdou, že pokud dítě vychovávají dva lidé společně, měli by určitě zaujmout stejný postoj k výchově a dítě by mělo chápat, že pravidla, která jsou stanovena matkou, musí respektovat i v případě, že je momentálně s otcem, který je rovněž vyžaduje. Jistě lze namítnout, že jiný názor mohou mít prarodiče, ale této problematice se tato diplomová práce nevěnuje.

Na základě osobních názorů mužů bylo také přidáno stanovisko, které se přiklání k tomu, že muž není ve vztahu k dítěti tak úzkostlivý jako matka. Tatínci opravdu neřeší tolik jako maminky rozbité koleno či znečištěný oděv svých dětí. Díky tomu si to se svými otcí v tomto směru děti více užijí než s matkou.

9.6 Statistické zpracování údajů

Součástí kvantitativního výzkumu bylo také stanovení tří hypotéz, které budou v této části diplomové práce pomocí testu nezávislosti chí-kvadrátu pro kontingenční tabulku potvrzeny nebo vyvráceny. Pro větší průkaznost výpočtu budou použity pouze ty odpovědi, které byly zařazeny v původním dotazníku, čili bez osobních názorů mužů, aby bylo možno dosáhnout co nejvyšší vypovídající schopnosti prováděných výpočtů.

První hypotéza byla stanovena následovně:

H1: Názor na důvody mužů pro rozhodnutí být s dítětem na rodičovské dovolené se s věkem muže mění.

Cílem této hypotézy bylo zjistit, zda se názory mužů na danou problematiku s přibývajícím věkem mění či nikoliv. Souhrn odpovědí rozříděných dle věkových kategorií je znázorněn v níže zobrazené tabulce (Tab. 14).

Tab. 14: Souhrn odpovědí k hypotéze č. 1

	finance (partnerka má větší příjem)	muž chce být s dítětem doma	muž si nemůže najít práci	partnerka si chce budovat kariéru	zdravotní stav partner- ky
18 - 25 let	8	5	5	2	1
26 - 35 let	56	5	5	6	5
36 - 45 let	57	7	5	11	6
46 - 55 let	21	1	1	5	7

Na základě výpočtu chí-kvadrátu, který je i s ostatními výpočty znázorněn v příloze IV, lze s 95%-ní jistotou říci, že mezi četností odpovědí na danou otázku a věkem respondentů je statisticky významná závislost. Hypotéza tedy byla potvrzena.

Stupeň závislosti obou jevů byl vypočten pomocí Čuprovova koeficientu (Chráska, 2003, s. 90), který nabývá hodnot od 0 do 1, s tím, že čím více se blíží jedné, tím lze mluvit o silnější závislosti.

Z výše uvedených hodnot nabyl Čuprovův koeficient hodnotu 0,32 čili mezi zkoumanými jevy je statisticky významná závislost, ale nijak silná.

Je velmi těžké s určitostí říci, proč se názor mužů s věkem mění, ale pokud se podíváme na procentuální zastoupení jednotlivých odpovědí, tak v kategorii mužů mezi 18 – 25 věkem života pouze 38% dotázaných zvolilo vítěznou možnost, čili finance. Na druhou stranu ve věkové kategorii 26 – 35 let tuto možnost vybralo téměř 73% dotázaných. Z těchto údajů lze odvodit, že muži vnímají své životní hodnoty s věkem různě a je nasnadě, že po překročení 25. roku života si většina z nás začíná pořizovat bydlení, čili asi největší investici svého života. V této době se lidé v české populaci ocitají v největších finančních výdajích, protože končí bezstarostná léta a začíná nutnost vysokých výdajů.

Jen pro dokreslení, ve věkovém rozmezí 46 – 55 let, zvolilo možnost „finance“ 60% dotázaných.

Z výše uvedeno vyplývá, že muži své rozhodnutí mění dle hlavní priority v daném období života a je smutnou pravdou, že v okamžiku, když je jejich rodina, potažmo děti, potřebuje nejvíce, tak je jejich povinností zajistit dostatek finančních prostředků pro její fungování.

Druhá hypotéza byla stanovena takto:

H2: Představa bezdětného muže o rodičovské dovolené je odlišná než představa muže, který děti má.

Důvodem pro zařazení této hypotézy byla snaha o zjištění, zda se při zkušenosti s péčí o vlastní děti názory na rodičovskou dovolenou u mužů změní. V tabulce (Tab. 15) jsou zobrazeny četnosti odpovědí v jednotlivých kategoriích.

Tab. 15: Souhrn odpovědí k hypotéze č. 2

	každodenní kontakt s lidmi	možnost seberealizace	nedostatek volného času	vlastní příjem
žádné	7	20	14	22
jedno a více	36	41	25	47

Následujícím výpočtem chí-kvadrátů byla na hladině významnosti 0,05 zamítnuta závislost mezi zkoumanými jevy, čili se neprokázalo, že pokud má otec vlastní děti, změní svůj názor na průběh rodičovské dovolené. Hypotéza tedy byla vyvrácena.

Na výše vypočtenou skutečnost lze nahlížet z několika úhlů. Jeden z nich by mohl být ten, že muž má poměrně přesnou představu o průběhu celodenní péče o dítě a tím, že ji může pozorovat, se ve svém přesvědčení pouze utvrdí.

Pohled z druhé strany zase může poukazovat na fakt, že pouze osobní zkušenost může pozměnit předem očekávané skutečnosti a pouhým pozorováním si člověk nemusí uvědomit všechny podstatné záležitosti související s aktivní péčí o dítě.

Třetí hypotéza byla stanovena ve tvaru:

H3: Volba výchovného stylu je odlišná podle stupně vzdělání otce.

Tato hypotéza byla do výzkumu zařazena proto, aby bylo zjištěno, zda rodič, v našem případě otec, mění svůj názor na výchovu dětí v závislosti na dosaženém vzdělání. Hodnoty zjištěné dotazníkem jsou zobrazeny v následující tabulce (Tab. 16):

Tab. 16: Souhrn odpovědí k hypotéze č. 3

	otec považuje dítě za partnera (matka v něm vidí stále malé dítě)	otec na dítě klade menší požadavky (matka vyžaduje dodržování pravidel)	otec dítě více trestá (matka je méně přísná)
základní	2	1	1
středoškolské bez maturity	19	12	13
středoškolské s maturitou	51	21	12
vysokoškolské	46	10	6

Na základě výpočtu chí-kvadrátu lze s 95%-ní jistotou říci, že mezi četností odpovědí na danou otázku a vzděláním dotázaných mužů je statisticky významná závislost. Hypotéza tedy byla potvrzena.

Čuprovův koeficient pro tento výpočet nabyl hodnoty 0,32, čili se jedná o ne příliš silnou závislost.

Pokud se podíváme na procentuální zastoupení jednotlivých odpovědí dle dosaženého vzdělání mužů, tak odpověď, která se spíše přiklání k demokratickému stylu výchovy, byla nejvíc zastoupena u mužů s vysokoškolským vzděláním, konkrétně tuto možnost zvolilo 74%. Oproti tomu u mužů se středoškolským vzděláním bez maturity se možnosti považovat dítě spíše za partnera přiklonilo 43% dotázaných.

V případě autoritativního výchovného stylu, jehož podstatou jsou spíše tresty, je situace opačná, čili tento druh výchovy je preferován 30% mužů se středoškolským vzděláním bez maturity oproti vysokoškolákům, u kterých tuto možnost zvolilo pouze 10%.

V žádném případě na základě výše uvedených hodnot nelze říct, že čím má člověk vyšší stupeň vzdělání, tím lépe své dítě vychovává, protože každý z výše nastíněných způsobů má své výhody, ale také úskalí a je na rozhodnutí každého z nás, k čemu se přikloní.

10 KVALITATIVNÍ ČÁST VÝZKUMU

Kvalitativní část výzkumu byla uskutečněna metodou rozhovorů, které mají ukázat, jaké jsou zkušenosti mužů, kteří byli s dítětem doma na rodičovské dovolené. Tato možnost je jim umožněna od roku 2001 českou legislativou.

10.1 Charakteristika výzkumného vzorku

Respondenty kvalitativní části výzkumu byli čtyři muži ze Zlínského kraje, kteří byli v uplynulých pěti letech na rodičovské dovolené. Získat kontakty na respondenty ochotné zapojit se do výzkumu nebylo zrovna snadné, což je docela pochopitelné, protože se jedná o určitý zásah do soukromí rodiny. Původním záměrem bylo získání šesti respondentů. Po kontaktování s těmito muži byli pouze čtyři z nich ochotní ke spolupráci, dva spolupracovat nechtěli. Jeden sdělil, že zkušenost pro něj byla natolik negativním zážitkem, že není ochoten o něm mluvit. Další jednoznačně nesouhlasil s poskytnutím rozhovoru.

Do výzkumného vzorku tatínků pečujících celodenně o dítě se dostali nejen ti, kteří čerpali rodičovskou dovolenou, ale také ti, kteří podnikají, tj. nemají zaměstnavatele a z právního hlediska jim nevznikl nárok na rodičovskou dovolenou. I tyto rodiny však musely sladit profesní a rodičovské role.

Nyní budou rodiny zařazené do výzkumu v krátkosti představeny. Ve všech případech se jedná o rodiny úplné. Každá rodina je něčím ojedinělá a zvláštní.

Rodina č. 1

V této rodině jsme se setkali s poměrně zkušenými rodiči. Matce je 41 let, otci 38 let. Otec byl na rodičovské dovolené se třetím dítětem v pořadí, starší děti mají 19 a 20 let. U starších dětí jejich péči a výchovu zajišťovala převážně matka. Otec byl s nejmladším synem celodenně od prosince 2007 do června 2010, celkem tedy 31 měsíců. Hlavním důvodem rozhodnutí rodiny pro tuto možnost bylo to, aby otec byl více zapojen do chodu rodiny a méně pracoval. Matka je zde dominantní osobou, takže ona rozhodla, že s dítětem bude doma jeho otec. Ten však tuto situaci s radostí přivítal. O dítě se často starají jeho starší sourozenci a také babička, která s rodinou bydlí v jednom domě.

Vzhledem k tomu, že otec je živnostník, nečerpal rodičovskou dovolenou, pouze pobíral rodičovský příspěvek a během této doby stále pracoval, ovšem s daleko menší intenzitou. Do práce si s sebou bral i nejmladší dítě, o které v té době pečoval. Během rozhovoru bylo

možné pozorovat, že chlapec je na svého otce fixovaný v tom nejlepší slova smyslu a že spolu mají velmi hezký vztah. Po dobu rozhovoru si tatínek se svým synem hrál a věnoval se mu. Chlapec se se svými požadavky neustále obracel na svého otce, po matce nic nevyžadoval. Zdá se tedy, že pevnější vztah navázal s osobou, která o něj celodenně pečovala. V současné době, pokud dítě například onemocní, zůstává s ním doma otec. Matka se nejeví pro dítě jako primární osoba.

Rodina se potýkala s drobným problémem – v době, kdy začal otec pečovat o dítě, bylo chlapci 6 měsíců a byl kojený. Díky ochotě a snaze všech zúčastněných byla situace vyřešena tak, že otec vozil během dne syna matce na kojení do jejího zaměstnání.

Rodina č. 2

Tato rodina je velmi ojedinělá jak prostředím, ve kterém žije, tak způsobem soužití, ale hlavně tím, že rodičovskou dovolenou trávili s dětmi po dobu tří let oba rodiče. Žijí na samotě, nejbližšího souseda mají ve vzdálenosti cca. 2 km. V létě chovají ovce, z jejichž produktů jsou živi přes zimu.

Otec i matka jsou oba vysokoškolsky vzdělaní, otec má 34 let, matka 31 let, děti 5 a 3 roky. V tomto případě oba rodiče čerpali u svých zaměstnavatelů rodičovskou dovolenou, ale rodičovský příspěvek jim byl samozřejmě vyplácen pouze jeden, a to ve výši 7 600,- Kč měsíčně, z čehož celá rodina byla schopna vyžít. Otec tvrdí, že pro něj nejsou peníze důležité. V souvislosti s finanční stránkou rodičovské dovolené zmínil také úspory z předchozích let, které jim pomohly situaci zvládnout.

Ze skutečnosti, že oba rodiče byli se svými dětmi po dobu tří let celodenně, lze usuzovat, že rodina bude držet při sobě i do budoucna. Bylo možné vysledovat, že v rodině panují velmi hezké vztahy a rodiče si sebe navzájem hodně váží. V okamžiku, kdy jsem telefonicky prosila matku této rodiny o rozhovor s jejím manželem, mě prosila, ať jej při rozhovoru příliš netrápím, protože ona si moc váží toho, co pro ni a jejich děti udělal a navíc nikoho takového, kdo by se zachoval stejně, nezná.

Rodina č. 3

Hlavním znakem této rodiny je bohužel těžké psychické onemocnění matky. Drobné potíže měla již před těhotenstvím, po porodu se vše velmi zhoršilo. Matka dítěte užívá silná anti-depresiva a často bývá hospitalizována v léčebně pro psychicky nemocné pacienty.

Otec má 41 let, matka 28 let, dítě 3 roky. Muž před nástupem na rodičovskou dovolenou s dítětem podnikal, během péče o dítě, a také o manželku, svou firmu zrušil. O dítě se stará prakticky od narození, personál porodnice mu dokonce umožnil pobyt s miminkem na pokoji, protože matce musela být zastavena laktace a byla hospitalizována v léčebně z důvodu psychických problémů. Pobírala však peněžitou pomoc v mateřství a později i krátkou dobu rodičovský příspěvek z toho důvodu, aby měla pocit, že se o dítě zvládne postarat. Zhruba v jednom roce věku dítěte otec přerušil své podnikání a začal pobírat rodičovský příspěvek. O dítě se však staral i do té doby, a to během podnikání.

Situace tohoto muže je o to složitější, že při péči o dítě musí ještě zajistit péči o manželku. Vše však zvládá s přehledem a docela sám, bez pomoci prarodičů. Jedinou pomoc zvenčí, kterou využívá, je dovoz obědů do domácnosti. Dítěti samozřejmě vždy něco uvaří sám.

Tento respondent po skončení rozhovoru uvedl, že má mírné obavy z budoucnosti. Rodičovský příspěvek přestane pobírat v červnu tohoto roku, kdy dítě dovrší tři let a otec by tedy měl nastoupit do práce. Dceru bude muset dát do předškolního zařízení a bude si hledat práci, aby uživil rodinu. Jenže navíc musí ještě zajistit péči o manželku, která však není schopna přijmout žádnou cizí osobu a vyžaduje pouze péči manžela.

Rodina č. 4

V tomto případě se jedná o rodinu lékařky ve věku 39 let, otec má středoškolské vzdělání a jeho věk je 41 let. Tato rodina mě zaujala hlavně tím, že v situaci, kdy matka dětí musela nastoupit do zaměstnání, si rodiče uvědomili, že své děti chtějí vychovávat sami a nechtějí, aby jejich výchovu nahradil někdo cizí, byť by to byla třeba babička. Po dlouhých diskuzích, kdy prvotní impuls vyšel od ženy, muž přistoupil na variantu, že s druhým dítětem zůstane na rodičovské dovolené on. S dítětem byl doma od jeho 18 měsíců do tří let, celkem tedy 19 měsíců. Během rodičovské dovolené neměl s ničím výrazným problémy, protože byl zvyklý pečovat o dítě. Už prvnímu dítěti se hodně věnoval a často se o dceru staral, protože jeho žena byla časově velmi vytížená a navíc během druhého těhotenství měla zdravotní problémy, takže ji muž musel zastoupit a o vše se postarat.

Této rodině se navíc rodičovskou dovolenou otce vyřešil i další problém. Otec trpí určitým chronickým onemocněním a jeho problémy se zhoršovaly. Dokonce to vypadalo, že bude pobírat invalidní důchod a bude muset opustit své zaměstnání. Během rodičovské dovolené se jeho zdravotní problémy částečně zlepšily a po ukončení RD se mohl vrátit zpět k výkonu svého povolání.

Tento tatínek kladl velký důraz na poznání, které se mu díky době strávené s dítětem dostalo, a to, že si váží své ženy za to, jak dokáže skloubit všechny rodinné povinnosti. Za velký klad lze jistě také považovat otcovu myšlenku, že by byl moc rád, kdyby čas strávený s dítětem mohl prodloužit déle než do jeho tří let. Velmi si zakládá na tom, že má s dětmi hezký vztah, na kterém chce stavět v budoucnu.

Tab. 17: Seznam respondentů a základní údaje o nich

Č	Jméno	Věk	Vzdělání	Zaměstnání	Celodenní péče o děti (počátek a délka v měsících)		Narození dítěte	Pořadí dítěte	Termín rozhovoru
1	O1	38	SŠ	OSVČ – zedník	12/2007	31	6/2007	3.	únor 2011
	M1	41	SŠ	vedoucí účtárny	6/2007	6			
2	O2	34	VŠ	RD (ekolog)	3/2008	36	3/2008	2.	únor 2011
	M2	31	VŠ	RD (tisková mluvčí)	3/2008	36			
3	O3	41	SŠ	RD (OSVČ)	7/2009	25	7/2008	1.	únor 2011
	M3	28	SŠ	PID	7/2008	12			
4	O4	41	SŠ	elektrikář	1/2008	19	7/2006	2.	únor 2011
	M4	39	VŠ	lékařka	7/2006	18			

(zdroj: vlastní)

Č. – číslo jednotlivých rodičovských párů.

Jméno – označení matky a otce, které je dále v textu používáno jako identifikační.

Věk – udává věk respondenta v době konání rozhovoru.

Vzdělání – SOU – střední odborné bez maturity, SŠ – střední s maturitou, VŠ – vysokoleškolšké.

Zaměstnání – aktuální zaměstnání respondenta. RD – rodičovská dovolená, OSVČ – osoba samostatně výdělečně činná, PID – plný invalidní důchod. V závorce je uvedeno zaměstnání před nástupem na rodičovskou dovolenou.

Celodenní péče o děti – udává měsíc a rok počátku celodenní péče o dítě a její celkovou délku v měsících (u žen se jedná o součet měsíců mateřské dovolené čerpané po narození dítěte a rodičovské dovolené).

Narození dítěte – udává měsíc a rok, kdy se narodilo dítě, o které respondent celodenně pečoval.

Pořadí dítěte – jedná se o pořadí, ve kterém se dítě v tomto vztahu narodilo.

10.2 Cíl kvalitativního výzkumu

Kvalitativní částí výzkumu, tedy pohledem z reality, bych chtěla popřít představy, které panují v naší společnosti.

Celkem byly provedeny čtyři rozhovory s muži různého věku, vzdělání, socioekonomického postavení. Rozhovory byly provedeny s muži ze Zlína a blízkého okolí. V rozhovorech s respondenty jsem se zaměřila především na:

- Zjištění důvodů, které muže motivovaly k rozhodnutí čerpat rodičovskou dovolenou.
- Zvládnutí běžných každodenních činností otcem dítěte.
- Prozkoumání postojů, které k těmto mužům-otcům zaujalo jejich okolí (rodina, přátelé, spolupracovníci).
- Sledování přínosu času stráveného s dítětem pro otce samotného.
- Zjišťování postoje zaměstnavatelů k požadavku otce nastoupit na rodičovskou dovolenou.

10.3 Metodika zpracovaných rozhovorů

Vlastní kvalitativní výzkum byl realizován technikou polostrukturovaného rozhovoru s muži, kteří pečují, příp. v uplynulých pěti letech pečovali o své dítě.

Rozhovor se skládal z 12 otázek. Získané nahrávky rozhovorů byly přepsány. Posléze jsme text kódovali a následně byly kódy slučovány do kategorií. Při této kvalitativní analýze bylo použito těchto dílčích postupů: metoda vytváření trsů, metoda kontrastu a srovnání, metoda faktorování a metoda prostého výčtu. (Miovský, 2006, s. 221).

Nyní bude provedena analýza každé otázky.

10.4 Analýza rozhovorů

V této části diplomové práce budou analyzovány získané rozhovory.

Otázka č. 1: Co vás vedlo k rozhodnutí být s dítětem na rodičovské dovolené?

Z rozhovorů vyplynulo, že každý respondent měl pro své rozhodnutí být s dítětem doma na rodičovské dovolené rozdílné důvody, přesto bylo možno tyto důvody sloučit do několika kategorií. Často se v odpovědích objevovala vstřícnost vůči ženě, a to z různých důvodů.

Otec 2: „*Důvod byl hlavně, abych byl s těmi dětmi..., abych s tím pomohl ženě.*“

Otec 3: „*V podstatě mě k tomu donutila situace kvůli zdravotnímu stavu ženy.*“

Otec 4: „*Manželka koupila ten obvod, takže ona potřebovala nastoupit.*“

Ne všichni muži byli hned od začátku přesvědčeni, že danou situaci zvládnou. U všech se však objevil jeden shodný znak, kterým je to, že rodina je pro tyto otce na prvním místě a že mají o rodinu opravdový zájem. V jednom případě otec toužil být přítomen u prvních malých úspěchů svých dětí a aktivně se zapojit do péče o děti, ve druhém případě dala rodina přednost vlastní výchově před péčí babiček, příj. placených osob na hlídání. Rodiče považovali za důležité si své děti vychovat sami, bez zásahu dalších osob a tím předat dětem to nejlepší ze svých osobnostních předpokladů.

Otec 4: „*...pro nás nebylo přijatelné někoho na hlídání, to je to co jsme nechtěli, abychom to dítě pořád vychovávali my a ne někdo cizí.*“

Jeden respondent dokonce vyjádřil zajímavou myšlenku, že rodičovská dovolená je obohacením nejen pro děti samotné, ale také pro jejich rodiče.

Otec 2: „*...a abychom si to tak nějak užili, my i ty děti.*“

Důvod, který nenajdeme ani u jednoho respondenta, jsou finance. Pokud se otcové o penězích zmínili, tak spíše ve smyslu takovém, že peníze by je rozhodně nepřesvědčili.

Otec 2: „*Ne, peníze určitě ne. To je bezvýznamné pro mě.*“

Otec 3: „*Někdo je na peníze, někdo ne, ale to klidně oželim.*“

Otázka č. 2: Co vám tato zkušenost dala, co bylo pro vás osobně přínosem?

Nad odpovědí na tuto otázku se respondenti dlouho nerozmýšleli. Bylo příjemným překvapením, jak se muži cítí být obohaceni dobou strávenou s dítětem. Jedním z uvedených přínosů byla změna životních hodnot, např. získání nového pohledu na život, získání zkušeností, trpělivost a také to, že si muž své ženy více váží.

Otec 4: *„K tomu člověk pak získá takový ten jiný náhled, k vedení té domácnosti, ze strany té ženské.“*

Muži také kladli velký důraz na budování vztahu mezi otcem a dítětem. Při poznávání dítěte jako takového byli obohaceni pozitivními zážitky, přičemž si upevňovali vztah s dítětem.

Otec 2: *„Tak asi ten zpětný kontakt s děčkama, že je takový upřímnější, že jim víc rozumím, nejenom jakože slovně, ale prostě vím, co právě asi cítí, a prostě takový bližší kontakt s těma děčkama.“*

Otázka č. 3: Co vám během doby strávené celodenní péčí o dítě nejvíce chybělo, co jste nejvíce postrádal?

Smyslem této otázky byla snaha o získání objektivitu rozhovoru a taky zjištění případných negativ. Stejně jako matky na rodičovské dovolené i otcové mají pocit izolace, což uváděli ve svých odpovědích, a dále jim chybí kontakt s lidmi a mají potřebu se odreagovat. Během doby strávené s dítětem také myslí na naplnění svých osobních potřeb, v odpovědích také zazněl odpočinek a seberealizace.

Otec 4: *„Co jsem postrádal? Trošku mi vadilo ten stereotyp, že to každý den bylo svým způsobem trošičku stejný...“*

Otec 3: *„Spánek! Ale fakt jako. To mi chybí nejvíc.“*

Jednomu z otců chyběla svoboda, protože se považuje za samotáře.

Součástí této otázky bylo doplnění, zda muži svého rozhodnutí litují. Nenašel se však ani jeden, všichni do jednoho uvedli, že svého rozhodnutí v žádném případě nelitují. Dva ta-

tinci dokonce uvedli, že litují svého rozhodnutí o volbě délky rodičovské dovolené, a že by byli šťastní, kdyby mohli být s dítětem doma déle než do jeho tří let.

Otec 4: „...můžu říct, že za celou dobu jsem nelitoval a říkám, kdybych to mohl vrátit zpátky, tak bych to prodloužil na ty čtyři roky, protože ty děti rostou, rostou strašně rychle a je fakt co si člověk s nima neužije, dokud jsou malé, tak to se už potom nikdy nevrátí...“

Otázka č. 4: Jak si myslíte, že dítě vnímá skutečnost, že tráví více času s otcem než s matkou?

Z uvedených odpovědí vyplynulo, že dítěti nezáleží, zda více času tráví s otcem nebo s matkou. Podle respondentů se dítě více váže na osobu, která o něj pečuje, bez vnímání rozdílnosti pohlaví.

Otec 4: „Vnímá, určitě vnímá. Manželka mi to kolikrát jako, ne jako vyčítala, ale byla z toho trošku smutná, protože první byl tatínek, a maminka byla tak nějak jako v pozadí, ale tatínek byl na prvním místě, protože byl s ním celý den, takže kolikrát ...“

Jeden respondent se k této otázce vyjádřil tak, že dítě si v podstatě neuvědomuje, že by situace mohla vypadat jinak, protože nic jiného nezná. S tímto názorem můžeme jen souhlasit. Dítě v tomto věkovém období nad těmito věcmi nepřemýšlí.

Problém nastává pouze v období kojení. I tato překážka se však dá docela dobře odstranit a vše záleží jen na vůli rodičů. Jednou z možností by bylo mateřské mléko hygienicky skladovat a dítěti podávat z láhve. Jeden z otců měl zájem na tom, aby dítě nepřišlo o blízký kontakt s matkou během kojení a vozil dítě pravidelně na kojení k matce do zaměstnání.

Otázka č. 5: Jaká byla reakce okolí na vaše rozhodnutí (rodina, přátelé)?

Tato otázka byla do rozhovorů zařazena hlavně z důvodu zjištění, zda se respondenti setkali ve svém okolí s nepochopením pro své rozhodnutí být s dítětem doma.

Mezi reakce okolí můžeme zařadit nejen předsudky, ale také získání obdivu.

Otec 4: „...ty maminky jsou z toho úplně šílené, jako tatínek jsem tady byl hvězda.“

Někteří respondenti se zpočátku obávali reakce okolí a váhali, zda na rodičovskou dovolenou nastoupí či nikoliv. Jeden respondent uvádí, že lidé v jeho okolí byli překvapení, další se setkal s podceněním svých schopností jako otce.

Otec 4: „...co na to řekne okolí, že jako chlapi to většinou neberou, takhle nějak, ale dneska je ta situace úplně jiná, jak dřív, ale měl jsem z toho celkem obavu.“

V odpovědích na tuto otázku bylo možné vysledovat určitý posun ve vývoji názoru naší společnosti. Muži uváděli, že dříve to bylo něco nezvyklého a pro společnost nepřijatelného, aby se muž staral o dítě. V dnešní době už spousta lidí změnilo svůj názor.

Zajímavostí bylo, že všichni muži se shodli na tom, že se jim dostalo podpory od jejich rodin. Naopak se zpočátku obávali reakcí přátel, ale později zjistili, že i přátelé je podporují, někteří dokonce obdivují.

Otázka č. 6: Jaká byla reakce vašeho zaměstnavatele?

Vyhodnocení této otázky není plně objektivní, protože dva ze čtyř respondentů před nástupem na rodičovskou dovolenou pracovali jako osoby samostatně výdělečně činné, tudíž žádného zaměstnavatele neměli.

Respondenti se setkali s pozitivními i negativními reakcemi svých zaměstnavatelů. Negativním reakcím se nemůžeme divit, protože zaměstnavatelé příliš nepočítají s možností, že muž požádá o čerpání rodičovské dovolené. Přesto jeden z respondentů uvedl, že u zaměstnavatele se mu dostalo velké podpory a po skončení rodičovské dovolené se může vrátit na stejnou pozici.

Jeden z respondentů se setkal s negativním postojem svého zaměstnavatele, kdy mu bylo dáno jasně najevo, že považuje péči o dítě za nesmyslnou. Přesto však zaměstnavatel vyhověl, po dobu rodičovské dovolené nehledal náhradu za svého zaměstnance a ten se mohl po skončení RD vrátit.

Otec 4: „...z firmy z personálního oddělení, kde byl tehdy takový mladý kluk...tak mi říkal, proč jsem se jako tak rozhodl, že on byl v jeslích a jestli si myslím, že to na něm zanechalo nějaký negativní vliv...“

Mezi pozitivní reakci lze zařadit např. postoj zaměstnavatele manželky jednoho z respondentů, který vyšel rodině vstříc v období kojení. Nejenom umožňoval přestávky na kojení, které stanovuje Zákoník práce, ale také vyhradil parkovací místo pro osobní automobil otce a místnost, kde kojení dítěte probíhalo.

Otázka č. 7: Existuje něco, co vás při péči o dítě překvapilo nebo zaskočilo?

Touto otázkou jsem chtěla zjistit, zda muži neměli mylné představy o době strávené s dítětem. Každý, kdo si určitou situaci nevyzkoušel, neví, co jej čeká, proto mě zajímalo, co muže překvapilo.

Nejvíce byli zkoumaní tatínci zaskočeni nemocemi svých dětí. Bohužel i nemoci dětí patří k době strávené s dítětem a každý rodič si musí tímto obdobím projít.

Otec 2: *„Každá nemoc, co přijde, je překvapení. Je to velký stres.“*

Jeden z otců zmiňuje problémy dítěte s příjmem potravy, které trvaly do půl roku věku dítěte. Toto dítě nemohlo být svou matkou kojeno z důvodů jejího špatného zdravotního stavu, proto mu byla podávána umělá výživa, kterou dítě odmítalo.

Dalším překvapením tatínků byla skutečnost, že dítě už v docela nízkém věkovém stádiu hodně dokáže a hodně toho umí. Teprve celodenním kontaktem s dítětem lze dojít k tomuto názoru. Pokud otec své dítě vidí denně jen krátkou dobu a je s ním málo v kontaktu, nestihá spoustu věcí u dítěte vnímat.

Otec 1: *„Někdy ano, slovník Tondův třeba, jo, posléze jak začal mluvit. Ale jako pamatuje si poměrně hodně, má představivost, spoustu věcí ví, kde co má dělat, pamatuje si cesty.“*

Posledním zmíněným údajem byla únava otců. S tímto otcové předem zřejmě nepočítali, ale po získání zkušenosti se k únavě přiznávají. Pravdou zůstává, že celodenní péče o malé dítě je pro dospělého člověka mnohdy vyčerpávající. Každý rodič se setkává s tím, že dítě je někdy nemocné, nevrlé, nevyspané a vyžaduje více pozornosti, než když jej nic netrápí.

Otázka č. 8: Rozhodl byste se pro možnost být tátou na plný úvazek znovu – poté, co máte tuto zkušenost?

U této otázky nalzáme opět velkou shodu v odpovědích. Všichni respondenti uvedli, že by určitě na rodičovskou dovolenou s dítětem nastoupili znovu. Nad svými odpověďmi vůbec nepřemýšleli a hned dali jasně najevo, co cítí.

Otec 4: *„Určitě, určitě bych do toho šel znovu. Tentokrát bych se vůbec nerozmýšlel a šel bych do toho určitě znovu.“*

Zkušenost s péčí o dítě je vedla k tomu, že nyní už by se ničeho neobávali a s jistotou by se rádi o dítě opět starali. V podstatě by to při opakování situace měli jednodušší, protože by nemuseli překonávat své počáteční obavy. Otcové by si nyní více věřili.

Zkoumaní otcové nebyli jednotní v názoru, zda je rodičovská dovolená vhodná pro každého nebo ne. Jeden respondent řekl, že rodičovská dovolená není pro každého, další si naopak myslí, že každý otec by si to měl zkusit, a to alespoň krátkodobě.

Otázka č. 9: Ovlivnilo vaše rozhodnutí nějaké další tatínky ve vašem okolí?

K přímému ovlivnění nějakého konkrétního otce nedošlo. Zkušeností s péčí o dítě spíše mnoha lidem ukázali, že i muž je schopen postarat se plnohodnotně o své dítě. U některých vzbudili podnět k zamyšlení.

Otec 2: „*Jo, přemýšlet ano. Bylo to víc lidí. Ale ta motivace byla finanční, většinou.*“

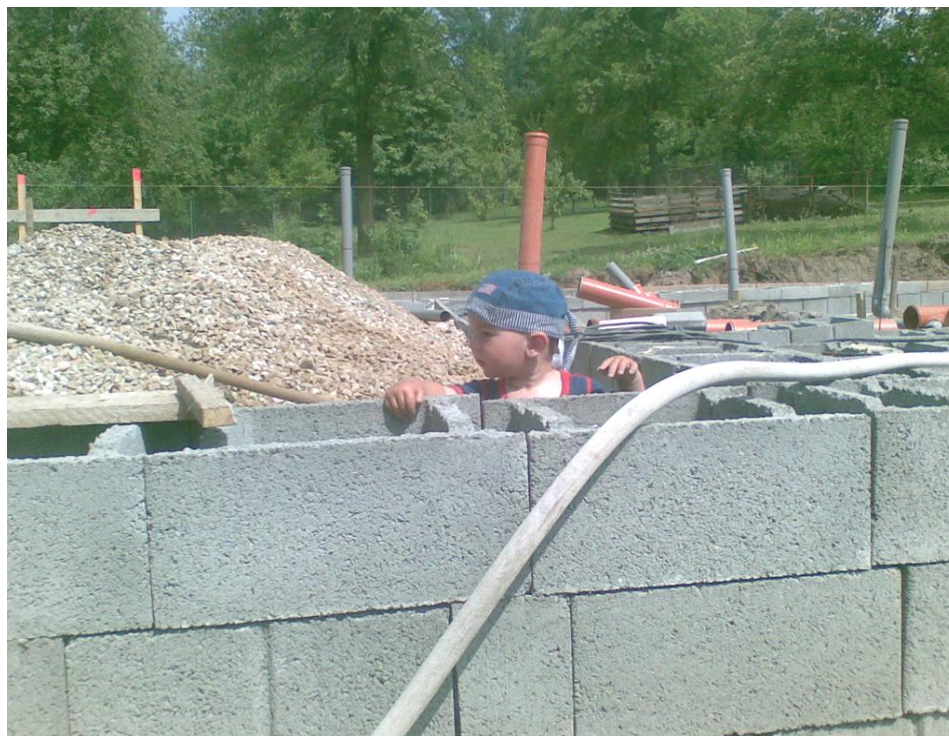
Vzhledem k tomu, že se v získaném výzkumném vzorku jednalo o muže kolem čtyřiceti let věku, uvedli, že vrstevníky ani ovlivnit nemohli, protože už mají děti více odrostlé a mladší muže ve svém okolí neznají.

Otázka č. 10: Měl jste problém s časovým sladěním všech činností s dítětem během dne?

Tato otázka byla položena z toho důvodu, že rodičovská dovolená není jen přímou péčí o dítě, ale patří k ní i např. domácí práce, takže je třeba vše si důkladně zorganizovat.

Respondenti považovali za důležité zorganizovat si režim všech činností během dne a tyto činnosti skloubit s režimem dítěte. Přiznávají, že zpočátku to byl pro některé z nich problém, ale časem, po získání zkušeností, vše zvládali.

Jako zajímavost je uvedeno na fotografii (Obr. 13) řešení jednoho z respondentů, který během rodičovské dovolené dále vykonával svou činnost a své dítě vozil s sebou do práce. Takové sladění všech činností během dne bychom zřejmě u matek hledali obtížně.

Obr. 13: Řešení jednoho z respondentů v otázce sladění všech činností

Otázka č. 11: Považujete rodičovskou dovolenou za dovolenou?

Otcové, kteří mají zkušenost s celodenní péčí o dítě, rodičovskou dovolenou za dovolenou rozhodně nepovažují, protože dovolená v tom pravém slova smyslu je pro ně formou relaxace. Ve slovní hříčce „rodičovská dovolená“ shledávají dovolenou v pravém slova smyslu pouze z pohledu zaměstnavatele v oblasti pracovně-právních vztahů, kdy nemají povinnost chodit do zaměstnání.

Otec 2: „No určitě ne. No jak se to vezme. Z pohledu zaměstnavatele jde o uvolnění toho člověka pro dobro toho člověka, pro dobro toho zaměstnance. Pro zaměstnavatele je to určitě dovolená. Pro mne ne. Pro toho rodiče to není dovolená. Ale neříkám, že by to bylo nepřijemné, to tedy ne. Dovolená je spíše ta rekreace. Rodičovská dovolená ale rekreace není.“

Zazněl také názor, že o rodičovské dovolené měl muž zkreslené představy, které však rychle změnil v reálný názor na základě vlastní zkušenosti.

Otec 3: „Prostě jsem si myslel, že ty holky na té mateřské, že mají prostě takové lážo plážo, že spí a...No, že jsou na té dovolené, jsem si myslel. Vždycky jsem to tak viděl u těch kama-

rádek a jsem si říkal: Celý den doma, kafičko, s děckem chodí do parku, tam si čte nebo něco. Tak jsem si to představoval, jenomže realita je úplně někde jinde, že.“

Otázka č. 12: Změnil se váš pohled na výchovu dětí?

Někteří z otců uvedli, že po získání zkušenosti přistupují k výchově svých dětí jinak. Celodenní péče o dítě jistě změní pohled na výchovu u každého z nás.

Otec 3: *„Změnil, změnil se. Hodně se změnil. Úplně jinak jsem to viděl předtím, to je pravda...No a teďka už prostě vím, že to dítě se musí občas jako vést k té poslušnosti.“*

Jeden z otců uvedl, že jeho názor na výchovu zůstal beze změny i po zkušenosti s celodenní péčí o dítě. Jedná se však o otce, který se docela aktivně zapojoval do výchovy svého prvního dítěte. V okamžiku, kdy zůstal s druhým dítětem na rodičovské dovolené, už měl zkušenosti s výchovou prvního dítěte, takže případná změna pohledu na výchovu dětí nebyla nijak výrazná.

Zajímavostí výsledků kvalitativního výzkumu je, že všichni čtyři respondenti jsou ve věku kolem čtyřiceti let, jedná se tedy o zralé muže. Dalším znakem je skutečnost, že dítě, se kterým byl doma otec, není prvním sourozencem. Výjimkou je pouze otec, který zůstal doma s prvním dítětem z důvodu špatného zdravotního stavu manželky. U ostatních se lze domnívat, že teprve u druhého, příp. třetího dítěte, když už měli nějaké rodičovské zkušenosti, více věřili tomu, že rodičovskou dovolenou pravděpodobně zvládnou. K tomuto poznání však dospěli až po nějaké době, ze začátku jejich jistota nebyla příliš silná.

11 SHRNUÍ VÝSLEDKŮ KVANTITATIVNÍHO A KVALITATIVNÍHO VÝZKUMU

V praktické části této diplomové práce byly provedeny dva výzkumy, které se týkaly problematiky mužů, kteří čerpají rodičovskou dovolenou. Hlavním cílem bylo provést porovnání názorů mužů, kteří doposud celodenně nepečovali o dítě se zkušenostmi tatínků, kteří absolvovali rodičovskou dovolenou.

Jako první byl proveden kvantitativní výzkum, pomocí kterého byly na vzorku 226 mužů zjištěny jejich názory na možnost čerpání rodičovské dovolené muži. Výsledky tohoto výzkumu lze považovat za názor většiny, bez bližších zkušeností s danou problematikou. Oproti tomu kvalitativní část výzkumu byla již věnována mužům, kteří o své děti celodenně pečují nebo pečovali, a z tohoto důvodu lze jejich názory považovat za reálné a založené na jejich vlastní zkušenosti.

V obou výzkumech byly záměrně kladeny stejné otázky, aby bylo srovnání obou skupin průkaznější, a aby bylo také možno zjistit, na kolik se představy shodují či rozcházejí s realitou. V závěru kvantitativního výzkumu byla také zkoumána závislost názorů mužů na daná kritéria a slouží spíše jako dokreslení zjištěných údajů. Jednotlivé otázky z obou výzkumů budou následně analyzovány v pořadí, v jakém byly kladeny v kvantitativním výzkumu.

První otázka obou výzkumů byla zaměřena na klíčovou problematiku a to, proč se vlastně muži rozhodnou zůstat s dítětem doma a převzít hlavní péči o domácnost, která byla dříve doménou žen.

Valná většina mužů, kteří se zúčastnili dotazníkového šetření, považuje za hlavní důvod finance, nebo alespoň věci úzce související s ekonomickou situací rodiny. Samotná výchova dětí nebo alespoň náznak aktivnějšího přístupu k domácnosti se objevil pouze u zanedbatelného procenta dotázaných.

Opačný model čili fakt, že i muž se aktivně podílí na chodu rodinného života, byl předmětem zkoumání kvalitativního výzkumu, kdy bez výjimky všichni dotázaní muži uvedli, že finanční záležitosti nebyly v žádném případě důvodem pro jejich rozhodnutí zůstat s dítětem na rodičovské dovolené, ale ve většině případů to byla právě pomoc partnerce, ať již z důvodu vnějších okolností, tak také proto, že je muž přesvědčen o své roli v rodinném systému.

Jako další zajímavý aspekt, který z kvantitativního výzkumu této problematiky také vzešel, je závislost výše uvedeného rozhodnutí na věku respondentů, kdy bylo vypočteno, že s měnícím se věkem se hodnoty člověka mění.

Z výše uvedeného se nabízí otázka, proč je společností považován za hlavní důvod pro zkoumané rozhodnutí mužů právě finanční stránka věci a ne jiné aspekty. Odpověď na tuto otázku není jednoduchá a nelze na ni s určitostí odpovědět, i když, jak z výše uvedených výzkumu vyplývá, důvodů pro toto přesvědčení může být hned několik.

Výzkum, který si kladl za cíl provést konfrontaci reality a představ, se také zabýval pozitivy a negativy, které může přinést rozhodnutí otce nastoupit na rodičovskou dovolenou.

Hlavní pozitivum, které vidí většina mužů v obou zkoumaných skupinách, je navázání bližšího vztahu s dítětem. Tato skutečnost je zřejmá a není nutné se nad shodou obou zkoumaných vzorků více zamýšlet, i když část respondentů s osobní zkušeností neuvedla tento fakt jako hlavní. Největším přínosem na čase stráveném s dítětem byly nové zkušenosti a získání nového pohledu na život. Je jistě pravdou, že rodičovskou dovolenou lze bezesporu považovat za etapu života, která je svým způsobem velmi originální a přináší situace, se kterými se člověk doposud neseťkal a zřejmě už nikdy neseťká. Tento fakt si uvědomuje jen zanedbatelné procento mužů bez osobní zkušenosti s celodenní péčí o dítě zřejmě proto, že nikdy hlouběji o této možnosti neuvažovali.

Mezi negativa, ve kterých se shodují obě skupiny, lze zařadit skutečnost, že rodičovská dovolená je svým způsobem stereotypní činnost, která se musí z větší části podříditi dítěti, bez možnosti větší seberealizace. Na druhou stranu z kvantitativního výzkumu vyplynulo, že většině dotázaných by vadila finanční závislost na manželce, čili problematika, která se v rozhovorech vůbec neobjevila. Další rozpor mezi názory by se dal nazvat „únava“. Muži s osobní zkušeností uvedli tento problém jako jeden ze zásadních, přičemž muži bez osobní zkušenosti tuto problematiku téměř nevnímají.

Následující zkoumaná problematika se pro změnu věnovala neodmyslitelné části rodičovské dovolené, čili dítěti a dotazovala se, jak dle mužů právě dítě vnímá fakt, že matka, čili doposud hlavní článek jejich života, odchází a na její místo nastupuje „ten druhý“, tedy otec. V této otázce také zavládla shoda a většina mužů správně odhadla situaci a nepřímou přiznala, že odchodem matky se dítěti neublíží a jediným slabým článkem může být kojení. Tato skutečnost poukazuje na fakt, že dítě automaticky inklinuje k tomu člověku, který je u jeho prvních úspěchů či neúspěchů, a to bez rozdílu pohlaví. Jako zajímavý fakt lze ještě

zmínit skutečnost pohledu ze strany matky, kdy jeden z otců uvedl, že matka svoji roli „druhého rodiče“ ne úplně přijala a byla z nastalé situace rozmrzelá, byť právě ona byla iniciátorem této situace.

Následující část jednotlivých výzkumů se zaměřovala na problematiku reakce okolí, protože jak je znázorněno v úvodní tabulce a následném grafu, tak muži na rodičovské dovolené jsou stále spíše výjimkou, a proto mohou být reakce okolí rozporuplné. Tento fakt se také potvrdil, protože většina mužů s osobní zkušeností uvedla, že zpočátku se obávali reakce okolí, zvláště přátel, ale posléze zjistili, že jim okolí fandí a v jejich rozhodnutí je podporuje.

Z kvantitativního výzkumu vyšel podobný závěr jako z kvalitativního výzkumu, ale co bylo poměrně zajímavým faktem, byť nijak překvapivým, že muži si myslí, že by větší oporu našli spíše u rodiny než u přátel. Tuto skutečnost poměrně exaktně vyjádřil jeden tatínek v rozhovoru, kdy přiznal, že měl obavu z toho, co tomu řeknou kamarádi. Tento argument lze bezesporu považovat za jednu z hlavních překážek v rozhodnutí muže zůstat s dítětem doma.

V žádném případě nelze vztahovat okolí muže pouze na kamarády, známé a rodinu. Je důležité si uvědomit, že muž svým rozhodnutím dobrovolně na určitý čas přeruší svoji pracovní kariéru, kterou nejen zbrzdí, ale i ohrozí, protože pro většinu nadřizovaných je žádost muže o uvolnění z práce velmi nečekanou komplikací. U žen je s touto situací naopak většinou počítáno. Z dotazníkového šetření vyšel fakt, že většina mužů si je vědoma změny v zákoně a ví, že zaměstnavatel je povinen muže uvolnit, ale na druhou stranu jsou si také dobře vědomi, že tímto svým rozhodnutím způsobí komplikace. Pokud se podíváme na skutečné případy, tak je zřejmé, že obavy mužů jsou z části oprávněné, protože jeden z tatínků, který požádal o uvolnění z práce, se setkal s poměrně negativní reakcí zaměstnavatele. Po skončení rodičovské dovolené však bez větších komplikací nastoupil na své původní místo.

Další otázka, společná pro oba výzkumy, se týkala časového sladění dne, respektive problémů, které může mít otec v chodu domácnosti. Výsledek kvantitativního výzkumu může být pro někoho překvapením, ale pomyslným vítězem se u mužů staly domácí práce. Lze jen znovu konstatovat, že respondenti vnímají rodičovskou dovolenou jako skutečnost, že ten, kdo je doma, má automaticky na starost celou domácnost. Předpokládají tedy, že v případě, že kdyby muži nebyli hlavním ekonomickým článkem, museli by vykonávat

i domácí práce, které dle výsledků dotazníkového šetření považují za nejvíce problematické.

Ve druhé nejčastěji vybrané odpovědi již dochází znovu ke shodě představ a reality, protože oba výzkumy shodně ukazují na fakt, že organizace dne s dítětem je pro muže velmi komplikovanou záležitostí.

Jenom pro úplnost, možnost, která dotazované muže bez zkušeností téměř nenapadla, čili nedostatek spánku, byla muži s osobní zkušeností uváděna jako jedna z hlavních komplikací.

Otázka, která byla součástí pouze kvantitativního výzkumu, měla nalézt odpověď na otázku, zda výchovný styl rodičů je závislý na jejich vzdělání. Na tuto otázku nelze se 100%-ní jistotou odpovědět, ale dle provedeného výzkumu a následných výpočtů je zřejmé, že lze o závislosti mluvit, byť v žádném případě nelze tvrdit, že lidé s určitým stupněm vzdělání vychovávají své děti lépe než ti, kteří mají za sebou méně či více let studia.

V kvalitativním výzkumu byly navíc ještě zjišťovány dvě další skutečnosti.

První z nich byla zaměřena na to, jak muži, kteří byli na rodičovské dovolené, hodnotí čas strávený s dítětem. Z analýzy rozhovorů je zřejmé, že všichni muži hodnotí čas strávený s dítětem jako velmi pozitivní a v žádném případě nelitují svého rozhodnutí. Je jistě neodiskutovatelným faktem, že ve svém životě prožili velmi neobvyklé období, které nebylo vždy jen časem příjemným, ale bylo také obdobím starostí, problémů a přemáhání.

Další otázkou v rozhovorech bylo zjišťováno, zda muži s osobní zkušeností s rodičovskou dovolenou někoho ve svém okolí ovlivnili. Odpovědi byly však vesměs zamítavé.

Závěrem lze konstatovat, že v naší společnosti je stále velmi silně zakořeněn model, kdy žena je strážkyní „rodinného krbu“ a muž živitelem, který do chodu rodiny zasahuje jen velmi okrajově. Je ale také potřeba zamyslet se nad tím, zda model, který je ve společnosti ctěn již několik desítek, stovek, možná tisíců let, není již dávno překonán a zda muž pomalu nepřichází o svůj pomyslný status válečníka, ochránce a živitele a zda by nebylo dobré, aby i on se začal aktivněji zapojovat do chodu rodiny.

Na základě zjištěných údajů lze pouze předvídat, že postupem času ono „aktivní otcovství“ opustí publikace uložené v knihovně a vstoupí do společnosti jako její běžná součást.

ZÁVĚR

V této diplomové práci byl proveden rozbor problematiky spojené s muži na rodičovské dovolené. Možnost muže čerpat rodičovskou dovolenou lze bez nadsázky považovat za jednu z největších změn ve fungování rodinného života vůbec. Je určitě správné na tomto místě znovu připomenout, že rodina je základním stavebním kamenem celé společnosti a zlepšení jejího fungování je zlepšením společnosti jako celku.

V teoretické části své práce jsem se věnovala historii otcovství a legislativnímu rámci dané problematiky. Část byla také věnována rodině, protože právě rodičovská dovolená stojí ve většině případů na začátku nové rodiny. S danou problematikou také velmi úzce souvisí funkce rodiny a výchovné styly v rodině, kterým je věnována kapitola v teoretické části.

Další důležitou částí je pohled do zahraničí, protože spousta evropských států zaujímá k aktivnímu otcovství odlišné postoje, mnohdy velmi neotřelé, možná až pokrokové.

Poslední kapitola teoretické části byla věnována vysvětlení důležitých pojmů souvisejících s mateřskou a rodičovskou dovolenou.

Následující praktickou část lze rozdělit na úvodní část a tři základní bloky – kvantitativní a kvalitativní výzkum a jejich shrnutí. V úvodu je zmíněna statistika MPSV s údaji o přijetí nové možnosti českou společností. Z uvedeného lze konstatovat, že muži možnosti být s dítětem na rodičovské dovolené využívají velmi sporadicky a procentuální podíl mužů na celkovém počtu doposud nepřesáhl dvě procenta. Na otázku, proč je tomu tak, jsem se pokusila odpovědět kombinovaným výzkumem.

První výzkum byl kvantitativní, během něhož byl pomocí dotazníkového šetření zjišťován názor mužů na muže na rodičovské dovolené. Druhý výzkum, kvalitativní, se již nevěnoval názorům na danou problematiku, ale byl koncipován tak, aby zjistil skutečný stav. V rámci kvalitativního výzkumu byly provedeny polostrukturované rozhovory s tatínky, kteří skutečně čerpali rodičovskou dovolenou.

Cílem obou výzkumů bylo zjistit, jaké jsou rozdíly v postojích mužů na čerpání rodičovské dovolené otcem dítěte mezi muži, kteří nemají tuto zkušenost a u otců, kteří využili možnosti rodičovské dovolené.

První a možná klíčová otázka obou výzkumů byla zaměřena na skutečnost, proč se vlastně muži rozhodnou opustit své zaměstnání a aktivně se věnují výchově svých dětí. Je smutnou pravdou, že představy a realita jsou diametrálně odlišné. Většina mužů odpovídajících

na dotazníkové šetření uvedla, že hlavním důvodem jsou finance, ale oproti tomu ani jeden z respondentů kvalitativního výzkumu nebyl na rodičovské dovolené z ekonomických důvodů.

Naproti tomu se oba zkoumané vzorky respondentů shodly v otázce týkající se reakce okolí. Možná právě tato skutečnost je důvodem, proč jsou nízké počty otců, kteří využívají možnosti být na rodičovské dovolené. Mužům, jak z výzkumu vyšlo, velmi záleží na názoru jejich okolí, nejvíce ostatních mužů. Mají obavy, že jejich přátelé je budou považovat za příliš zženštělé.

Oba výzkumy se také věnovaly průběhu samotné rodičovské dovolené čerpané mužem, přínosům a naopak vzniklým problémům v této oblasti apod. V některých částech se představa shodovala se skutečností, v jiných názorech byla diametrálně odlišná. Je přirozené, že dokud si člověk určitou situaci sám nezkusí, má jiný názor na danou věc, než ten, který tuto zkušenost již má.

Co bylo na kvalitativním výzkumu velmi pozitivním zjištěním je to, že žádný z tatínků svého rozhodnutí nelitoval a považoval čas strávený doma s dětmi za jednu z nejhezčích etap svého života. Všichni respondenti kvalitativního výzkumu se shodli také na tom, že by si rádi tuto zkušenost zopakovali.

Ve své práci jsem chtěla poodkrýt novou skutečnost a to možnost muže čerpat rodičovskou dovolenou. Jak z práce vyplývá, tak změna zákona, umožňující tuto možnost, byla jistě změnou k lepšímu, ale doposud nijak hojně využívánou. Osobně se ale domnívám, že společnost jako celek začne brzy vnímat fakt, že v dnešní uspěchané době nepotřebujeme jenom peníze, ale i místo pro odpočinek, relaxaci a porozumění, které může v té nejlepší podobě nabídnout pouze fungující rodina, kde není otec pouze tím, kdo přináší peníze, ale je pevnou součástí rodiny.

Snahou této diplomové práce bylo ukázat, že v naší společnosti existují muži, kteří s láskou pečují o své děti, koupou je, přebalují, krmí, uspávají, zkrátka se o ně starají. Taky je vozí v kočárku a jsou s nimi v době, kdy děti mají trápení či nemoc. A to nejen o víkendech, ale každý den od rána do večera. Prostě jsou to tátové na plný úvazek. Muži, kteří se kvůli svým dětem načas vzdali svého zaměstnání a nastoupili na rodičovskou dovolenou. Můžeme jen doufat, že takových „mamínek“ bude v budoucnosti stále větší počet.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] BAKALÁŘ, E. *Prívodce otcovstvím aneb bez otce se nedá (dobře) žít*. Praha: Vyšehrad, spol. s.r.o., 2002. 215 s. ISBN 80-7021-605-0.
- [2] CELÁ, J. *Kapitoly z teorie výchovy*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati, Univerzitní institut, 2006. 93 s. ISBN 80-7318-504-0.
- [3] ČAČKA, O. *Psychologie dítěte*. Tišnov: Sursum, 1996. 112 s. ISBN 80-85799-03-0.
- [4] *Demografie: Demografický informační portál* [online]. © 2004-2009 [cit. 2010-01-27]. Rozhovory. Dostupné z WWW: <http://www.demografie.info/?cz_detail_clanku&artclID=238>.
- [5] *Dokumentární cyklus Táta jako máma. Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. 2006 [cit. 2010-12-27]. Videoarchiv MPSV. Dostupné z WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/2762>>.
- [6] DOVÁLELOVÁ, A. Maminka + tatínek = mamínek: mediální obraz mužů na rodičovské dovolené. In *Gender - rovné příležitosti – výzkum, roč. 5, č. 4*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR, 2000. 56 s. ISSN 1213-0028.
- [7] GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. 207 s. ISBN 80-85931-79-6.
- [8] CHRÁSKA, M. *Úvod do výzkumu v pedagogice: základy kvantitativně orientovaného výzkumu*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003. 199 s. ISBN 80-244-0765-5.
- [9] *Jan Saudek: official website* [online]. 2007 [cit. 2011-04-17]. Fotografie. Dostupné z WWW: <<http://www.saudek.com/cz/jan/fotografie.html?r=1966-1970&typ=f&l=0&f=20>>.
- [10] KOPŘIVA, P., et al. *Respektovat a být respektován*. Kroměříž: Spirála, 2008. 286 s. ISBN 978-80-904030-0-0.
- [11] KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V., et al. *Člověk, prostředí, výchova*. Brno: Paido, 2001. 199 s. ISBN 80-7315-004-2.
- [12] KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008. 216 s. ISBN 978-80-7367-383-3

- [13] KŘÍŽKOVÁ, A. (ed) *Práce a péče: proměny "rodičovské" v České republice a kontext rodinné politiky Evropské unie*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2008. 163 s. ISBN 978-80-86429-94-6.
- [14] KUNDRA, L. *Legislativní možnosti podpory aktivního otcovství*. Praha: Otevřená společnost - Centrum ProEquality, 2009. 40 s. ISBN 978-80-87110-14-0.
- [15] MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2006. 332 s. ISBN 80-247-1362-4.
- [16] NEŠPOROVÁ, O. Otcové pečující o děti formou rodičovské dovolené. In *Demografie: revue pro výzkum populačního vývoje*, roč. 48, č. 3. Praha: Český statistický úřad, 2006. s. 205. ISSN 0011-8265.
- [17] MAŘÍKOVÁ, H. Rodičovská dovolená a muži. In *Gender - rovné příležitosti – výzkum*, roč. 4, č. 1. Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR, 2003. ISSN 1213-0028.
- [18] MAŘÍKOVÁ, H., RADIMSKÁ, R. *Podpora využívání rodičovské dovolené muži*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR, 2003. 103 s.
- [19] MAŘÍKOVÁ, H., VOHLÍDALOVÁ, M. *Trvalá nebo dočasná změna?: uspořádání genderových rolí v rodinách s pečujícími otci*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR, 2007. ISBN 978-80-7330-135-4.
- [20] MUSILOVÁ, M. *Případová studie jako součást pedagogické praxe*. 2. upravené vydání. Olomouc: Univerzita Palackého, Pedagogická fakulta, 2003. 42 s. ISBN 80-244-0749-3.
- [21] NEŠPOROVÁ, O. *Harmonizace rodiny a zaměstnání: rodiny s otci na rodičovské dovolené*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociální věcí, 2005. 86 s. ISBN 80-239-6824-6.
- [22] SEDLÁČEK, L., PLESKOVÁ K. (eds) *Aktivní otcovství*. Brno: Nesehnutí Brno, 2008. 63 s. ISBN 978-80-903228-9-1. *Nezávislé Sociálně Ekologické HNUTÍ: NESEHNUTÍ* [online]. 2007 [cit. 2011-04-10]. Infomateriály. Dostupné z WWW: <http://www.nesehnuti.cz/publikace/letak_otec.pdf>.
- [23] SOKAČOVÁ, L. (ed) *Kariéra, rodina, rovné příležitosti: výzkumy postavení žen a mužů na trhu práce*. Praha: Gender Studies, 2006. 26 s. ISBN 80-86520-12-9.

- [24] ŠMÍDOVÁ, I. (ed.) *Pečovatelská otcovství: zkušenost a genderové vztahy*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, Institut pro výzkum reprodukce a integrace společnosti, 2008. 90 s. ISBN 978-80-7399-406-8.
- [25] ŠVARŤÍČEK, R.; ŠEĎOVÁ, K. a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, s.r.o., 2007. 384 s. ISBN 978-80-7367-313-0.
- [26] ŠVEC, V., HRBÁČKOVÁ K. *Průvodce metodologií pedagogického výzkumu*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati, 2007. ISBN 978-80-7318-547-3.
- [27] WILKOVÁ, S. Noví otcové, staré manýry: dnešní muži se věnují dětem, o domácnost se nestarají. In *Děti a my: Časopis pro rodiče, učitele a pracovníky pomáhajících profesí, roč. 39, č. 2*. Praha: Portál, 2009. s. 47. ISSN 0323-1879.
- [28] Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. 2006 [cit. 2011-04-10]. Práce a právo. Dostupné z WWW: <http://www.mpsv.cz/ppropo.php?ID=z187_2006>.
- [29] Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů. *Portál veřejné správy České republiky: na úřad přes internet* [online]. © 2003-2011 [cit. 2011-02-20]. Zákony. Dostupné z WWW: <http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/703/.cmd/ad/.c/311/.ce/10823/.p/8413/_s.155/703?PC_8413_l=117/1995&PC_8413_ps=10>.
- [30] Zákon č. 262/2006 Sb., Zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů. *Portál veřejné správy České republiky: na úřad přes internet* [online]. © 2003-2011 [cit. 2011-02-20]. Zákony. Dostupné z WWW: <http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/713?ZS=on&LEG=on&ADR=on&OBC=on&KAT=on&CMS=on&s=65%2F1965>.
- [31] ZOJA, L. *Soumrak otců: Archetyp otce a dějiny otcovství*. Praha: Prostor, 2005. 306 s. ISBN 80-7260-145-8.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

ČR	Česká republika
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
OSVČ	Osoba samostatně výdělečně činná
PPM	Peněžitá pomoc v mateřství
RD	Rodičovská dovolená

SEZNAM OBRÁZKŮ

<i>Obr. 1: Jan Saudek, Život, 1966</i>	<i>6</i>
<i>Obr. 2: Dopady současné situace žen a mužů na rodičovské dovolené pro oba rodiče.....</i>	<i>30</i>
<i>Obr. 3: Procentuální zastoupení mužů v čerpání Rodičovského příspěvku v jednotlivých letech</i>	<i>46</i>
<i>Obr. 4: Hlavní důvod muže k rozhodnutí být s dítětem na rodičovské dovolené.....</i>	<i>50</i>
<i>Obr. 5: Co otcové na rodičovské dovolené nejvíce postrádají, o co jsou ochuzeni</i>	<i>51</i>
<i>Obr. 6: Co je pro tatínky, kteří jsou doma s dítětem, největším přínosem</i>	<i>53</i>
<i>Obr. 7: Jak dítě vnímá skutečnost, že tráví více času s otcem a méně s matkou</i>	<i>55</i>
<i>Obr. 8: Reakce rodiny na rozhodnutí muže nastoupit na rodičovskou dovolenou</i>	<i>56</i>
<i>Obr. 9: Reakce přátel na rozhodnutí muže nastoupit na rodičovskou dovolenou</i>	<i>58</i>
<i>Obr. 10: Reakce zaměstnavatelů na požadavek mužů nastoupit na rodičovskou dovolenou</i>	<i>60</i>
<i>Obr. 11: S čím mají muži na rodičovské dovolené největší problém</i>	<i>62</i>
<i>Obr. 12: Výhody v přístupu otce k výchově dětí oproti přístupu matky.....</i>	<i>65</i>
<i>Obr. 13: Řešení jednoho z respondentů v otázce sladění všech činností.....</i>	<i>81</i>

SEZNAM TABULEK

<i>Tab. 1: Přehled vývoje mateřského a rodičovského příspěvku.....</i>	<i>24</i>
<i>Tab. 2: Počet žen a mužů pobírající rodičovský příspěvek v letech 2001 – 2005</i>	<i>29</i>
<i>Tab. 3: Mateřská, otcovská a rodičovská dovolená ve vybraných evropských zemích</i>	<i>41</i>
<i>Tab. 4: Čerpání dávky Rodičovský příspěvek s rozlišením podle pohlaví oprávněné osoby v letech 2006 – 2010 v ČR</i>	<i>46</i>
<i>Tab. 5: Hlavní důvod muže k rozhodnutí být s dítětem na rodičovské dovolené</i>	<i>50</i>
<i>Tab. 6: Co otcové na rodičovské dovolené nejvíce postrádají, o co jsou ochuzeni.....</i>	<i>51</i>
<i>Tab. 7: Co je pro tatínky, kteří jsou doma s dítětem, největším přínosem.....</i>	<i>53</i>
<i>Tab. 8: Jak dítě vnímá skutečnost, že tráví více času s otcem a méně s matkou</i>	<i>54</i>
<i>Tab. 9: Reakce rodiny na rozhodnutí muže nastoupit na rodičovskou dovolenou</i>	<i>56</i>
<i>Tab. 10: Reakce přátel na rozhodnutí muže nastoupit na rodičovskou dovolenou</i>	<i>58</i>
<i>Tab. 11: Reakce zaměstnavatelů na požadavek mužů nastoupit na rodičovskou dovolenou</i>	<i>60</i>
<i>Tab. 12: S čím mají muži na rodičovské dovolené největší problém</i>	<i>62</i>
<i>Tab. 13: Výhody v přístupu otce k výchově dětí oproti přístupu matky.....</i>	<i>64</i>
<i>Tab. 14: Souhrn odpovědí k hypotéze č. 1</i>	<i>66</i>
<i>Tab. 15: Souhrn odpovědí k hypotéze č. 2</i>	<i>68</i>
<i>Tab. 16: Souhrn odpovědí k hypotéze č. 3</i>	<i>68</i>
<i>Tab. 17: Seznam respondentů a základní údaje o nich.....</i>	<i>73</i>

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Dotazník - Názor mužů na muže na rodičovské dovolené

Příloha P II: Otázky do rozhovoru s tatínky, kteří byli na rodičovské dovolené

Příloha P III: Seznam kódů a kategorií k jednotlivým otázkám z rozhovoru

Příloha P IV: Statistické zpracování údajů z kvantitativního výzkumu

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK - NÁZOR MUŽŮ NA MUŽE NA RODIČOVSKÉ DOVOLENÉ

Dobrý den,

jsem studentkou 2. ročníku magisterského studia oboru Sociální pedagogika na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně. Obracím se na Vás s žádostí o vyplnění dotazníku, který slouží k vypracování praktické části mé diplomové práce na téma „Muži na rodičovské dovolené“. Tento dotazník je **určen mužům ze Zlínského kraje ve věku 18 – 55 let, kteří nikdy nebyli na rodičovské dovolené, mají děti nebo je v blízké budoucnosti plánují**. Vámi poskytnutá data budou sloužit ke zjištění pohledu mužů na možnost být tátou na rodičovské dovolené.

Dotazování je anonymní. U každé otázky máte možnost **pouze jedné odpovědi**. Vámi vybranou odpověď prosím označte, příp. doplňte.

1. Kolik máte dětí?

- a) žádné
- b) 1
- c) 2
- d) 3 a více

2. Jaký hlavní důvod, podle vašeho mínění, vede muže k rozhodnutí být s dítětem na rodičovské dovolené?

- a) muž chce být s dítětem doma
- b) partnerka si chce budovat kariéru
- c) zdravotní stav partnerky
- d) finance (partnerka má větší příjem)
- e) muž si nemůže najít práci
- f) jiný důvod – uveďte

3. Co, podle vašeho názoru, otcové na rodičovské dovolené nejvíce postrádají, o co jsou ochuzeni?

- a) každodenní kontakt s lidmi
- b) možnost seberealizace
- c) nedostatek volného času pro sebe
- d) vlastní příjem
- e) jiné – uveďte

4. Co je pro tatínky, kteří jsou doma s dítětem, největším přínosem?

- a) odpadá povinnost chodit do zaměstnání
- b) mají možnost navázat velmi úzký vztah s dítětem
- c) mohou aktivně ovlivnit výchovu dítěte
- d) jiné – uveďte

5. Jak podle vás dítě vnímá skutečnost, že tráví více času s otcem a méně s matkou?

- a) dítěti matka chybí
- b) dítě si zvykne, že není s matkou
- c) nerozlišuje, s kým je doma
- d) jiné – uveďte

6. Jakým způsobem si myslíte, že by reagovala vaše rodina na vaše rozhodnutí nastoupit na rodičovskou dovolenou?

- a) považovali by vás za podivína
- b) záviděli by vám
- c) podporovali by vás
- d) reakce by byly různé
- e) nevím, nedokážu si to představit

7. Jakým způsobem si myslíte, že by reagovali vaši přátelé na vaše rozhodnutí nastoupit na rodičovskou dovolenou?

- a) považovali by vás za podivína
- b) záviděli by vám
- c) podporovali by vás
- d) reakce by byly různé
- e) nevím, nedokážu si to představit

8. Jaké jsou podle vás reakce zaměstnavatelů na požadavek mužů nastoupit na rodičovskou dovolenou?

- a) ochotně vyjdou vstříc
- b) požadavek zaměstnance vnímají jako komplikaci, ale přesto vyhoví
- c) dají najevo jasný nesouhlas
- d) jiné – uveďte

9. S čím si myslíte, že mají muži na rodičovské dovolené největší problém?

- a) přebalování
- b) krmení
- c) domácí práce
- d) organizace režimu dne
- e) výchova dítěte
- f) bezpečnost dítěte
- g) jiné – uveďte

10. Jaké vidíte výhody v přístupu otce k výchově dětí oproti přístupu matky?

- a) otec dítě více trestá (matka je méně přísná)
- b) otec na dítě klade menší požadavky (matka vyžaduje dodržování pravidel)
- c) otec považuje dítě za partnera (matka v něm vidí stále malé dítě)
- d) jiné - uveďte

11. Bydliště: Zlínský kraj

ano

ne

12. Věk:

- a) 18 – 25 let
- b) 26 – 35 let
- c) 36 – 45 let
- d) 46 – 55 let

13. Vzdělání:

- a) základní
- b) středoškolské bez maturity
- c) středoškolské s maturitou
- d) vysokoškolské

Děkuji za váš čas, který jste věnoval vyplnění dotazníku.

Bc. Eva Váňová

PŘÍLOHA P II: OTÁZKY DO ROZHOVORU S TATÍNKY, KTERÍ BYLI NA RODIČOVSKÉ DOVOLENÉ

1. Co vás vedlo k rozhodnutí být s dítětem na rodičovské dovolené?
2. Co vám tato zkušenost dala, co bylo pro vás osobně přínosem?
3. Co vám během doby strávené celodenní péčí o dítě nejvíce chybělo, co jste nejvíce postrádal?

Doplňující otázka: Litoval jste někdy svého rozhodnutí?

4. Jak si myslíte, že dítě vnímá skutečnost, že tráví více času s otcem než s matkou?
5. Jaká byla reakce okolí na vaše rozhodnutí (rodina, přátelé)?
6. Jaká byla reakce vašeho zaměstnavatele?

Doplňující otázka: Máte možnost vrátit se po skončení rodičovské dovolené ke stejnému zaměstnavateli a na stejnou pozici, jakou jste vykonával před rodičovskou dovolenou?

7. Existuje něco, co vás při péči o dítě překvapilo nebo zaskočilo?
8. Rozhodli byste se pro možnost být tátou na plný úvazek znovu – poté, co máte tuto zkušenost?
9. Ovlivnilo vaše rozhodnutí nějaké další tatínky ve vašem okolí?
10. Měl jste problém s časovým sladěním všech činností s dítětem během dne?
11. Považujete rodičovskou dovolenou za dovolenou?
12. Změnil se váš pohled na výchovu dětí?

PŘÍLOHA P III: SEZNAM KÓDŮ A KATEGORIÍ K JEDNOTLIVÝM OTÁZKÁM Z ROZHOVORU

Otázka č. 1: Co vás vedlo k rozhodnutí být s dítětem doma?

1. kategorie - vstřícnost vůči ženě

- pomoc ženě O2/3
- zdravotní stav partnerky O3/9
- nástup manželky do práce O4/10

2. kategorie - rodina na prvním místě

- rodinná pospolitost O2/2, O2/3, O2/28, O2/66
- přednost vlastní výchově O4/12, O4/66
- zapojení otce do péče o děti O1/81
- finance nejsou důvodem pro rodičovskou dovolenou O2/20, O3/47

3. kategorie - hlavní slovo má žena

- dominance manželky O1/2
- prvotní impuls od matky dítěte O4/63

4. kategorie - donucení situací

- nedobrovolné rozhodnutí O4/2, O4/6
- zdravotní problémy otce O4/4

Ostatní kódy:

- předsudek, že dítě má být doma s matkou O3/10, O3/13, O2/9, O2/14

Otázka č. 2: Co vám tato zkušenost dala, co bylo pro vás osobně přínosem?

1. kategorie - změna hodnot

- získání nového pohledu na život O1/9, O4/33
- získávání zkušeností O3/29, O3/31, O4/25, O4/49
- muž si začne ženy víc vážit O4/173

- trpělivost O3/22, O3/28, O4/30

2. kategorie - budování vztahu mezi otcem a dítětem

- poznání dítěte O1/9, O2/5

- upevnění vztahu s dítětem O4/28, O4/60, O4/68, O2/29, O4/78, O3/144

- pozitivní zážitky O3/23, O4/18, O4/21, O1/14

Otázka č. 3: Co vám během doby strávené celodenní péčí o dítě nejvíce chybělo, co jste nejvíce postrádal? Doplnující otázka: Litoval jste někdy svého rozhodnutí?

1. kategorie – pocit izolace

- odreagování se O3/36, O3/41

- kontakt s lidmi O4/45

2. kategorie – naplnění osobních potřeb

- svoboda O2/21

- odpočinek O3/35

- seberealizace O4/41, O4/43

Ostatní kódy:

- muž je přesvědčen, že se rozhodl správně O1/21, O1/22, O2/24, O3/43, O3/102, O4/52, O4/58

Otázka č. 4: Jak si myslíte, že dítě vnímá skutečnost, že tráví více času s otcem než s matkou?

Kódy:

- důraz na pečující osobu O1/27, O3/51, O4/72, O4/75, O4/81

- nenahraditelnost matky při kojení O1/29, O1/35

- dítě si neuvědomuje, že situace by mohla vypadat jinak O2/26

- povaha dítěte O4/83, O4/87

Otázka č. 5: Jaká byla reakce okolí na vaše rozhodnutí (rodina, přátelé)?

1. kategorie - předsudek

- obavy z reakce okolí O4/8
- překvapení O1/46
- podcenění schopností otce O2/33
- vývoj názoru společnosti O3/54, O3/56

2. kategorie – získání obdivu

- pozitivní reakce okolí O4/19, O4/51, O1/45, O2/36, O4/92, O3/101
- podpora rodiny O2/38, O3/55

Otázka č. 6: Jaká byla reakce vašeho zaměstnavatele?

1. kategorie – pozitivní reakce zaměstnavatele

- vstřícnost zaměstnavatele matky z důvodu kojení O1/43
- zaměstnavatel vyšel vstříc O2/57, O2/62

2. kategorie – negativní reakce zaměstnavatele

- nepochopení ze strany zaměstnavatele O4/53, O4/92

Otázka č. 7: Existuje něco, co vás při péči o dítě překvapilo nebo zaskočilo?

1. kategorie – neočekávané situace

- nemoc dítěte O3/25, O3/27, O2/69, O4/116, O4/125
- dítě odmítá stravu O3/68, O3/73
- vývoj dítěte O1/53

Ostatní kódy:

- únava O4/23, O4/39, O4/126

Otázka č. 8: Rozhodl byste se pro možnost být tátou na plný úvazek znovu, poté, co máte tuto zkušenost?

1. kategorie – boření mýtů

- změna názorů na základě získání zkušenosti – O3/43, O4/52
- otec by si rodičovskou dovolenou klidně zopakoval – O1/70, O1/77, O2/79, O4/129

2. kategorie – doporučení otcům

- rodičovská dovolená není pro každého O2/80
- rodičovskou dovolenou by si měl každý otec zkusit O4/130, O1/118

Otázka č. 9: Ovlivnilo vaše rozhodnutí nějaké další tatínky ve vašem okolí?

Kódy:

- ovlivnil částečně, skutečným důvodem byli peníze O1/78
- podnět k zamyšlení O2/84
- vrstevníci už děti mají O3/109, O4/144

Otázka č. 10: Měl jste problém s časovým sladěním všech činností s dítětem během dne?

Kódy:

- zvládání domácích prací O4/135, O1/96, O1/98
- režim dítěte O1/92, O2/90
- vytvoření systému O3/112, O3/113, O3/123, O3/126, O4/149
- pomoc zvenčí O3/118

Otázka č. 11: Považujete rodičovskou dovolenou za dovolenou?

Kódy:

- péče o dítě O1/100, O4/165
- pouze v pracovně-právní oblasti O2/95

- nevhodné názvosloví O2/98, O3/130
- několik úhlů pohledu O4/158
- změna názoru na základě zkušenosti O3/135, O3/140

Otázka č. 12: Změnil se váš pohled na výchovu dětí?

Kódy:

- přínos času stráveného s dítětem O1/104
- změna názoru na základě zkušenosti O2/102, O3/135
- názor beze změny O4/169

PŘÍLOHA P IV: STATISTICKÉ ZPRACOVÁNÍ ÚDAJŮ Z KVANTITATIVNÍHO VÝZKUMU

První hypotéza byla stanovena ve tvaru:

H1: Názor na důvody mužů pro rozhodnutí být s dítětem na rodičovské dovolené se s věkem muže mění.

V tabulce jsou zobrazeny názory respondentů a jejich věk (pozorované četnosti):

	finance (partnerka má větší příjem)	muž chce být s dítětem doma	muž si nemůže najít práci	partnerka si chce budovat kariéru	zdravotní stav partnerky	
18 - 25 let	8	5	5	2	1	21
26 - 35 let	56	5	5	6	5	77
36 - 45 let	57	7	5	11	6	86
46 - 55 let	21	1	1	5	7	35
	142	18	16	24	19	219

V tabulce je proveden výpočet očekávaných četností:

	finance (partnerka má větší příjem)	muž chce být s dítětem doma	muž si nemůže najít práci	partnerka si chce budovat kariéru	zdravotní stav partnerky
18 - 25 let	13,62	1,73	1,53	2,30	1,82
26 - 35 let	49,93	6,33	5,63	8,44	6,68
36 - 45 let	55,76	7,07	6,28	9,42	7,46
46 - 55 let	22,69	2,88	2,56	3,84	3,04

V tabulce je proveden výpočet hodnoty, který je nutný pro stanovení testového kritéria χ^2

	finance (partnerka má větší příjem)	muž chce být s dítětem doma	muž si nemůže najít práci	partnerka si chce budovat kariéru	zdravotní stav partnerky
18 - 25 let	2,317	6,210	7,83	0,04	0,37
26 - 35 let	0,739	0,279	0,07	0,70	0,42
36 - 45 let	0,027	0,001	0,262	0,263	0,286
46 - 55 let	0,126	1,224	0,948	0,353	5,173

Výpočet testového kritéria χ^2

$$\chi^2 = 2,317 + 6,210 + 7,83 + 0,04 + 0,37 + 0,739 + 0,279 + 0,07 + 0,70 + 0,42 + 0,027 + 0,001 + 0,262 + 0,263 + 0,286 + 0,126 + 1,224 + 0,948 + 0,353 + 5,173 = 27,646$$

Počet stupňů volnosti testového kritéria: $f = (4 - 1) \times (5 - 1) = 12$

Pro vypočítaný počet stupňů volnosti a pro zvolenou hladinu významnosti nalézáme ve statistických tabulkách pro kritické hodnoty testového kritéria chí-kvadrát kritickou hodnotu $\chi^2_{0,05}(12) = 21,026$. Vypočítaná hodnota $\chi^2 = 27,646$ je větší než hodnota kritická, a proto odmítáme nulovou hypotézu. Mezi četností odpovědí na danou otázku a věkem respondentů je statisticky významná závislost. Tento závěr přijímáme s jistotou 95 %.

K posouzení stupně závislosti mezi jevy v kontingenční tabulce byl použit Čuprovův koeficient K dle vzorce:

$$K = \sqrt{\frac{\sqrt{\chi^2}}{\sqrt{n(r-1) \cdot (s-1)}}$$

Kde χ^2 je vypočtená hodnota testového kritéria chí-kvadrát, n celková četnost v kontingenční tabulce, r počet řádků v tabulce a s počet sloupců v tabulce.

Dosažení do vzorce pro výpočet Čuprovova koeficientu:

$$K = \sqrt{\frac{\sqrt{27,646}}{\sqrt{219(4-1) \cdot (5-1)}}} = 0,3203$$

Čuprovův koeficient pro danou kontingenční tabulku nabývá hodnoty 0,3203.

Procentuální zastoupení jednotlivých odpovědí v kontingenční tabulce:

	finance (partnerka má větší příjem)	muž chce být s dítětem doma	muž si nemůže najít práci	partnerka si chce budovat kariéru	zdravotní stav partnerky
18 - 25 let	38,10	23,81	23,81	9,52	4,76
26 - 35 let	72,73	6,49	6,49	7,79	6,49
36 - 45 let	66,28	8,14	5,81	12,79	6,98
46 - 55 let	60,00	2,86	2,86	14,29	20,00

Druhá hypotéza byla stanovena takto:

H2: Představa bezdětného muže o rodičovské dovolené je odlišná než představa muže, který děti má.

V tabulce jsou zobrazeny názory respondentů a skutečnost zda, již mají vlastní děti (pozorované četnosti)

	každodenní kontakt s lidmi	možnost seberealizace	nedostatek volného času	vlastní příjem	
žádné	7	20	14	22	63
jedno a více	36	41	25	47	149
	43	61	39	69	212

V tabulce je proveden výpočet očekávaných četností:

	každodenní kontakt s lidmi	možnost seberealizace	nedostatek volného času	vlastní příjem
žádné	12,78	18,13	11,59	20,50
jedno a více	30,22	42,87	27,41	48,50

V tabulce je proveden výpočet hodnoty, který je nutný pro stanovení testového kritéria χ^2

	každodenní kontakt s lidmi	možnost seberealizace	nedostatek volného času	vlastní příjem
žádné	2,613	0,193	0,50	0,11
jedno a více	1,105	0,082	0,21	0,05

Výpočet testového kritéria χ^2

$$\chi^2 = 2,613 + 0,193 + 0,50 + 0,11 + 1,105 + 0,082 + 0,21 + 0,05 = 4,861$$

Počet stupňů volnosti testového kritéria: $f = (2 - 1) \times (4 - 1) = 3$

Pro vypočítaný počet stupňů volnosti a pro zvolenou hladinu významnosti nalézáme ve statistických tabulkách pro kritické hodnoty testového kritéria chí-kvadrát kritickou hodnotu $\chi^2_{0,05}(3) = 7,815$. Vypočítaná hodnota $\chi^2 = 4,861$ je menší než hodnota kritická, a proto přijímáme nulovou hypotézu. Mezi četnostmi odpovědí na danou otázku a faktem zda respondenti již mají vlastní děti, není statisticky významná závislost. Tento závěr přijímáme s jistotou 95%.

Třetí hypotéza byla stanovena ve tvaru:

H3: Volba výchovného stylu je odlišná podle stupně vzdělání otce.

V tabulce jsou zobrazeny názory respondentů a nejvyšší dosažený stupeň vzdělání (pozorované četnosti)

	otec považuje dítě za partnera (matka v něm vidí stále malé dítě)	otec na dítě klade menší požadavky (matka vyžaduje dodržování pravidel)	otec dítě více trestá (matka je méně přísná)	
základní	2	1	1	4
středoškolské bez maturity	19	12	13	44
středoškolské s maturitou	51	21	12	84
vysokoškolské	46	10	6	62
	118	44	32	194

V tabulce je proveden výpočet očekávaných četností:

	otec považuje dítě za partnera (matka v něm vidí stále malé dítě)	otec na dítě klade menší požadavky (matka vyžaduje dodržování pravidel)	otec dítě více trestá (matka je méně přísná)
základní	2,43	0,91	0,66
středoškolské bez maturity	26,76	9,98	7,26
středoškolské s maturitou	51,09	19,05	13,86
vysokoškolské	37,71	14,06	10,23

V tabulce je proveden výpočet hodnoty, který je nutný pro stanovení testového kritéria χ^2

	otec považuje dítě za partnera (matka v něm vidí stále malé dítě)	otec na dítě klade menší požadavky (matka vyžaduje dodržování pravidel)	otec dítě více trestá (matka je méně přísná)
základní	0,077	0,009	0,175
středoškolské bez maturity	2,252	0,409	4,543
středoškolské s maturitou	0,000	0,199	0,249
vysokoškolské	1,822	1,173	1,747

Výpočet testového kritéria χ^2

$$\chi^2 = 0,077 + 0,009 + 0,175 + 2,252 + 0,409 + 4,543 + 0,000 + 0,199 + 0,249 + 1,822 + 1,173 + 1,747 = 12,656$$

Počet stupňů volnosti testového kritéria: $f = (4 - 1) \times (3 - 1) = 6$

Pro vypočítaný počet stupňů volnosti a pro zvolenou hladinu významnosti nalézáme ve statistických tabulkách pro kritické hodnoty testového kritéria chí-kvadrát kritickou hodnotu $\chi^2_{0,05}(6) = 12,592$. Vypočítaná hodnota $\chi^2 = 12,656$ je větší než hodnota kritická, a proto odmítáme nulovou hypotézu. Mezi četností odpovědí na danou otázku a vzděláním respondentů je statisticky významná závislost. Tento závěr přijímáme s jistotou 95%.

Dosažení do vzorce pro výpočet Čuprovova koeficientu:

$$K = \sqrt{\frac{\sqrt{12,656}}{\sqrt{194(4-1) \cdot (3-1)}}} = 0,3229$$

Čuprovův koeficient pro danou kontingenční tabulku nabývá hodnoty 0,3229.

Procentuální zastoupení jednotlivých odpovědí v kontingenční tabulce:

	otec považuje dítě za partnera (matka v něm vidí stále malé dítě)	otec na dítě klade menší požadavky (matka vyžaduje dodržování pravidel)	otec dítě více trestá (matka je méně přísná)
základní	50,00	25,00	25,00
středoškolské bez maturity	43,18	27,27	29,55
středoškolské s maturitou	60,71	25,00	14,29
vysokoškolské	74,19	16,13	9,68

(Chráška, 2003, s. 90)